kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

SAYI: 51 HAZİRAN 1999

300.000 TL. (KDV DAHİL)

ALİ KIRCA'YI NASIL BİLİRSİNİZ?

• • • • • •

merve kavakçı
İKİ UCU KESKİN BIÇAK

• • • • • •

arzularımız değişiyor
ELLERİ, BAKIŞLARI, OMUZLARI, KAFASI...

GÜNEYDOĞU'DA ÜÇ KADIN BAŞKAN

KELEĞİN "K"Sİ

çarkıfelek, bay turnike, şans kapıyı çalınca...

9 771300 855634

Merhaba,

Çarkıfelek, *Şans Kapıyı Çalınca*, Bay *Turnike*... Artık televizyonda yemekten sonra şöyle iyi bir film izleme şansımız yok. Bundan pek şikâyet eden de yok gibi görünüyor aslında. Büyük paraların döndüğü bu programların reytinginin çok yüksek olduğu söyleniyor. Yarışma programları hangi anlayışla, neye hizmet etmek için hazırlanıyor, daha doğrusu Türkiye'ye uyarlanıyor? Kadınlar bu programlarda hangi role uygun görülüyor ve kadınlarla ilgili nasıl bir bakış dayatılıyor. Kapak sayfalarımızda bu soruların yanıtlarını aramaya çalıştık.

Mayıs sayımızda öngördüğümüz gibi, geçen ayın gündemini büyük ölçüde Merve Kavakçı tartışması belirledi. Türban tartışmalarında artık alıştığımız kalıp yine gündeme geldi. Bir tarafta, "insan hakları" konusunda kendi sicillerini hiç sözkonusu etmeyen Fazilet Partihler'in demokrasi, hukuk devleti, insan hakları feryatları, öte yanda Siyasal İslam'ı bugüne dek el altından beslemiş olanların, her türlü demokratik hakkı yok sayma pahasına, irticayı yasakçılıkla önleme "cihat"ları. Merve Kavakçı'yla ilgili yazının konusu, iki günde bir yaratılan yapay gündemler yüzünden neleri tartışma fırsatı bulamadığımız.

Güneydoğu'da, Kızıltepe, Derik, Doğubeyazıt ve Diyadin'de belediye başkanlıklarını ilk kez kadınlar kazandı. Diyadin'de Hadep'li adayın başkanlığı sonradan iptal edildi; hukuki süreç Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde devam edecek. Kadın belediye başkanlarıyla adaylık ve seçim çalışması süreçleri, Bölge'de kadınların politikaya gösterdikleri ilgi ve bundan sonra yapmayı düşündükleri çalışmalar üzerine konuştuk.

Orta sayfalarımızda dört kadın "arzu duymak"la ilgili deneyimlerini paylaştılar, nelerden etkilendiklerini, neyi itici bulduklarını ve arzunun nasıl değişim geçirebileceğini.

Nazan Öncel son çalışmasıyla gündemde. Tartışılan, çalışmanın müzikal değerinden çok, sözleri, bir de şarkıcının ne kadar uçuk kaçık, ne kadar farklı, ne kadar özgün olduğu. Bakalım öyle mi?

Yeşim Ustaoğlu son dönemde arka arkaya ödüller alan başarılı bir yönetmen. Ustaoğlu'yla filmlerini ve yönetmenlik öyküsünü konuştuk.

Ali Kırca'yı kim tanımaz? Peki, "Ali Kırca'yı nasıl bilirsiniz?" Aslında Atv'nin "her devrin adamı" sunucusunu bilmek pek o kadar kolay değil ama biz yine de denedik.

Dağıtım konusunda çözmeye gücümüzün yetmediği sorunlar sürüyor. Pek çok okuyucumuz bulundukları yerlerdeki bayilerde dergiyi bulamadıklarından şikâyetçi. Hangi bayilerde bulunmadığı bize iletildiği zaman sorunu çözmeye çalışıyoruz ama yine de en kesin çözüm abone olmak.

Temmuz'da görüşmek üzere.

Pazartesi lokali her zaman açık

Her yerde bulabildiğiniz, çay, kahve, dolma, beğendi ve her yerde kolay kolay bulamayacağınız çikolata sufle, fırında kalamar, balık köftesi, topik, lor böreği, ege otları, sübye...
Fiyatlar uygun, personel şahane.

Mesajlarınızı, haberlerinizi bekliyoruz
pazartesidergi@superonline.com

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

Heyecan, şov, bir gecede köşeyi dönme, flört, taciz ne ararsanız var. Avrupa ya da Amerikan patentli yarışma programlarına birkaç da yerli unsur katarsanız tamam. Bu çark aslında milyarlarla dönüyor.

Çark kime karşı dönüyor?

Şans Kapıyı Çalınca adlı yarışma programının Direktörü Murat Hocaoğlu "Çok büyük kitlelere hitap ediyoruz ve bu kitlelerin genel kabulünü biz de bir ön kabul olarak alıyoruz. Genel kabulleri, genel beğenileri ön veri olarak almak durumundayız ve başarı da böyle geliyor. Babayı yarıştırdığımızda bütün geleneksel değerleri arkamıza almış oluyoruz ve o babayı programımızın kahramanı haline getirmemiz çok kolaylaşıyor. Program genel olarak babanın aile reisi olduğu genel kabulüne dayanıyor," diyor. Genel kabul ön kabul oluyormuş! Peki genel kabuller nasıl oluşuyor?

Sunucu, "Babanıza güveniyor musunuz?" diye soruyor. Çocuklar heyecanlı, titrek sesleriyle "Evet, güveniyoruz," diyorlar. Bu kez "Ya siz, eşinize güveniyor musunuz?" diyor, kadından da aynı yanıt, "Evet."
Şans kapılarını çalmış! Dar gelirli bir aile, aile boyu televizyonda. "Evin babası" *Şans Kapıyı Çalınca* isimli programda yarışıyor, eşi ve çocukları da onu izliyor.
Yarışmacı erkek, elektrik teknisyeni, işyeri ekonomik kriz gerekçesiyle ücretsiz izne ayırmış onu. Belli ki, bu gece ödülleri kazanırsa, epeyce rahatlayacaklar, hatta kısmen hayatları değişecek. Programın ödülleri her zamanki gibi, araba babaya, bulaşık makinesi anneye, genç odası çocuklardan birisine şeklinde paylaşılmış. Ödüllerin toplamı 5 milyar lira. Bu ödüllerin kazanılması için, babanın, kısa bir süre içinde, çenesinin üzerinde tuttuğu uzun sopanın ucuna yerleştirilmiş sepetin içine toplardan on tanesini sokabilmesi gerekiyor. Sopayı tutmak, sepeti düşürmek yasak.

Sunucu, "Çocuklarının geleceği için çalışan aile reisi, şimdi onları mutluluğa boğacak hediyeleri kazanmak için yerini aldı. Birazdan kader anında topları sepete sokacak ve ailesine beş milyarlık hediyeler kazandıracak. Birazdan gong çalacak ve ailesinin umutlarını, heyecanlarını boşa çıkarmayacak, hediyeleri onlara kazandıracak," diyor. Programdaki adıyla kader anı geliyor ve yarışma başlıyor. Kamera bir yandan yarışmacıyı, bir yandan sessizce onu izleyen yakınlarını gösteriyor. Verilen süre içinde erkek yarışmacı, toplardan ancak üç tanesini sepetin içine sokabiliyor. Az önce babalarına güvendiklerini söyleyen çocuklar da, eşine güvendiğini söyleyen kadın da, güvenin gereğini yerine getiremeyen erkek de üzgün... Bir haftadır yaratılan hayal dünyasının sonu bu.
Başka bir stüdyo, başka bir yarışma. Bu yarışmanın hostesleri oldukça kalabalık ve

"Size de çıkabilir"

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekan Yardımcısı Doç.Dr. Nurçay Türkoğlu, "*Çarkafelek* ve *Bay Turnike* tarzı programlar, 'Fırsatlar size de çıkabilir,' diyerek insanların, birbirinin üzerine daha çok basarak öne çıkmalarını meşrulaştırıyor. Bu tarz programlar, kim daha çok çığırtkanlık yaparsa o daha çok malı götürür zihniyeti taşıyor. Programın baş aktörü, yani raiting uğruna her şeyi yapan sunucu bunun için oldukça yüksek bir maaş alırken diğer taraftan onun ağzımdan dökülen kırıntılar gibi birkaç parça buzdolabı ve elektirik süpürgesinin de vekil aktörlerin, yani seyircilerin payma düşmesi, son derece aşağılayıcı bir durum," dedi. (28 Ocak 1999, *Cumhuriyet*)

Tavuk mu yumur

yarışma onların bildik danslarıyla başlıyor. Üstlerinde futbol formaları var bu sefer, danslarını bitirdikten sonra hepsi dizlerinin üzerinde yere çökerek art arda sıralanıyorlar. Futbolcuların gol attıktan sonra yaptıkları gibi timsah yürüyüşü yapıyorlar. Güner Ümit izleyicilere dönerek, "Görüyor musunuz bu alçaklar bana ne tuzak kurmuşlar," diyor, seyirciler de bu sözleri alkışlıyorlar. Zaten Güner Ümit onlara hep kendi taktığı lakaplarla hitap ediyor; birine "Sarı şeker", bir diğerine "Amerikalı" derken çoğunlukla "Kız", "Kızım", "Yavrum" diyor.

Her defasında bir meslek grubunun katıldığı yarışmada bu kez tiyatrocular var. Güner Ümit ünlü konuklarına son derece saygılı ve kibar davranıyor, onlara, "Efendim," diye hitap ediyor. Ama program bu kadar ciddiyeti kaldırmadığı için bir yandan da hosteslerle kâh dalga geçiyor, kâh flört ediyor.

Programın süresi o kadar uzun ki ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini anlamıyorsunuz. Ünlü konuklar, hosteslerin ellerindeki kürelerde gizli armağanları ararken Güner Ümit hosteslerle ilgili "geyik" yapıyor. Geyik uzadıkça uzuyor, hangi geyiği hangi programda yaptığını karıştırıyorsunuz, her şey birbirine giriyor.

Ve bilmem kaçmcı kere yayınlanan programdan geriye yalnızca havada uçuşan, "yavrum", "kızım", "alçaklar", "sarı şeker" sözleri kalıyor. Bir başka kanalda Mehmet Ali Erbil her zamanki hiper aktif tavrıyla oradan oraya koştururken, izleyicilerden birinin kucağına oturuyor. Erbil'den öğreniyoruz, erkek izleyici Adanah'vmış, "Adanalı, Adanalı, herkes oturuyor kucağına, bir de ben oturayım," diyor. Sürekli bir izleyici olmadığımız için Hostes Özlem'in saçlarında değişiklik yaptığım da yine Erbil'den öğreniyoruz, "Kız, bu saçlar ne?" Saçla ilgili muhabbet ilerliyor, "İlk defa tutuyormuşsun gibi," türünden laflar ediyor Erbil. Zaten Erbil'in esprilerinin özelliği bu; hani nereye çeksen oraya türü espriler. Bundan en çok Özlem nasibim alıyor. Aralarında hafif bir flört varmış gibi yapılıyor. Özlem'le Erbil'in bir yıl önceki aşk hikâyesini bilenler Özlem'e biraz üzülüyorlar. Oysa Erbil'in bir röportajında açıkladığına göre, bu flört programa renk katmak için ikisinin birlikte planladığı bir şeymiş.

Erbil arada, ne kadarsa o kadar, politikadan söz açıyor, Merve Kavakçı krizindeki çıkışını ima ederek Demirel'in demokratlığından söz ediyor ve soruyor; "Ben de adaylığımı koyayım mı, koyayım mı," Stüdyodan "Koy, koy," sesleri.

Canlı yayında çark dönüyor, yarışma başlıyor. Stüdyodaki yarışmacılar bu kez yeni kaseti çıkan şarkıcılar. Çoğu programla ilk kez o gün tanışıyor ve yarışmayı sesli harfle sessiz harfin farkım öğrenemeden bitiriyorlar. Erbil'in bu "cahilliği" aşağılayan esprilerini bazen fark etmiyorlar, bazen de fark etmemiş gibi yapıyorlar. Yarışmaya stüdyo dışından katılan yarışmacılar ise bir yandan Erbil'in şakalarıyla boğuşurken bir yandan da bir anda ev ya da araba kazanmanın umudunu taşıyorlar. (Kırk yaşlarında ve bekâr olduğunu söyleyen bir kadın yarışmacıya Erbil, "Siz böyle evde kalmazsınız," diyor.) "Ne olur yardımcı olun Mehmet Ali Bey," yakarışlarıyla program bitiyor.

Oysa milyarlar, milyarlar dönüyor yarışmada. "Anneler günü münasebetiyle Sana,

yumurtadan, ta mı tavuktan?

"Çöküntü içindeydim, onun için katıldım"

***Şans Kapıyı Çalınca* yarışmasına katılıp kaybeden yarışmacı Gürcan Rençber yarışma deneyimini aktarıyor.**

Yarışmada kaybettiğinizde neler hissettiniz?
Muhakkak, hepimiz duygusal bir yapıya sahibiz. Kaybedince insan üzülüyor tabii, eşiniz, dostunuz sizi başarısız olarak nitelendiriyor. Ama mantık olarak bakıp bu yarışmadır, deyince o şoku üzerinizden atabiliyorsunuz.
Yarışmada 5 milyarlık bir de ödül var, bu sizi nasıl etkiledi?
Tabii, onun heyecanını duyuyorsunuz ama kendinizi ona kaptırırsanız kötü oluyor. Düşünün bir üniversite sınavına hazırlanıyorsunuz, bir yıl çalışıyorsunuz ve kaybediyorsunuz, aynı olay. Bunu farklı gördüğünüz zaman şoku atlatıyorsunuz, yarışma sırasında kaybedince o anda çok üzülüyor insan.
Aile olarak da kilitleniyorsunuz?
Ama evde hazırlanıyorsunuz, üstelik bir canlı yayında değil ve o konuda da hakikaten rahatlatıyorlar, hazırlıyorlar sizi.
Siz ne yaptınız yarışmada?
Ezberdi. Benim ezber yeteneğimin olmamasına, bunu belirtmeme rağmen ezber verdiler. Ben bir kaza geçirdim, o nedenle ezber yeteneğimin olmadığını belirtmiştim ama bir şans bu. Tam şans kapıyı çaldı yani.
Başaramayacağınızı biliyor muydunuz önceden?
Ben cahil bir insan değilim. Biliyordum başaramayacağımı ama bu bir yarışma olduğu için de geri dönüşüm yoktu. O nedenle uğraştım ama çocuklarım da biliyordu benim başaramayacağımı.
Bir de vazgeçilmemesi için yarışmacılarla bir sözleşme yapılıyormuş?
Tabii, sözleşme yapıldıktan sonra eğer vazgeçerseniz 25 bin dolar mı ne tazminat ödemek zorundasınız. Ama bunu bir caydırma unsuru olarak düşünün, ona o şekilde baktığımız zaman, bir resmiyet filan yok, sadece bir imza. Yani hukuksal yollardan bir hak arasalar ben hiçbir şey kazanabileceklerini düşünmüyorum. Ama madem yarışmaya katıldınız niye bir geri dönüş olsun.
Teselli armağanı kazandınız mı?
Tabii, bir fan set kazandım.
Peki siz kaybettiğiniz halde eğlendiğinizi söyleyebilir misiniz?
Eğlence kısmı yok. Eğlenebilirdim, kazanmak açısından değil bu, Murat Bey çok iyi, ama iş sadece onunla bitmiyor. Oyunun yönetenleri, organize edenleri çok farklı, ister istemez geriliyorsunuz.
Verilen ödüle çok umut bağlamış mıydınız?
Onun için katılmıştım zaten, çünkü çöküntü içerisindeydim. Yarışmayı izlediğimde de yapabileceğim bir şey gibi gelmişti, ama anayasa ezberi verdiler, onu da yapamadım.
Ne iş yapıyorsunuz?
Volveras ayakkabı mağazasında çalışıyorum.
Yarışmaya tekrar katılınabiliniyor mu?
Evet, ama aradan bir yıl geçtikten sonra yeniden başvurabiliyorsunuz, tekrar katılmayı isterim.

***Şans Kapıyı Çalınca*'da sadece babalar yarışıyor ama programa aile bireylerinin tümü katılıyor. Programın yapımcıları kadınlarda süsleri tercih ediyor.**

annelerimize özel hediyeler dağıtıyor." Erbil, bunu üzerine basa basa birkaç kez söylüyor. Sonra da "Yeterince reklam yaptık, paramızı hak ettik," diyor. Kanal D'nin reytingi artıyor, firmalar reklam veriyor, "ünlü" konuklar kendilerinin, kasetlerinin reklamını yapıyor. Yani herkes kazanıyor. Bu arada her gün Kanal D'yi arayan 250 bin kişiden iki, üç kişi de araba ya da başka bir şey sahibi oluyor. *Çarkıfelek*'in çarkı böyle dönüyor.

Yaşasın Amerikan dünyası
Heyecan, şov, bir gecede köşeyi dönme, ne ararsanız var. Avrupa ya da Amerikan patentli yarışma programlarına birkaç da yerli unsur katarsanız tamam. Milyonlar çakılır ekran başına, televizyonlar arası reyting yarışı kızıştıkça kızışır, reklam verenler hangisinin kıl payı birinci olduğunu yakından izler, reklamlar yağar, yağar. Arada da garibanlar sevinir. Bütün dünyada erkek sunucu-şovmenlerin yürüttüğü programlarda kadınlar da unutulmaz. Kadınlar programların vitrinidirler. Ya hostes ya bütün cinsiyetçi esprilerin hedefi ya da gerçek yaşama paralel olarak "gölgedeki kadın" olurlar.
54 haftadır yayınlanan *Şans Kapıyı Çalınca* adlı programın direktörlüğünü yapan Murat Hocaoğlu, yarışmanın öznesinin "aile reisi" olmasını şöyle açıklıyor: "Çok büyük kitlelere hitap ediyoruz ve bu kitlelerin genel kabulünü biz de bir önkabul olarak alıyoruz. Bu televizyonculuğun genel ilkelerinden birisi. Eğer bir kamu televizyonu, bir haber ya da kültür televizyonu değilseniz, majör bir kanalsanız, genel kabulleri, genel beğenileri ön veri olarak almak durumunda oluyorsunuz ve başarı da böyle geliyor. Anne ve baba çalışıyorsa bile, normal geleneksel aile normlarının sınırında bir hayat da olsa, çocukların da annenin de genel bir kabulü var; aileden sorumlu insan babadır. Aileden sorumlu baba olduğuna göre bunun sorumluluğunu da babaya yüklemek bize daha doğru geliyor. Aileye katkılar getirecek her şey babadan bekleniyor. Bu oyun ailenin büyük meselesi haline babayla geliyor; anneyle olsa, belki canlı yayına bir telefon açmak ya da bir kadın programına katılmak gibi bir şey haline gelecekti; baba olunca ailenin temel meselesi haline geliyor."
Genel kabul önkabul oluyormuş! Peki genel kabuller nasıl oluşuyor? Yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan?
Çarkıfelek'in yapım koordinatörü İbrahim Şaşmaz "Tek amacımız eğlendirmek, günlük hayatta ne varsa onu yansıtarak eğlendiriyoruz, esprilerin tümü günlük hayatta da kullanılan espriler. Tabii bu arada eğitime de bir katkı oluyor. Çocuklar Ç harfini Çanakkale'nin Ç'si diye öğreniyorlar," diyor.
Bay Turnike'de hosteslik yapan genç kadınların çoğu üniversiteli, program boyunca dans ediyorlar, sunucu yardımcılığı yapıyorlar. Sunucunun kendilerine yönelik söylediği her söze, her davranışa gülümsemeyle karşılık veriyorlar, söylenen söz, yapılan davranış ne olursa olsun! Bir gazetede Güner Ümit'in "kızları"na bir baba gibi davrandığı, onların işe gidiş gelişlerine kadar her şeylerini kontrol ettiği, yaşları yirmi civarında on üç kızı tatlı bir otoriteyle idare ettiği yazılıydı. Hatta bu otoriteye, hosteslerin kendisinden izinsiz gazete ve televizyona beyanat verme, fotoğraf çektirme yasağı da dahil. Herhalde bu yasaklar ve üzerine vazife olmasa da yanında çalışan kadınların iş dışındaki hayatlarını kontrol etmesi onları kötülüklerden korumak için olsa gerek!
Sonuç olarak aslında örnek olarak aldığımız bu üç yarışma programı gerçek yaşamla bir paralellik taşıyor. Erkekler özne, kadınlar nesne! Ya da erkekler yine özne kadınlar gölge! Kadınlar ya yemek pişiriyor, bulaşık makineleriyle ödüllendirilip "esas" işlerini yapıyorlar ya da dekolte giyisileriyle dans edip açlıkları gideriyorlar! "Aile reisi" erkekler ise hem paranın hem arabanın hem de şovun sahibi oluyorlar. Kader anı geliyor, kapılar açılıyor, çark dönüyor: oyun da böyle sürüp gidiyor. Peki "genel kabul" nasıl değişecek?

Filiz Koçali,
Nevin Cerav

"Bir de vergiyle uğraşacaktım"

***Şans Kapıyı Çalınca*'da başarısız olan Gürcan Rençber minibüs şoförlüğü yapıyor.**

Yarışmada size ne oyunu vermişlerdi?
Pipet oyunu. İki dakika içinde 9 kağıt silindiri pipetle tutup nefesimle kaldırıp bardakların üzerine dikmem gereken bir oyundu ama orada yapamadım. Evde başarmıştım ama stüdyoda yapamadım.
Çok üzüldünüz mü?
Yok, çok üzülmedim. Zaten kazansam bile alacağım arabanın, hediyelerin vergisi vardı, onun için çok da üzülmedim.
Çok mu tutuyor vergiler?
Tabii, mesela arabanın 1 milyar küsur filan vergisi var. Bir de onunla uğraşacaktım. Sonuçta ben emekliyim, bir minübüsüm var ve allaha şükür ailemin nafakasını iyi kötü çıkarıyorum.

"Bütün geleneksel değerleri arkamıza alıyoruz"

Med Yapım'ın direktörü Murat Hocaoğlu *Şans Kapıyı Çalınca* adlı programla ilgili sorularımızı yanıtladı.

***Şans Kapıyı Çalınca* adlı yarışma programının kurgusunu anlatır mısınız?**
Bir Japon yarışması ve şu an sayıyorum on beş ülkede esas çatı korunarak yapılıyor. Türkiye'de 52 haftadır oynuyor. Programı Türkiye'ye uyarlamakta çok zorluk çekmedik. Çünkü aile gibi sınırlar üstü bir formatı var. Biraz da Türk izleyicisinin alışkanlıklarına ve televizyonda prim verdiği anlayışa doğru çektik, diğer programlarımızda yaptığımız gibi.

Aileler yarışmaya katılmak için neler yapıyorlar?
İlk olarak aileler bizi arıyor, genelde kadınlar arıyor, çocukların da aradığı oluyor. İlk önce telefonda konuşuluyor, çocukluysa, kalabalık bir aileyse hemen görüşmeye davet ediyoruz. Televizyona çıkaracağımız insanın birtakım özellikleri olması gerekiyor. Kendini rahat ifade eden, güzel konuşan, sorulara cevap vermekte çekincesi olmayan insanlar olması gerekiyor. Bu görüşmede bunlara dikkat ediyoruz. Bir sağlık sorunu varsa, ağır bir sporla ilgili bir şey yapmaması gerekiyorsa o tür oyunlar vermiyoruz.

Verilecek oyunlar nasıl belirleniyor?
Bu oyunların bir kısını diğer ülkelerdeki yarışmanın formatından geliyor, bir kısmım da biz üretiyoruz. Bunların hepsi küçük objelere dayalı, insanın bu yaşına kadar hiç ilgisini çekmeyen, yapmayı düşünmediği bir şey. Ondan bir oyun kurgulanıyor ve bu oyun tıpkı yarışacak baba gibi, daha önce bunu denememiş, yapmayı düşünmemiş bir arkadaşın üzerinde deneniyor. Oyunu üzerinde denediğimiz arkadaş eğer dördüncü güne geldiğinde hâlâ oyunu yapamamışsa o oyunu iptal ediyoruz. 52 bölüm yayınladık; bu 156 aileye tekabül ediyor ve bu ailelerden yalnızca iki aile stüdyoya başarısız olarak geldiler. Zaten başarmaları için her türlü yardımı yapıyoruz. Yarışmaya katılan aileyle deneme yapmaya başlamadan önce bir sözleşme yapıyoruz, çünkü ilk günden sonra hepsi vazgeçmek istiyor ama ikinci gün yapmaya başlıyorlar.

Aileler kaybettiklerinde çok dramatik sahneler yaşanıyor yarışmada?
Programın bir özelliği de çok gerçek bir şey yaşanıyor olması. Diğer programlardan bence en önemli farkı bu. Stüdyoya geliyorlar, bir süre sonra kader anı denen bölüm başlıyor ve baba ana yuvarlağa doğru ilerliyor, oraya kilitleniyor. Ama biz o noktaya gelene kadar, o insana çok fazla yardım ediyoruz. Yapamıyorsa uzman getiriyoruz, çünkü beşinci gün ben o insanın o oyunu başardığım seyirciye göstermek zorundayım ama stüdyoda hiçbir şekilde yardım etmiyoruz. Biz sadece bu işin heyecanını seyirciye göstermek istiyoruz çünkü seyirci onun evde o oyunu başardığım görüyor, stüdyoda yalnızca heyecan belirleyici oluyor. İnsanlar genelde kontrollüdür, ama orada gerçekten çok kontrolsüz, sadece ezberinde olan metne ya da yapacağı aksiyon oyununa fikslenerek çok gerçek bir şey yaşıyorlar, o anki heyecan, yüzde yüz gerçek.

Neden hep ailenin reisi denen baba yarışıyor, kadınlar yarışmacı olmak istemiyorlar mı?
Ben kişisel olarak şuna inanıyorum; bir görevi yerine getirmek ya da bir şey ifa etmek anlamında kadınlar erkeklerden yüzde yüz daha başarılılar, ikincisi çok özel ve mikro yetenekler gerektirdiği için bu iş kadınlara daha uygun. Türkiye'de kadınların çalıştığı sektörlere bakın, mikro işlerdir, bunlarla ilgili çok daha başarılılar. Ama filmlerde, kitaplarda bir kahraman yaratırsınız ve o kahramanı en doğru şekilde anlatmaya çalışırsınız. Babayı yarıştırdığımızda bütün geleneksel değerleri arkamıza almış oluyoruz ve o babayı programımızın kahramanı haline getirmemiz çok kolaylaşıyor. Program genel olarak babanın aile reisi olduğu genel kabulüne dayanıyor. Büyük kitleleri ilgilendiren bir şey yaptığınızda genel kabuller üzerinden davranmak durumundasınız. Bazı ülkelerde annenin de yarışmacı olduğu bölümler var. Bizim de bazı bölümlerimizde anne ve babanın birlikte yarıştığı bölümler oldu. Ama en yaygın olanı babanın aile reisi olarak yarışması. Ayrıca yeni bir bölüm koymayı istiyoruz yarışmaya; evlenmiş, çocukları olan ama boşanmış ya da kocası ölmüş kadınların da yarışacağı bir program yapacağız, her şey hazır ama başvuran kadın yok.

Çok kalabalık olmayan aileler arıyor mu?
Arıyorlar, ama kabul etmiyoruz çünkü herkese bir hediye seçtiriyoruz ve çok fazla hediye almaları için kalabalık olmaları gerekiyor.

Yarışmada arabayı seçen hep baba oluyor, bunu kendileri mi tercih ediyor?
Kendileri seçiyorlar. Arabayı seçen çok az kadın oldu. Ama biz kataloğu önce babaya verip ona seçtiriyoruz, tabii baba da arabayı seçiyor. Zaman zaman arabayı oğlunun almasını, eşinin almasını isteyen babalar oldu. Zaten babanın arabası varsa araba direkt eşine gidiyor.

Kaybeden ailelerde bir dram yaşanıyor, bu onlarda bir çöküntü yaratıyor mu?
Çok azım gösteriyoruz o bölümlerin. İlk zamanlar bununla ilgili çok ağır tepkiler aldık. Gazetelerde televizyon eleştirmenleri çok ağır eleştiriler yaptılar. Burda şöyle bir şey var, bir aile bu yarışmayı kaybederse ne kaybediyor. Çok üzülüyor, çünkü hem yeteneğiniz sınanıyor gibi bir şey var hem de ciddi bir gelir var, bunu kaybetmek de tabii çok üzücü. Ama bizim kuralları çok net bir şekilde ortaya koymamız, ailenin yarışmayı kazanması için elimizden gelen bütün yardımı göstermemiz aileyi buna hazırlıyor. Yarışmada kaybedip bizi suçlayan, bize kötü elektrik geçiren tek bir aile bile olmadı. İnsanlar oradan mutsuz ayrılabilirler ama ciddi bir sıkıntı yaşamadılar. Çünkü bu yarışmaya girdiklerinde çok örgütlü bir dünyayla karşılaşıyorlar, kurallar çok belli ve yapacağı şey o kadar net ki. Dolayısıyla bu kadar sınırları hatları çok belirgin bir şeyin içine girince, her şey net olunca, ne yapınca kaybedeceklerini biliyorlar ve bunu kabulleniyorlar.

Ne kadar netlik olsa da bir hayal kırıklığı yaşıyorlardır. Mesela bazı bölümlerde baba kaybedince eşi ve çocukları gidip babayı teselli etmeyebiliyor, hatta yüzlerindeki mimiklerden kızdıklarını bile görebiliyorsunuz?
Orada yaşananlar çok gerçek olduğu için bu doğru tabii. Pratik olarak bu yarışmayı kaybedince aslında hiçbir şey kaybetmiyorlar maddi olarak. Çünkü bir yatırımları yok, bir masrafları yok, hatta ciddi teselli armağanları kazanıyorlar. İşin maddi boyutu böyle, duygusal boyutuna gelince; şöyle artıları olduğunu düşünüyorum; kaybetseler dahi bir hafta boyunca o aile belki de hayatlarında olmadıkları kadar birbirlerine kenetleniyorlar. Ailedeki kimi çatlakların onarıldığını, babayla oğul arasında, babayla eş arasında kimi aşılamayan engellerin o bir haftada çok onarıldığını gördük, ciddi yakınlaştırıyor o süreç onları. Baba otoritesi o bir hafta için bile olsa kırılıyor.

Bu durum biraz da kamera karşısında olmalarından kaynaklanmıyor mu?
Kameraya çekildiğinden mi çok emin değilim. Elbette bu bir haftalık yakınlaşmanın ve özgürleşme durumunun ömür boyu sürecek bir şey olup olmadığını bilmiyorum. Ama bir ailenin böyle bir deneyim yaşaması bana çok önemli ve keyifli geliyor. Belki de bir topluluk içinde bazı eşler birbirlerini ilk defa öptüler, sarıldılar.

Sizin özel bir isteğiniz oluyor mu, birbirinizi öpeceksiniz, sarılacaksınız diye?
Tepkileriyle ilgili en küçük bir uyarımız, isteğimiz yok. Benim çok önemli bulduğum şeylerden biri de şu: Son derece karmaşık bir hayatın içinde bir aile, hiç karşılaşmadığı, ömrünün sonuna kadar da hiç karşılaşmayacağı bir oyunla bir haftalık bir oyun alanının içinde. Ailedeki sınırların, hiyerarşinin yerle bir olduğu bir hafta bu. İnsanlar o haftayı hakikaten diğer hayatlarından farklı bir biçimde yaşıyorlar.

Utanıyorlar mı? Küçük düşmüş hissetmiyorlar mı kendilerini?
Çok planlı bir dünyayla karşılaşıyorlar. Kaybettikleri zaman bunu bir gurur meselesi yapmıyorlar. Çocukları ya da eşleri şunu biliyorlar; evde yapmış oluyorlar ama stüdyoda heyecanına yenilebiliyor, bunu biliyorlar. Zaten programın birebir eğlendirdiğini sanmıyorum. Ne insanları küçük düşürecek, zor durumda bırakacak oyunlar veriyoruz ne de insanların bu durumlarda kalmasını gerektirecek şeyler yapıyoruz.

Buna nasıl karar veriyorsunuz?
Yine geleneksel değerlerle. Bir baba ailesinin önünde nasıl küçük düşer? Kadın işi vermiyoruz mesela, patates soyma filan gibi. Yarışan aileler zaten geleneksel değerleri olan insanlar o nedenle kadın işi denen şeyler vermiyoruz. Çünkü o baba ondan acı duyabilir, küçük düşürüldüğünü hissedebilir.

Diğer yarışma programlarınızdan farkınız nedir?
O programlarda bir telefonla, hiçbir emek vermeden, valvarabildiğiniz kadar yalvararak, aklınızdaki bir numarayı söyleyerek yarışmak bana çok daha aşağılayacı geliyor. Bizim programımızda bir çaba var, çok boyutlu bir emek var ve kurallar çok net. Oraya gelen aile neler yaşayacağını çok iyi biliyor, ne yalvarıyor, ne bana haksızlık ettiniz diyor. Ancak heyecanına yeniliyor ve üzüldüğü şey bu oluyor, "Keşke daha rahat olsaydım." diyor. Ayrıca bizim programımıza katılan ailelerin tamamına yakın bölümü ilk defa televizyona çıkan insanlar.

"İzleyici artışı bizim için totem değil"

Reklamcılar Derneği Başkanı Hulki Aktunç, "Reklam sektörü içinde bir gözlemci olarak şunu söyleyebilirim; reklam verenler için reyting her şey değil. Ayrıca, reklamcılar ve reklamverenler olarak reytingin totemimiz olmadığını geçmişte de açıklamıştık. Reklamverenler ve reklamcılar reklamda özdenetim konusunda yetkilidirler ve Reklam Özdenetim Kurulu'nun şiddet, çocukların istismarı, tüketicinin yanıltılması, cinselliğin meta olarak kullanılmaması gibi ana ilkeleri vardır." dedi. (28 Ocak 1999, *Cumhuriyet*)

"Çok şeffaf bir program yapıyoruz"

Çarkıfelek programının yapım koordinatörü İbrahim Şaşmaz, amaçlarının insanları eğlendirmek olduğunu söylüyor.

***Çarkıfelek*'in ilk çıktığı ülke neresi ve kaç ülkede yayınlanıyor?**
Formatı Amerika'daki bir prodüksiyon şirketine ait, bütün dünya ülkelerine bu şirket satıyor yarışmayı. Kanal D de oradan aldı. Yaklaşık 24 yıldan beri Amerika'da ve dünyanın diğer yirmi beş-yirmi altı ülkesinde yayınlanıyor.

Program şu anda yarışma-şov gibi, daha önce yarışmaydı, siz mi karar verdiniz bu değişikliğe?
Dünyada böyle bir değişiklik yok, sadece Türkiye'de böyle. Dünya ülkeleri arasında ilk defa Türkiye'de canlı yayın yapıyor bu program. Başka ülkeler de bunu denedi ama hiçbirisi başarılı olamadı.

Canlı yayın yapıyor ama içeriğinde de değişiklikler oldu değil mi?
Format olarak aynı ama biz sanatçı çağırarak, işte şarkıcı, tiyatrocu insanları çağırarak biraz daha şova yönelttik programı.

Buna nasıl karar verdiniz?
Yapımcı firma olarak oturduk, hep beraber bir fikir birliğine varıldı. Kanal D'deki yöneticilerle konuşuldu, böyle bir şeyin ortaya çıkmasına karar verildi. Zaten bunun kararını biz tek başımıza veremiyoruz. Format sahibi firmayla da yazışmalar yapılıyor, onların da onayı alındıktan sonra bu uygulama yapılıyor.

Türkiye *Çarkıfelek*'te başarılı bir ülke mi?
Türkiye *Çarkıfelek*'le dünyada en iyi şov ve komedi sunum dalında iki tane ödül aldı. Bu yarışmada yedi tane ödül vardı ve 65 tane dal vardı. Bu 65 tane dal içinde yedi ödül dağıtılıyordu, bu yedi ödülün iki tanesini Türkiye aldı, hatta üçüncü ödülü de alabilirdik.

Sadece *Çarkıfelek* programı mı aldı ödülleri?
Hayır, *Riziko* ve *Köşe Dönmece* adlı programlarla birlikte aldı.

Bu metinler sizin tarafınızdan mı hazırlanıyor?
Bizim soru ekibimiz var, metin yazarı ekibimiz var. Soru havuzlarımız oluşturuluyor. O güne özgü sorular hazırlanıyor. Programa özel bir sanatçı geliyorsa, ki daha önceden belli oluyor kimlerin katılacağı, o sanatçının esprili bir yanı varsa, ona göre hazırlanıyor sorular. Bir beyin takımı var, o beyin takımıyla birlikte çalışılarak hazırlanıyor her şey. Mehmet Ali Erbil'den de fikir alıyoruz. Onun da bizi yönlendirmeleri oluyor, bir takım işi bu.

Programın bakış açısı nedir, siz nelerin olmasını istiyorsunuz programda?
Programda olan her şey ortada. Stüdyodaki konuklar programa katılıp yarışıyorlar, televizyonun karşısındaki insanlar hem eğleniyorlar, müzik dinliyorlar hem de telefon aracılığıyla çekilen kuralar sonucunda yarışmacı oluyorlar. Bir araba, bir daire, onun yanı sıra beyaz eşya kazanma şansları var. Ayrıca *Hürriyet* ve *Milliyet* gazetelerinin yarışmaları var, normal zarf ödüllerimiz var.

Günde kaç kişi arıyor?
İki yüzle iki yüz elli bin üç yüz bin civarında. Bir ara beş yüz, altı yüz binlere kadar çıktı. İlk başlarda bizim kapasitemiz yeterli olmuyordu, kapasitemizi artırdık, bilgisayar sistemli bir telefon ağı kuruldu. Hatta bayramda iki buçuk milyon kişi aramıştı, bu iki buçuk milyon kişi arasında Milli Piyango ve noterle birlikte çekiliş yapılarak talihliler belirleniyor. Milli Piyango'dan izin almadan bu tür bir yarışma programı yapamazsınız.

Daha çok kimler arıyor?
Daha çok kadınlar arıyor, daha çok evde oldukları için kadınlar arıyor.

Yarışanlar kim oluyor?
Eğer arayıp kocasının ismini vermişse o yarışıyor.

Konuklar nasıl belirleniyor, mesela aynı plak şirketinden üç kişi gelebiliyor yarışmaya? Kendileri mi başvuruyor?
Tabii. böyle başvurular oluyor, plak şirketlerinden istek oluyor. biz de buna sıcak bakıyoruz, kapalı değiliz. Ama biz Mehmet Ali Erbil'in hangi sanatçıyla daha rahat espri yapabileceği gibi unsurları da göz önünde bulunduruyoruz.

Aslında herkesin işine yarıyor bu?
Tabii, şu anda dizilerle neredeyse kafa kafaya bir reytingi var *Çarkıfelek*'in. Elbette reytingi yüksek olan, canlı bir program olduğu için sanatçı da kendi promosyonunu *Çarkıfelek*'te yapmak istiyor.

Ürün pazarlayanlar için, katılanlar için tanıtım oluyor, siz çok para kazanıyorsunuzdur tabii ki.
Bizim ondan herhangi bir para kazanma durumumuz yok, o beni aşan bir durumdur. Yapım şirketi olarak program başına belli bir fiyat vardır, bölüm başına o fiyat alınır. Yılbaşında bir paket anlaşma yapılır, yüz bölüm, yüz elli bölüm, o para alınır, ekstra bir durum olmaz.

Programı esas sürükleyen erkek oluyor ama yine de üç-dört kadın oluyor, her yerde böyle mi bu?
Çarkıfelek'in tüm dünyadaki sunucularının hepsi erkek, yardımcı sunucuların hepsi de kadın oluyor. Eğer dünyadaki versiyonlarında sunucular kadın olsaydı bizde de öyle olurdu, o zaman yardımcı sunucular da erkek olurdu.

Türkiye'de yayınlanan *Çarkıfelek*'te erkek sunucuyla kadın sunucu arasında hafif flört oluyor, bu da dünyadaki formattan mı kaynaklanıyor?
Spontane gelişen bir olay bu, bizim kararlaştırdığımız bir şey değil. Çok şeffaf bir program yapıyoruz, herkes çok rahat, ekip çok rahat, Mehmet Ali Erbil çok rahat, ekip birbirini çok seviyor, her şey orada çok doğal gelişiyor.

Peki değişikliklere kim karar veriyor. Mesela esas sunucu değişmiyor ama hostesler sürekli değişiyor?
Arada yenilik yapılıyor, mesela canlı yayına geçerken hostesler değişmişti. Tabii bunu yine ben bilmiyorum, bizim yönetim kurulumuzla Kanal D'deki yönetim kurulu karar veriyorlar.

Müstehcen espriler olunca tepkiler nasıl oluyor?
Herhangi bir tepki söz konusu değil, abartılmıyor hiçbir şey programda. Normal konuşmalarda bile var o tür espriler.

Başka şeylerle ilgili tepkiler oluyor mu?
Tabii tepki oluyor, insanlar mektupla başvuruyorlar. Beğenmedikleri bir konu oluyor, bize yazıyorlar. Biz de aramızda konuşuyoruz, değerlendiriyoruz. Çok önemli bir konuysa o konunun üzerine gerçekten gidiliyor. Bunun için ekibimiz de var, her türlü araştırma yapılıyor burada.

Reytinge oranla reklam durumu nasıl programın?
Yaklaşık üç kuşak, iki kuşak, gününe göre değişiyor. Üç kuşak, yaklaşık kırk beş dakika reklam alıyor program. Prime-time' da bir yarışma programı dizi filmlerle başa baş gidiyor.

Zaman zaman programda politikaya da değiniliyor?
Politikaya değinme değil. biz sonuçta şov programı yapıyoruz. Yani ufak tefek şeyler olacak tabii, herhangi bir kimseye taş atma gibi bir şey yok. Biz eğlendirmek için bu programı yapıyoruz, sonuçta siyasi tartışmaları yapan başka programlar var.

Tek amaç eğlendirmek mi, onun dışında bir mesaj vermek, düşündürmek yok mu?
Ya, tabii ki insanlar neyle eğleniyorsa derken, biz burada ufak tefek mesajlar gönderiyoruz. Mesela ilkokul çocukları okuma yazmayı *Çarkıfelek*'ten söktüklerini söylüyorlar. Mehmet Ali Erbil'e böyle mektuplar geliyor, öğretmenlerin teşekkürleri var. Mesela okullarda öğretmenler derste Çanakkale'nin Ç'si diyorlar.

Kadınlar açısından baktığımızda, programda mevcut durumun korunması anlayışı var.
Onu yaparken aynı espri söz konusu değil yani. Bugün kadın yarışmacımız da geliyor, kadınsı sanatçılar da geliyor, onların da esprileri var. Bu asla bir kadını ezmek anlamına gelmiyor, sonuçta herhangi bir şeyi değiştirmek için program yapmıyoruz, neticede eğlendiriyoruz. Tabii ufak tefek şeyler oluyor arada.

Ama mesela programda sık sık Sana reklamı yapılırken, anneler günü. annelerimiz yemek yapıyor türü cümleler kullanılıyor, bu zaten var olan bir durum değil mi?
Yok, annelerimiz yemek yapar anlamında kötü bir şey yok orada. Annelerimiz olmasa biz zaten nasıl karnımızı doyuracağız. O durumu değiştirmek ya da kadın evde devamlı çalışacak diye bir şey yok bizim programımızda, biz o mantığı hiçbir zaman gütmüyoruz. Yani kadın evde oturacak, çalışacak diye bir şey yok bizde.

Tabii bu yok da, bundan farklı bir şey de yok?
Ya, farklı bir şey derken, orda bir şekilde bazı mesajlar veriliyor ama tabii nereye kadar biz bunu yapabiliriz, bir de o var. Tabii ki sonu yok, neticede eğlence programı, şov programı.

İnsanların telefonla programı yakalama şansı az galiba?
Yeni telefon sistemi kurduğumuz için insanların bağ kurma şansı daha çok. İnsan günde bir kere değil, yüz kere de arayabilir, beş yüz kere de arayabilir düşürdüğü taktirde.

Genellikle yoksul insanlar arıyor, ne hissediyorsunuz, kazansın diye bir duygunuz oluyor mu?
Tabii bir duygusallık yaşanıyor, Mehmet Ali Bey de yaşıyor bunu. Zaten arayan insanın telefonda konuşurken anlıyorsunuz durumunu. Ne kadar duygusallık olsa da bizim işimiz bu, bir yerde tabii ki kazansın dediğimiz anlar oluyor ister istemez. Ya da biri büyük ödülü kazandığında onun çığlıkları bizi mutlu ediyor, bir insanı sevindiriyorsunuz, o çok önemli, hepimiz için bu böyle.

Arayanlar çok umut bağlıyorlardır kazanmaya.
Tabii ki umutlarını bağlıyorlar, bir şekilde hayatları değişiyor. Dört kutu açtırıyorlar ve bu kutulardan birinden araba çıkıyor. Mehmet Ali Bey, "Tamam mı, devam mı?" diyor, eğer tamam, derlerse ev kazanma şansları var. Bunların dışında diğer kutularda beyaz eşyalar var: onları kazanıyorlar, bir anda hayatları değişiyor, biz de tabii ki istiyoruz kazanmalarını.

O promosyonları kim temin ediyor?
Kanal D'nin sponsorluk departmanı var, onlar ayarlıyor. Onun yapımcı firmayla bir ilgisi yok.

Kayıplar için dört yıl

Kayıp yakınları ve kayıplara karşı çıkanların, ilk kez 27 Mayıs 1995'de "Kayıpların akıbeti açıklansın, sorumlular ortaya çıkarılarak yargılansın ve kayıplar son bulsun" talebiyle her cumartesi Galatasaray'da oturmaya başlamalarının üzerinden tam dört yıl geçti.

Kolombiyalı Yanette Bautista, 1987'de kız kardeşi Nidia Bautista'yı ve yakın arkadaşını kaybettiğini anlatıyor. Gözaltına alınmışlar ve kaybedilmişler. "Dünyanın 73 ülkesinde gözaltında kayıp sorunu var. Bu sorun rejim farkı dinlemiyor. Ülkeler diktatörlükle yönetilsin ya da yönetilmesin, farketmiyor. Dünyanın çeşitli ülkelerinde günde 13 kişi gözaltında kaybediliyor. Kolombiya'da da Türkiye'de olduğu gibi gözaltında kayıplara karşı çıkanlar da baskı görüyor. Kolombiya'da bu ile ilgilenen 30 avukat da gözaltında kaybedildi. Benim ailemden 2 kişiyi kaybettik, biri öldürüldü, biri kaybedildi. Annem yaşadıkları nedeniyle kalp krizi geçirdi ve hayatını kaybetti. Biz de çok baskı gördüğümüz için ülkeyi terketmek zorunda kaldık. Şimdi ülke dışında mücadele ediyoruz.

Yanetta Bautista, Kayıp Yakınları Federasyonu FEDEFAM'ın Başkanı. Aynı federasyondan Federico Kircher'le birlikte İstanbul'daydılar. İstanbul'da gözaltında kayıplara karşı başlatılan cumartesi oturmalarının dördüncü yılı nedeniyle düzenlenen basın açıklamasında konuştular.

Kolombiyalı konuklardan sonra, Diyarbakırlı kayıp yakınları söz aldı.

"Ben Uzeyir Kurt'un annesi Koçeri Kurt'un annesiyim. Akşam saat 5'den sabah saat 5'e kadar bize baskı yapıldı. Bismil'in bir köyünde yaşıyorduk. Köyümüzün bütün gençlerini toplayıp Bismil'e götürdüler, benim oğlumu götürmediler, köyde gözaltında tuttular. Oğluma sigara ve yiyecek vermek için yanına gittim, durumu kötüydü, işkence görmüştü. Halini görünce ağladım, 'Ağlama,' dedi. Onu bir daha görmedim. Her yere başvurdum, dilekçe verdim. Sonra beni notere götürdüler, dilekçelerimi tastik ettirdiler. 'Sen bizimle çok uğraştın, biz de seninle uğraşırız,' dediler. Sonra da köyden gitmemizi istediler, evlerimizi, tarlalarımızı yakıp bizi köyden kovdular. Diğer oğlum Abdülkadir Kurt'u, Üzeyir'den önce bir baskında götürdüler, aynı gece Bismil Karakolu'nda işkenceyle katlettiler. Şimdi hem oğlumu arıyorum, hem de artık kayıplar olmasın diye mücadele ediyorum."

Hatice Tekdağ da Diyarbakır'dan gelmişti. "Ben Ali Tekdağ'ın eşiyim. Sadece kendi kaybım için değil, bütün kayıplar için buraya geldim. Diyarbakır'da kayıpların izine rastlanmıyor. Ali Tekdağ'ı telsizli, silahlı adamlar benim yanımdan kaçırdılar. Daha önce on dokuz kere gözaltına alınmıştı, yirmincisinde kaybedildi. Gözaltında görenler, tanıklar var. Sürekli tehdit alıyordu, ajanlık teklif ediyorlardı, işyeri, maaş teklif ediyorlardı. Seyfettin Demir bizim tanığımızdır. Aynı zamanda gözaltında kalmışlar. Ali Tekdağ sürekli olarak 'Ben Ali Tekdağ, beni öldürecekler,' diye bağırıyormuş. Her yere dilekçe verdim. Diyarbakır'a, İstanbul'a, Ankara'ya, Avrupa'ya. Eşim kaybolduktan altı ay sonra Evrensel gazetesinde bir subay Ali Tekdağ'ı kendilerinin öldürdüğünü açıklıyordu. Gazeteyi alıp savcıya gittim, benimle görüşmedi. Sonra baro başkanını yanıma alıp gittim, bu sefer görüştü ama bir sonuç çıkmadı."

Eşi Fikri Özgen'i gözaltında kaybeden Beşa Özgen de, konuşmasına Diyarbakır'dan selam getirdiğini söyleyerek başladı. "Kayıplar yalnız benim değil, hepimizin kayıplarıdır. 3 oğlum vardı. Bir oğlumu İstanbul'da kontra kaybetti, biri cezaevinde, biri baskılardan evi terk etti. Kulp'un bir köyünde yaşıyorduk, evimiz sürekli basılıyordu, köyü terk etmemiz isteniyordu. Evimizi iki kez yaktılar, üçüncüsünde bomba attılar. Mecburen Diyarbakır'a geldik. Pek sokağa çıkmıyorduk. Eşim o gün hastaneye gidecekti, nefes darlığı vardı. Evimiz cadde üzerinde, evden çıkıp arabaya binmek için karşıya geçmiş. Siyah pencereli beyaz bir Toros araba eşimin yanına gelmiş, üç kişi varmış, kimlik sormuşlar, sonra arabaya bindirmişler. Öğrenciler, esnaf, hepsi görmüş. Her yere başvurdum, bir sonuç çıkmadı. 73 yaşında bir adamı gözaltına almazlar," dediler."

İstanbul'da yaşayan kayıp yakınlarının da katıldığı basın toplantısında, her cumartesi saat 12.00'de Galatasaray'da kayıplar için oturmanın hikâyesi anlatıldı. 208 haftanın hikâyesi özetlendi. Alman ödüller, gözaltılar, hukuk mücadelesi...

15 Ağustos 1998'den sonra 31 hafta gözaltılarla süren bir dönemden sonra Galatasaray'da toplanmaya ara vermek zorunda kalan Cumartesi İnsanları, "Artık Galatasaray meydanı cumartesileri boş. Ama Cumartesi İnsanları artık bütün dünyada tanımıyor. Onlar bundan böyle de var olmaya devam edecekler. Bizi engelleyenler, yaşama hakkından, adil yargılama hakkından yana değil, bu hakkı talep etmeden yana bir seçim yaptılar. Tarih, bütün dünyada insanlara kıyanları nereye yazdıysa, Türkiye'de gözaltında kayıplara son vermek için parmağını kıpırdatmayan yetkilileri de oraya yazacak. Tarih Arjantinli, Şilili, Kolombiyalı anneleri, anneanneleri nasıl yazdıysa, Türkiye'den Cumartesi İnsanları'nı da öyle yazacak," dediler.

Hasan da gelmedi, balık da...

• 21 Mart 1995: Aksaray'da bir çay ocağı işleten Hasan Ocak, öğleden sonra annesini aradı, o gün kız kardeşi Aysel'in doğum günüydü. Annesine, "Bir şey hazırlama, ben balık alacağım," dedi. O gece Ocak ailesi kızlarının doğum gününü kutlayamadı, Hasan da gelmedi, balık da...

• Hasan gözaltına alınmıştı. Tanıklar vardı. Aile oğulları için ayağa kalktı. Hasan gözaltındaydı, biliyorlardı. Ocak ailesinin, Hasan'ın arkadaşlarının ve insan hakları savunucularının 55 gün süren kampanyası, içte ve dışta büyük yankı buldu. Herkes duydu, Hasan gözaltındaydı, ama haber alınamıyordu. Devlet duymadı.

• 17 Mayıs 1995: Ocak ailesine adını açıklamayan biri telefon etti. Adli Tıp'a gidip kimsesizler mezarlığına gömülenlerin resimlerine bakmalarını istedi. Gittiler: Hasan'ın resmini buldular. Hasan 25 Mart günü Bevkoz Ormanları'nda telle boğularak öldürülmüş, Adli Tıp'a getirilmiş, kimsesizler mezarlığına gömülmüştü.

• 22 Mayıs 1995: Gözaltına alındıktan sonra kendisinden haber alınamayan Rıdvan Karakoç da aynı şekilde Beykoz Ormanları'nda işkenceyle öldürülmüş olarak bulundu.

• Hasan Ocak ve Rıdvan Karakoç gözaltında kaybolan ilk insanlar değildi, öncesi de vardı. Ama, iki olayı içte ve dışta duymayan kalmadığı halde, iki genç adamın devlet tarafından, daha kaybolmalarının hemen ardından gömülmeleri, dolayısıyla da devletçe bilinmezden gelinmesi artık kabul edilemezdi. Çoğu kadın bir grup insan, İnsan Hakları Derneği'nde bir araya geliyor, bir şeyler yapmalı diyorlar.

• Her Cumartesi saat 12.00'de Galatasaray Lisesi önüne gidip sessizce oturmaya karar verdiler. Seslerini duyurmak için sessizliği seçtiler.

• 27 Mayıs 1995: Otuz kişi kadardılar, gittiler, oturdular. Kararları, o günden sonra kayıplar bulunana, sorumlulardan hesap sorulana ve gözaltında kayıplar son bulana kadar her Cumartesi, orada, yarım saat sessizce oturmaktı. İnsanlar ayağa kalksın diye oturdular. Ellerinde tek kartona yapıştırılmış iki resim ve bir yazı vardı.

• İlk oturmayla ilgilenen, polis dahil kimse olmadı, sadece iki gazetede birer resim altı haber çıktı.

Merve Kavakçı "olay"ı yüzünden d

Merve Kavakçı olayı hakkında ne düşünüyoruz? Ne yazık ki, Merve Kavakçı yemin edemediği günden beri bu konuda ister istemez sürekli bir bilgi bombardımanına maruz kalmak, düşünmek ve hatta yazmak zorundayız. Peki ya "Merve Kavakçı olayı" ve benzer olaylar yüzünden bir türlü düşünme, tartışma fırsatı bulamadıklarımız?

Türkiye'nın gündemine üç günde bir düşen bombaların (balon mu desek?) sonuncusu Merve Kavakçı "olay"ı. FP son anda, söylendiğine ve bizim de inandığımıza göre Erbakan'ın müdahalesiyle, seçilebilecek bir sıradan türbanlı aday gösterdiğinden beri olabilecekler üç aşağı beş yukarı belliydi. Gerçi yapılan kamuoyu araştırmaları Meclis'e türbanlı bir kadının girmesine halkın yüzde 75'inin karşı olmadığını gösteriyordu ama televizyonlarda filan gördüğümüz seslendirilmiş "kamuoyu" çok rencide olmuş bir durumdaydı. Başlatılan "hukuki" süreç her şeyi yüzüne gözüne bulaştırmanın tam bir örneği oldu. Merve Kavakçı'nın yemin etmesi engellendi ama Kavakçı mazbatasını almış, dokunulmazlığı var, milletvekillerinin yararlandıkları her ayrıcalıktan yararlanma hakkı var. Kavakçı bir telaş vatandaşlıktan atıldı ama şu anda bir Amerikan vatandaşı olarak milletvekilliği devam ediyor. YSK'ya atılan top Meclis'e geri gönderildi. Meclis Kavakçı'yı milletvekilliğinden atmak durumunda. Ama Kavakçı'nın savunma yapabilmesi için yemin etmesi lazım. Şimdi Kavakçı itiraz için Danıştay'a gidiyor. Meclis Kavakçı'nın biletini kesmenin uygun bir yolunu arıyor. Demokrasilerde çare tükenmez, eninde sonunda bulacak; ya bulacak ya bulacak bu yolu; bulmazsa buldururlar.

Deniyor ki hukuk devleti, diye adlandırılan yerlerde (bunlar sahiden var mı, tam olarak bilmiyorum), yasalarda bir belirsizlik olduğu takdirde, bu yasalar, sınırlamak ve cezalandırmaktan değil, kişinin hak ve hürriyetlerini kollamaktan yana yorumlanır. Bizde öyle değil. Yani hem zaten son derece anti-demokratik yasalar var, hem anlaşılan bu yasalardaki belirsizlikler vatandaşın eksikliği olarak görülüyor ki her durumda vatandaşın aleyhine yorumlanıyor, o da yetmiyor, bir de teamüller denilen, çiğnenmesinin çok ayıp ve tehlikeli olduğunu anladığımız şeyler var.

Kişiye özel hukuk olmaz diyorlar. Bizde var. Amerikan vatandaşı olup olmadığı henüz açıklığa kavuşmamış olan Tansu Çiller'i başbakan yaptık. Meclis'te çifte pasaport sahibi olduğu söylenen 20 kadar milletvekili var. Onlar önceden devletten izin almışlar mıdır bilinmez ama, yabancı konsolosluklara hücum eden çifte vatandaşlık sahibi yüzlerce vatandaşımızın paniğinden anladığımız kadarıyla, izin almak pek "teamül"den sayılmıyor. Sanmam ki çifte vatandaşlığı teşvik eden devlet, şimdi o milletvekillerini ve vatandaşları da vatandaşlıktan atsın.

Bütün bu tuhaflıklar oluyor çünkü her ne kadar olaylar Meclis'te patlasa da **olay** mecliste, siyasi partilerin alanında, ya da kim olduğu, kimin tarafından yaratıldığı, ne dediği hiç belli olmayan kamuoyunda filan geçmiyor aslında. Çünkü hukukun, yasaların egemen olamadığı bir ülkede her şey birilerinin "paşa" gönlüne göre belirlenir. O zaman icracıların yapabilecekleri tek şey, yasaları kişilere, durumlara, siyasete göre eğip bükmek, gerip daraltmaktır. İşte böylece cambazlık başlar, *Yalan Rüzgârı*'nın, *Dallas*'ın senaryo yazarları da parmaklarını ısırır.

Merve Kavakçı olayı hakkında düşünülecek, hem de kara kara düşünülecek şeylerden biri bu. Ama bu memleketin aydınları, bir kısım muhalifleri, ezilenleri, dışlananları bunu Merve Kavakçı'dan önce de biliyordu zaten (belki o yeni öğrenmiştir, zaten pek buralıya benzemiyor).

İkinci konu ise, Merve Kavakçı olayı ve buna benzer olaylar yüzünden yıllardır bir türlü düşünemediğimiz, tartışmaya fırsat bulamadığımız şeylerin neler olduğu.

Pazartesi'nin sayfalarında, türban sorununa defalarca yer verdik. Bir yandan siyasal İslam'a, şeriata, öte yandan da yasaklara ve baskılara karşı olduğumuzu ifade ettik. Türban yasağına karşı çıktık, hem insan hakları açısından, hem de kadınların bir bölümü bu yasak yüzünden okullarından, işlerinden oluyorlar, kamusal alandan dışlanıyorlar diye, feminizm açısından. Yasağa karşı çıktık ama kadınların kapatılmasına karşı olduğumuzu da söyledik. Kadınların örtünmelerinin, kadınlarla erkekleri eşit görmeyen, kadınları bedenlerinden, cinselliklerinden başlayarak baskı altına almayı hedefleyen bir dünya görüşünün parçası olduğunu söyledik. Evet, türban onu takan pek çok kadın ve bu arada Merve Kavakçı için de, ama en çok türbanı siyasal malzeme olarak kullanan Fazilet'in erkek politikacıları için bir siyasal simgedir. Ve siyasi simgeler yasak olmamalıdır, hele siyasetin yapıldığı söylenen en üst merciide, yani mecliste. Öte yandan, türbanı siyasal simge haline getiren yalnızca siyasal İslam değil. Devlet ve Kemalistler, siyasal İslam'a karşı sözde mücadeleyi 28 Şubat'tan bu yana türbanda yoğunlaştırarak, türbanın simge olmasına en büyük katkıyı sağladı. Merve Kavakçı olayı nedir? Merve Kavakçı'nın ve Fazilet'in erkek milletvekillerinin, hele hele bugüne dek milletvekilliği için aday göstermeyi aklından bile geçirmemiş olan Necmettin Erbakan'ın derdiyle, üniversite kapılarında bekleşen türbanlı genç kızların derdi aynı mı? Fazilet'li milletvekillerinden kaçı kadınların milletvekili olmalarından, hatta okumalarından ve ev dışında çalışmalarından yana? Neden kadın aday gösterilecekse, Refah tabanında yıllarca çalışıp Refah'ı iktidara taşıyan kadınlardan biri, örneğin Refah iktidara gelir gelmez İstanbul Hanımlar Komisyonu'nun başından uzaklaştırılan bir Sibel Eraslan değil de, İngilizcesi Türkçesinden daha iyi görünen Merve Kavakçı olmuştur aday gösterilen? Refah türbana karşı beklediği hassasiyeti ele geçirdiği belediyelerde çalışan başı açık kadınlara göstermiş miydi? İşten çıkarıp yerine türbanlı kadınları getirdiği başı açık kadınlardan şimdi aynı hassasiyeti FP gerçekten bekliyor mu? Ya çorabı olmadığı için Meclis salonundan attırılırken Refah'lı parlamenterlerin iç huzuruyla seyrettikleri kadın kameramandan?

Merve Kavakçı olayı nedir? Refahyol zamanında türban sorununu çözemeyip 28 Şubat kararlarının altına paşa paşa imza atanların gecikmiş sözde kahramanlık ve sözde demokrasi şovlarıyla, gerçekten laik ve demokratik bir toplum kurmakla ilgili en ufak bir kaygıları olmayanların sözde laikliği koruma şovlarının bileşimi. Ama itiraf etmek gerekir, bu şov her iki taraf için de son derece faydalı oluyor. "Laikçiler" türbana ne kadar çok celallendiklerini sergileyerek, aslında şeriata karşı her türlü önlemi alan laik bir hukuk devleti varmış izlenmi uyandırıyorlar. Fazilet'liler ne kadar demokrat, imanlı, cesur fakat mağdur olduklarını göstererek bu

Merve Kavakçı erkek olsaydı!

- Son bir ayımızı meşgul eden bu olaydan mahrum kalacaktık, çünkü şu anda kendisiyle aynı görüşleri paylaşan erkek milletvekilleriyle birlikte Meclis'te oturuyor olacaktı.
- Çete sanıklarıyla konuşurken bile "sayın" demekten kendini alamayan terbiyeli sunucu Ali Kırca ve İslamcı gazeteciler dahil olmak üzere hiç kimse ondan, komşu kızından söz eder gibi "Merve" diye söz edemeyecekti.
- Eski kocasından neden boşandığı ve özel yaşamının ayrıntıları, zehir hafiyeler tarafından bu kadar didiklenmeyecekti.
- Fatih Altaylı yazısına, "Hadi Kızım İran'a," diye başlık atamayacaktı.
- Televizyonda ANAP'lı Yaşar Topçu'ya, "Siz içkilisiniz galiba?" dediğinde, "Nereden biliyorsun, gece yanımda mıydın?" diye cevap veremeyecekti.

Sünemediklerimiz

memlekette türbandan başka yasak yokmuş gibi yapıp parsa topluyorlar. FP'liler, siyasal İslamcılar türban istiyorlar, bunu biliyoruz. Türban hakkı tanınmadığı için, başka ne istiyorlar, bir türlü öğrenemiyoruz. Bu hayali savaş her iki tarafın da işine geliyor çünkü bu sözde savaşın tozu dumanı altında. her iki tarafa da karşı olanlar konuşamıyor, sesimizi duyuramıyoruz. Bu kadar çok senaryonun tezgâha konduğu, siyasetin Meclis şovlarından ibaret kaldığı yerde söz bitiyor, gerçek siyaset bitiyor. Yasakçılığa karşı çıkmaktan ve yasakçılarla aynı safa konulma kaygısından, şeriatın kadınlar için ne anlama geldiğini, siyasal İslam'ın nasıl bir ideoloji olduğunu, şeriata içkin şiddet, baskı ve yasakları tartışmaya bir türlü sıra gelmiyor. Öte yandan, Merve Kavakçı tartışmasından bu yana, çetelerin yeniden, belki de en çok şimdi, Meclis'te olduklarını. Susurluk olayını, derin devleti, insan hakları ihlallerini, anti-demokratik yasaları, savaşı, Kürtler'i ve evet, kadınları, kadınların gerçek gündemini konuşamıyoruz. Bunları konuşamadığımız gibi, Merve Kavakçı olayını konuşmak zorunda kalıyoruz. Seçeneğimiz yok, kabul etmek gerekiyor, gündemi biz yaratmıyoruz.

Hep söyleniyor, biz de söylüyoruz, bunları tartışabilmek için düşünce ve ifade özgürlüğünü, örgütlenme özgürlüğünü engelleyen yasalar kaldırılmalı; idam cezası kaldırılmalı, partiler artık kapatılmamalı; din ve inanç özgürlüğü kısıtlanmamalı, bu arada türban yasağı da kaldırılmalı ama dini devlete payanda haline getiren, dini el altından körükleyen bugünkü laikliğin laiklik filan olmadığı da anlaşılmalı artık. En sıkı Kemalistlerin bile "En Müslüman benim," diye göğüslerini gere gere dolaştıkları bu memlekette, "Ben Museviyim, Hıristiyanım," ya da "Aleviyim, Şiiyim, Süryaniyim," diyebilmek, ateizm propagandası yapabilmek de "Elhamdülillah Müslümanız," demek kadar kolay oluyor mu?

Nesrin Tura

"Sivil toplum" deyince sivil olunuyor mu?

Son günlerde artan bir şekilde gösteri ve yürüyüş yasağı uygulanırken, Beyoğlu'nda polisler gitar çalan gençleri dinleyen tek tük insanı, "Dağılın, hadi!" diye azarlarken, Ankara'da "Sivil Toplum Kuruluşları Birliği" adına kadınların sokaklara çıkıp basın toplantısı ve gösteri yapmaları bu birliğin hangi sivil katmanda durduğu konusunda bir fikir veriyor. "Atatürkçü" ve daha çok kadın derneklerinin biraraya gelip oluşturdukları "Sivil Toplum Kuruluşları Birliği". Cumhuriyet döneminden bu yana kurulan Kemalist kadın derneklerinin Atatürkçü devleti ve orduyu destekleme, onlara şükran ve bağlılık bildirme geleneğini temsil ediyor. Ama bir farkla: Adına "Sivil Toplum" gibi sihirli bir tanımlama eklenerek... Yani devletçi bir politika ve yol izleyerek bir dernek kurup adına da "sivil toplum kuruluşu" derseniz, sivil toplum örgütü olabilirmişsiniz gibi garip bir iddia.

Aslında, düşününce bu iddianın fazla garip olmadığı ortaya çıkıyor. 80'lerden bu yana BM'nin çalışmalarıyla "hükümet dışı" sivil toplum kuruluşlarının hükümetlerle birlikte çalışmaları gerektiği düşüncesi epey yaygınlaştı ve bir ölçüde başarıldı. O halde, gerçekten devletlerden ve hükümetlerden bağımsız politikalar izleyenlerin "sivil toplum kuruluşu" kavramını sorgulama vakti gelmiş demektir.

Bu gelişmelerin bir ürünü olarak, karşımızda kendini sivil toplum örgütü olarak adlandıran, ama devlet ve ordunun tüm politikalarını kayıtsız şartsız destekleyen bir birlik var. İslamcılar'a karşı saldırıda bunun "sivil" bir tepki olduğunun vurgulanması demek ki önem taşıyor. Bu noktada aldatıcı bir "sivil toplum" başlığına, eylemlerinin içeriğini sivil kılacak bir çare gibi başvurulmuş. Hiç değilse "Kemalist/Atatürkçü Sivil Toplum Kuruluşları" adı altında toplansalardı siyaseten daha doğru olurdu. Bunun yerine sivil toplum adına ortaya çıkıp devlet ve ordunun çizgisini savunuyorlar. Daha geçen yıl bu kuruluşların içinde olan Türk Anneler Birliği, Genel Kurmay Başkanı'na Güneydoğu'daki savaşı kastederek, "Paşam, en büyük destekçileriniz bizleriz," diyerek derneğin topladığı bağışları Mehmetçik Vakfı'na bir törenle teslim etmemiş miydi? Yoksa ben mi yanlış hatırlıyorum?

Simgeler savaşı

Merve Kavakçı'yı kınama gösterisine katılan kadınlar sonunda Türk bayrağını üstlerine örtüyor ve Onuncu Yıl Marşı'nı söylüyor. Birliğin sözcüsü Türkân Saylan, ordunun Meclis'e girmesine, yani "milletin iradesine" müdahale etme hakkına sahip olduğunu vurgular gibi Merve Kavakçı ve türbanı için. "Bu simgenin Meclis'e girmesine izin vermeyeceğiz," diyor. Bütün bunların "sivil toplum kuruluşu" adı altında yapılması bu meselenin vehametini açığa çıkarıyor. Öte yandan, Merve Kavakçı da kadınlar açısından bakıldığında farklı bir yerde durmuyor. Kavakçı erkeklerin belirlediği ve erkek egemenliğini sürdüren İslamcılığın kadınları köleleştirici politikalarının simgesi olmayı kabulleniyor ve bu simgeyi Meclis'e taşımak için mücadele ediyor. İslamcı erkeklerin kadınlara dayattığı "örtünme"yi savunan ve üstelik bunun "sivil bir hak mücadelesi" gibi sunan kadınlarla, orduyu destekleyen sivil toplumcular arasında büyük bir fark yok. Her ikisi de politikanın gerçek kadın aktörleri değil, erkeklerin ürettiği ve onların işine gelen politikaların edilgen aracısı/taşıyıcısı olmaktan ileri gidemiyorlar. Bu karşı karşıya gelen iki grup kadın, olgulara kadınlar açısından bakabilselerdi, Ordu/Fazilet ikileminin her iki tarafının da aslında kadınlara çok zarar verdiğini, kadınların gücünü böldüğünü görebilirlerdi.

Yaprak Zihnioğlu

Alternatif kadın araştırmaları kursu devam ediyor

8 Mayıs'ta Kadın Eserleri Kütüphanesi'nde, Feminizmde Teorik ve Metodolojik Tartışmalar başlığı altında başlatılan kurs devam ediyor. Kursun, Haziran'ın 27'sine kadar sürecek olan bölümü şöyle: 5 Haziran, Feminist İktisat, 12 Haziran, Siyaset ve Kadın. 13 Haziran, Atölye: Siyaset ve Kadın, 19 Haziran, Femmist Teori, 26 Haziran. Feminist Teoride Son Tartışmalar, 27 Haziran, Gezi: Kadın Ortamları Nasıl Oluşturulabilir?

Artık barış!

28 Mayıs'ta bir grup kadın bir araya gelerek İnsan Hakları Derneği'nde bir basın açıklaması yaptılar. Kadınlar açıklamada, "Asker, gerilla, tutuklu ve kayıp analarından oluşan biz Barış Anaları akan kana dur demek için bir araya geldik. Dönemin çözüm, barış ve demokrasi için verdiği fırsatın değerlendirilmesini istiyor ve savaşın bitmesi, barışın sağlanması için çalışmalarımızı sürdüreceğimizi belirtiyoruz. Oğlunu kaybeden ve kaybetme olasılığı olan bütün anaları daha fazla gözyaşı ve kanın dökülmemesi için bir araya gelmeye, demokratik tepkiyi örmeye çağırıyoruz," dediler.

Kadınlara Yönelik Devlet Kaynaklı Cinsel Şiddet Semineri kitaplaştı

İki yıl önce kurulan Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu, Mayıs 1998 yılında düzenlediği "Kadınlara Yönelik Devlet Kaynaklı Cinsel Şiddet" başlıklı uluslararası seminer notlarını kitaplaştırdı. Birçok yerli, yabancı avukat, doktor ve psikologun katıldığı seminer konuşmalarının yeraldığı kitap, Türkçe ve Almanca olarak iki dilde yayımlandı. Doz Yayınları'ndan çıkan kitabın çevirilerini Jutta Hermanns ve Neşe Ozan yaptı.

henrich böll vakfı yönetim kurulu üyelerinden claudia roth-berendsen ve türkiye temsilcisi ilgen uğur.

ortadoğulu kadınların buluşması

casablanca'dan diyarbakır'a, gazze'den kudüs'e pekçok kadın heybeliada'da buluştu. henrich böll vakfı nın düzenlediği toplantıda kadınlar birçok konuyu tartışma fırsatı buldular.

henrich böll, 1917-1985 yılları arasında yaşamış, 1972 yılında nobel edebiyat ödülü almış bir yazar; almanca'nın en güçlü ve eleştirel yazarlarından birisi olarak tanınıyor. yaşadığı yıllarda, siyasal baskıyla karşılaşan başka yazarların yanında olmuş, insan hakları mücadelesine katılmış.

henrich böll, türkiye'de en çok okunan alman yazarlardan birisi. *katharina blum'un çiğnenen onuru. palyaço, ilk yılların ekmeği, babasız evler* gibi kitapları ülkemizde yaygın olarak tanınıyor.

merkezi berlin'de bulunan henrich böll vakfı'nın şu anda, abd, çek cumhuriyeti, el salvador, etiyopya, güney afrika cumhuriyeti, israil, kamboçya, pakistan ve türkiye'de temsilcilikleri, brüksel'de ise bir irtibat bürosu var. filistin, bosna ve brezilya büroları ise kuruluş aşamasında. ancak vakıf 130'a yakın ülkede değişik projelere destek veriyor. bunların önemli bir bölümü de kadın projeleri. vakıf, temel siyasal görüşleri açısından birlik 90/yeşiller partisi'ne yakın. finansman kaynaklarını da buradan sağlıyor. ancak siyasi, personel ve mali kararlar açısından bağımsız bir yapıya sahip.

henrich böll vakfının türkiye temsilciliği 1994 yılında istanbul'da açıldı. açılışından beri türkiye genelinde sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmalar yapıyor. vakfın desteklediği gruplar arasında birçok kadın projesi de var.

henrich böll vakfı'nın çeşitli coğrafi seksiyonları var. ortadoğu ve kuzey afrika seksiyonuna bağlı kadın projeleri 6-8 mayıs'ta, istanbul heybeliada'da kadınların güçlenmesi üzerine bir seminer düzenlediler.

güçlenmek, değiştirmek

filistinli kadınlar, güçlenmeyi, insanın değişiklik yapma kapasitesinin ölçüsü olarak anlıyorlar. "bu değişiklik, alçakgönüllü de olabilir, uzun vadeli de," diyorlar. üç gün süren toplantıda güçlenme (belki de muktedir olma olarak tercüme edilebilecek empowerment) çeşitli açılardan ele alındı. kadınların çeşitli güçlenme alanları tespit edilmişti: toplumsal, kişisel, kültürel, yasal, ekonomik ve politik güçlenme. projeler, toplu halde bu alanları değerlendirdiler ve her proje, faaliyetinin bu alanlardan hangisine girdiğini tespit ettikten sonra çalışmalarını aktardı.

toplantıda, güçlenme kavramıyla bağlantılı olarak, küreselleşme, dayanışma ağı (network) oluşturma ve cinsiyet demokrasisi kavramları tartışıldı. katılan kadınların bir kısmı, kendileri için yeni olan bu kavramlara eleştirel yaklaşımlar getirdiler. bizim açımızdan, yakınımızdaki bazı ülkelerdeki kadın projelerini tanımak ve onlarla ilişkilenmek faydalı oldu. ayrıca, müslümanlık, savaş gibi ortak durumların kadınlar açısından sonuçları üzerine de birbirimizi dinleme imkânı bulduk.

ayşe düzkan

Toplantıya katılan kuruluşlar

Casablanca size neyi hatırlatıyor? Hani Ingrid Bergman, Humphrey Bogart, "Bir daha çal, Sam," falan değil mi? İşte bu buyulü şehirde kadınlara yönelik bir telefon hattı var, herhangi bir biçimde şiddete, tacize uğrayan kadınlar burayı arayabiliyor. Aşağıda Henrich Böll toplantısına katılan kadın projelerinin bir listesini bulacaksınız.

Kadınları Dinleme Merkezi	Casablanca
Kadın Dayanışma Merkezi	Fas
SOS Acılı Kadınlar	Cezayir
Tunus Demokratik Kadın Birliği	Tunus
Kadın Güçlenme Projesi	Gazze
Kadın Araştırmaları Merkezi	Kudüs
Kol Ha İsha	Kudüs
Pazartesi	İstanbul
Mor Çatı	İstanbul
Kadının İnsan Hakları Projesi	İstanbul
KA-MER	Divarbakır

Filistin

Savaşın yaralarını kadınlar sarıyor

Heinrich Böll Vakfı'nın Heybeliada'da düzenlediği toplantıda tanıştığımız Filistinli Cihan İbrahim yirmi üç yaşında. İki yıllık Halkla İlişkiler Bölümü mezunu. Mezun olduktan sonra rehberlik, liderlik, iletişim, bilgisayar konusunda çeşitli kurslara devam etmiş. Bir yıl iki aydır Gazze Zihinsel Sağlık Merkezi'nin eğitim bölümünde çalışıyor. Çalışmalarını Rafan Kenti'nde kurulmakta olan Kadın Araştırmaları bölümünde başkan olarak sürdürecek.

Filistin'in bir parçası olan Gazze Şeridi, hem nüfus yoğunluğu hem de yaşam standartlarının daha düşük olması bakımından Filistin'in Batı bölümünden oldukça farklı. Savaş nedeniyle her yıl sayım yapılan Filistin'de yaşayan Arap nüfusu 1997 sayımına göre 2 milyon 895 bin 683. Bu nüfusun 1 milyon 22 bin 207'si Gazze Şeridi'nde yaşıyor. Filistin topraklarının İsrail tarafından işgal edilmesine karşı başlatılan halk isyanı (İntifada) on binlerce Filistinli'nin gözaltına alınması, hapsedilmesi ve önemli sayıda insanın yaralanması ya da ölmesiyle sonuçlanmış. Bu durum bütün nüfusu sarsarken kadınların yaşamı üzerinde özel bir etki yaratmış. Yaşamlarını bağımsız bir biçimde sürdürme becerileri, eğitimleri, bireysel özgürlükleri sınırlı olan kadınlar, şimdi toplum içinde yeni ve hazırlıklı olmadıkları bir role uyum sağlamak zorunda.

Gazze Zihinsel Sağlık Merkezi savaşta ve aile içinde şiddeti bütün boyutlarıyla tanımış olan kadınlara kendi yaşamlarıyla baş edebilecek gücü kazandırabilmek amacıyla kurulmuş. Cihan İbrahim, yaklaşık bir yıldır çalışmalarına katıldığı Merkez'in 1985 yılında Gazze'de bir kadın sağlık örgütlenmesi olarak kurulduğunu söylüyor ve kuruluş hikâyesini aktarıyor: "Gazze'deki bu hareket, daha önce bir sağlık kuruluşunda görevli olan Şadiya el Şarraj tarafından başlatıldı. Savaştan dolayı eşlerini ve erkek çocuklarını kaybeden ve bizzat savaşın içinde kalan kadınların korunması amaçlanıyordu. Çünkü genelde her savaşın kurbanı, bu şiddete en çok maruz kalan kadınlar. Merkez hem politik alanda, hem sıcak savaşta tecavüze uğrayan, hem aile içinde hem dışarıda şiddet gören kadınlara destek oluyor. Eski politik tutuklu kadınlar, mahkûmların ve eski mahkûmların eşleri, savaşta ölenlerin ya da işbirlikçi oldukları gerekçesiyle öldürülenlerin anne ve eşleri, eviçi ve toplumsal şiddetin kurbanları. Gazze'nin merkezinde, güneydeki Rafah kentinde ve Beach Kampı'nda olmak üzere üç merkezimiz var. Hem Filistin'de hem İsrail'de cezaevinde kalan kadınlarla çalışıyoruz. İsrail cezaevlerindeki kadınlar daha çok savaş dolayısıyla, politik tutuklu olarak içerde olan kadınlar. Filistin'de daha çok adli suçtan dolayı içerde olanlar. Dışarıda kendi çatımız altında eğitim kursları düzenliyoruz. Ayrıca hem gardiyan kadınların eğitimi, hem de cezaevindeki kadınların kendi günlük hayatını idame ettirebilmesi için kurslarımız var. Eşi ve çocukları ölmüş kadınları sahipleniyoruz. İsrail'de cezasını bitiren kadınlar Filistin'e döndüklerinde onlara sahip çıkıyoruz. Elişi vb. kendi ürettiğimiz ve onların ürettikleri ürünleri satıp onlara gelir sağlamaya çalışıyoruz. Kadın gardiyanlar cezaevlerinde şiddete maruz kalmış kadınlarla yüz yüzeler. Kadın gardiyanları eğitmeye yönelik bir program yürütüyoruz. Şu anda yeni bir çalışmamız var. Her konuyu içerecek bir kadın sorunlarını araştırma çalışması. Çalışmaları bulunduğumuz coğrafyanın orta bölümüne, Deir el Balah kentine de taşımayı düşünüyoruz."

Mağdur durumdaki kadınlara psikolojik rehabilitasyonu da içeren bir sağlık hizmeti sunulmasıyla başlayan çalışmalar daha sonra Merkez'in uygulamaya koyduğu Kadınları Güçlendirme Projesi (WEP) çerçevesinde farklı ihtiyaçlara da cevap vermeye başlamış. Eğitime dönük çalışmalar oldukça geniş bir alana yayılıyor: Kadınların çeşitli alanlardaki hakları konusundaki bilinçlendirme çalışmaları, halka açık toplantılar, medyaya yönelik çalışmalar, okuma yazma kursları. Mesleki eğitim, Merkez'in faaliyetleri içinde ağırlıklı bir yer tutuyor. Bu çerçevede kadınlara dikiş, nakış, örgü, cam boyama, seramik, çömlekçilik, ahçılık, video, fotoğraf, makyaj ve kuaförlük kursları veriliyor. Cihan İbrahim, "Kadın hakları ve kadınların bilinçlendirilmesi konusunda yaptığımız çalışmalar olumlu tepki aldı ve gittikçe gelişiyor. Eğitim çalışmaları sayesinde kadını dışarıya çıkarabildik, bir örgüt çatısı altında toplamaya başladık," diyor. İsrailli kadınlarla bir ilişkileri olup olmadığını sorduğumuz Cihan İbrahim bunun çok tehlikeli ve zor olduğunu ifade ediyor: "İsrailli kadın gruplarıyla ancak bu tür toplantılarda görüşebiliyoruz. Özellikle sağlık konusunda onlardan çok faydalanıyoruz, aynı coğrafyada yaşadığımız için. Ama ülkemizde onlarla ilişkimiz yok, güvenlik açısından zaten yasak. İsrailli ve Filistinli iki kadının günlük olarak görüşmeleri, sınırı geçmeleri hatta telefonla konuşmaları büyük sorun yaratır. Kişisel olarak, onlarla bir irtibatım olsun isterdim. Çünkü aynı coğrafyada yaşadığımız için ortak sorunlarımız olabilir, fikir alışverişinde bulunabiliriz. Buna hazırım ve yapmak isterdim. Ama oradaki savaş durumu ve farklı dinlerden olmamız büyük sorunlar yaratıyor. İletişim şimdilik hayal."

Nesrin Tura

Gaza Community Mental Health Programme Women's Empowerment
Tel, faks: 972.7.2827245
e-posta: fhadia@gcmhp.net

Kadının Sesi projesinden Merve Mizrahi Heybeliada'ya bebeğiyle gelmişti.

Kudüs'te "Kadının Sesi"

Kudüs'ten toplantıya katılan Kudüs Kadın Merkezi'nin adı Kol Ha İsha, İbranice kadının sesi anlamına geliyor. Merkezin Müdürü, elli yaşlarındaki Terry Green blatt, "Feminizm, diğer politikalardan farklı," diyor. "örneğin insan komünistse, bütün gün kitle çalışması yaptıktan sonra akşam evine gelip karısını dövebilir. Ama feminist bir kadın, bütün gün politika yapsa bile, akşam eve geldiğinde, 'yan odada kocam kızımı beceriyor ama ben uyumama bakayım,' diyemez."

Merkez 1994'te kurulmuş. Kudüslü kadınların ihtiyaçlarına karşılık verecek bir feminist toplumsal değişim modelini geliştirmeye ve savunmaya yönelik tek taban örgütü olarak tanımlıyorlar kendilerini. Kol Ha-İsha, kadınların inisiyatiflerini, kendilerini ifade etmelerini, diyalog ve yaratıcılıklarını destekleyen bir ortam sağlıyor ve kadınların birbirlerinden farklı kültürel kimliklerini, akıl ve tecrübelerini tanıyor. Bir savaşın sonucunda kurulmuş, uzun yıllar savaş altında yaşamış, dünyanın her yerinden göç edenlerin kurduğu İsrail toplumunda bu farklı kültürel kimliklerin tanınması konusunun özellikle altını çiziyorlar. İsrail'e çeşitli ülkelerden göç eden Yahudileri anlatıyorlar, bunlar arasındaki hiyerarşik ilişkilerden bunların kadınları nasıl böldüğünden bahsediyorlar. Avrupa'dan gelen Eskenazi'lerin, Orta-Doğu'dan gelen Mizrahi'ler üzerindeki hâkimiyetini, Mizrahi'lerin savaşılan Arap halklarıyla özdeşleştirildiklerini anlatıyorlar. Kol Ha-İsha'nın Yahudi kadınları, Filistinli kadınlarla dayanışmanın önemini de vurguluyorlar. Merkez çok çeşitli faaliyetler sürdürüyor. Kadınlarla ilgili konularda araştırma yapma ve çeşitli araştırmalara kaynak sağlama çalışmaları var. Kadınlara yönelik danışmanlık ve bilgilendirme hizmetleri, bir telefon hatları, kadınların sanat ürünlerinin sergilendiği bir galerileri var. Kadınlar arasında kendi kendine yardım grupları oluşturuyorlar, hukuki danışmanlık yapıyorlar, çeşitli konularda eğitim veriyorlar, *Kudüslü Kadının Sesi* adında bir bültenleri var. Ele aldıkları konuları siyaset, kültür, din ve kadın hakları olarak tanımlıyorlar. Her yaştan, dinden, sosyal ve etnik gruptan, cinsel tercihten kadınları ve diğer sivil toplum kuruluşlarını, siyasetçileri ve kamuoyunu etkilemeyi hedefliyorlar. Bu çok faal grupla ilgili daha fazla şey öğenmek isterseniz diye onlara ulaşma yollarını veriyoruz.

Adres: Kol Ha İsha, Ben Yehuda Street, 38, POB 37157, Jerusalem, İsrail 91371.
Tel: 02.622.2455,
Faks: 02.625.6187
e-posta: kolisha@netmedia.net.il

Kadınlar destekledi, kadınlar seçildi

"Bu sonuç rastlantı değil"

Mardin'in Kızıltepe ve Derik ilçelerinin belediye başkanları kadın, Cihan Sincar ve Ayşe Karadağ. Ağrı nın Doğubeyazıt ilçesinde de Mukaddes Kubilay belediye başkanı. Diyadin'de ise önce başkanlığı açıklanan, sonra iptal edilen Ferah Diba Ergin hukuk mücadelesini sürdürüyor. Bölge'de, üstelik de "feodal ilişkilerin güçlü" olduğu söylenen ilçelerde kadınların başkan olması rastlantı mı?

Hadep, bilinen nedenlerle seçim çalışmalarında yeterince dışa dönük bir etkinlik yürütemedi. Üstelik medya da onlara ilgi göstermedi. Diğer partilerin seçilemeyecek yerlerden gösterdikleri kadın adaylar bile medyada yer alırken, seçileceği garanti olan Hadep li kadınlar görmezden gelindi.

Eğer Hadep barajı aşabilseydi ya da baraj olmasaydı, mecliste yer alacak 34 Hadep'li milletvekilinin 5'i kadın olacaktı. (Yüzde 14.7)

Belediyelerde ise, Hadep'in kazandığı 37 belediyenin 3'ünde kadın başkan var. Diyadin'de, önce Hadep'in kadın adayı kazanmışken, sonradan yapılan itirazlar sonucu başkanlığı geri alındı. Şimdi durumun kesinleşmesi için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurulacak.

İlginç olan, kadınların kazandığı ilçelerle ilgili söylenenler. Leyla Zana'nın bir büyük kentten milletvekili seçilmesi daha anlaşılır bir durum ama üç kadın başkan da feodal ilişkilerin yoğun olduğu, kadınların sokaklarda pek gözükmediği ilçelerde başkan oldular. Mardin'in Kızıltepe ve Derik, Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçelerinin belediye başkanları kadın.

Hadep Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Filiz Oğuz sonuçların rastlantı olmadığını söylüyor. "Kadın adaylarımızın hiçbiri tesadüfen kazanmadı. Bu on, on beş yıllık sürecin bir sonucu. Bu, kadınların cins olarak özgürleşmesi anlayışını pratiğe aktarma çabasıdır. Dünyaya bakışımızın, özgürleşme sorununa yaklaşımımızın ve mücadelenin ürünüdür. Kadınların, toplumsal, siyasal ve sosyal yaşama katılımının sonucudur. "

Filiz Oğuz, kadın başkanların seçildiği yerlerle ilgili düşüncesini de şöyle açıklıyor; "Bölge'de feodal yapının olduğunu herkes söylüyor ama Bölge'de on, on beş yıldır büyük bir alt üst oluş, toplumsal değişim ve donuşum var. Bu değişim ve dönüşümün en önemli boyutu da kadın. Kadınlar açısından bin yılların birikimi on beş, yirmi yılda çözümlenebilecek bir şey değil ama yine de kimi katı gelenek ve göreneklerin parçalandığını söyleyebiliriz."

Seçilen kadınların hepsi, kadınlardan çok destek gördüklerini söylüyorlar. Onlar da seçim çalışmalarını daha çok kadınlara yönelik sürdürmüşler. Filiz Oğuz, seçilen kadınların parti içinde kadın çalışması yapan kadınlar olduğunu belirtiyor.

Filiz Oğuz'a göre, kadınların yolu uzun. "Bolge'deki politik mücadele kadının özgürleşmesine zemin yarattı. Bundan sonrası kadınların özgürlüğe yürümelerini süreklileştirme sorunudur. Yakalanan fırsatın üzerinden kendi öz gücümüzle yürüyecek miyiz? Biz yürümeye kararlıyız. Metropoller ayrıdır, küçük yerler ayrı. Ama küçük yerlerde de kadınların politik mücadeleye katılımını herkes görüyor, önemli olan artık karar mekanizmalarına da katılmak."

Ferah Diba Ergin "Kadınlarımız feodal temelin yıkılması gerektiği kanısına varmış"

Ferah Diba Ergin'in Diyadin belediye başkanlığı kısa sürmüş. Şimdi onun yerinde FP'li başkan var. Ergin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuracak.

Önce siz başkan seçildiniz, sonra FP'nin adayı. Sorun neydi?

İlçe seçinr kurulunun açıkladığına göre başkan bendim. Sonuçlar bütün halka duyuruldu. Üç gün geçtikten sonra itirazlar başladı.

Kimler itiraz etti?

Fazilet, Doğru Yol ve Anavatan... Önce üçünün de itirazları reddedildi. Tekrar itirazlar yapıldığı zaman, hâkim rapor alarak ayrıldı, yerine Doğu Beyazıt'tan bir hâkim getirildi. O da tekrar bütün itirazları reddederek mazbatanın bana verilmesine karar verdi. Bunun üzerine Ağrı'ya itirazda bulundular.

Siz Diyadin'deki sonuçlara göre kaç oyla kazanmıştınız?

959 oyla kazanmıştım.

En yakın rakibiniz kaç oy almıştı?

714 oy aldı.

Daha sonra oylar Ağrı'da mı sayıldı?

Evet, bizim oylar Ağrı'ya getiriliyor, bizzat kendim de gittim, oradaki kurula bütün partilerin üyelerinin bulunması gerektiğini söyledim. Kabul etmediler. Sayım sabaha kadar devam etti, tabii bizi içeri almadılar.

Peki onların söylediğine göre kaç oy almışsınız?

Fazilet'in oyları standart kaldı, 714 oy. Otuz oy farkla ona verilmiş. Türkiye'de iç hukuk tamamen tükendi. Yüksek Seçim Kurulu'nun bir üst mahkemesi yok. Sandıkların bütün tutanakları, ilçenin verdiği bütün kararlar bizde. Yani biz kesin almıştık. Üç gün, dört gün başkanlığımız devam etti, mazbatayı almasak bile. Daha sonra bu haksızlığa uğradık. Hukuki yolları sonuna kadar kullanacağız ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuracağız.

Nasıl hazırlandınız seçime, ön seçimle mi seçildiniz yoksa siz mi başvurdunuz?

Halk istedi bunu, halkın isteği üzerine aday oldum. Aslında üç erkek arkadaş ve ben vardım. O arkadaşlar bazı şeylerin yıkılması gerektiğini düşündükleri için adaylıklarından vazgeçtiler ve adaylığıma saygı duydular.

Siz partide çalışıyor muydunuz?

Evet, üyesiyim zaten ama yönetimde değildim.

Diyadin'de Hadep'in kadın üye sayısı nasıl?

Kadın üye sayısı fazla değil ama kadın komisyonumuz mükemmel işliyordu.

Ne işler yapıyordu komisyon?

Mahalle komitelerimiz, toplantılarımız vardı, aktif olarak katılıyorduk.

Kadın komisyonlarının kadınlara yönelik ne gibi çalışmaları vardı?

Özellikle eşit temelde, dayanışma içerisinde olmamız gerektiğini söylüyorduk. Yapı ne kadar müsait olmasa da, feodal temelin yıkılması gerektiği kanısına varmış kadınlarımız. Kendi iradelerini ön plana çıkarma istekleri vardı, kadın bu isteğinde haklıdır. Çalışmalarımız bu yöndeydi ve müthiş iyi gidiyordu.

Peki bu çalışmalar partiye katılımı artırdı mı?

Tabii, mesela miting alanlarını genelde kadınlarımız süslüyordu.

Ama yönetime çok hevesli değiller galiba?

Aslında hevesli değil dememek lazım. Kendilerini yeterince eğitimli görmüyorlar. Eğitimsizlik derken okuma-yazma demek istiyorum. Bir de bayanlar ilk defa kendi partilerinde çalışma fırsatı yakaladılar. Tabii gelişmeleri zaman alacaktır, yani geri kalmalarının sebebi bundandır, hevessiz olduklarından değil, kendilerini yeterli hissetmediklerindendir.

Diğer partilerin kadın çalışmaları var mıydı Diyadin'de?

Benim bulunduğum ilçede kesinlikle yoktu. Sadece başkan adaylarının eşleri ev ev dolaşarak hediye dağıtıyorlardı. DSP'den aday bir eczacı bayan vardı, o da arada bir de olsa ev ziyaretlerine gidiyordu.

Diyadin'de nasıl karşılandı sizin adaylığınız?

Aslında halk tarafından bayağı sempatiyle karşılandı. Çalışmalarımızda hiçbir zorluk olmadı. Bayan erkek ayrımı kesinlikle gözönünde bulundurulmadı. Takdir ettiler bizi, desteklerini sonuna kadar sundular.

Gençsiniz, bunun bir etkisi oldu mu, olumlu ya da olumsuz?

Olumlu bir etkisi oldu. Özellikle genç arkadaşların yoğun katılımı vardı, yani başarılı olduk.

Siz lise mezunusunuz değil mi, liseyi bitirince ne iş yaptınız?

İki yıl Diyadin'de öğretmenlik yaptım. Bir ara Hadep'in kadın komisyonunda çalıştım, kısa bir süre. Evde çalışıyorum, ev işleriyle uğraşıyorum.

Bekâr mısınız?

Evet, annemle yaşıyorum.

Kadın adaylar üzerine çok laf söylendi, Hadep bunu pek yapmadı ama çok garantili yerlerden kadın aday gösterdi, bunu neye bağlıyorsunuz?

Hadep bütün insanlara verdiği değeri kadınlara da verdi. Zaten her yönüyle bunu kadınlarımıza kanıtlamıştı. Kadınlarımıza o güveni vermişti, o ortamı sağlamıştı. Bu nedenle de kadınlara ağırlık verdiğine inanıyorum.

Kadınların Diyadin'de politikanın içinde olmaları onların hayatlarını nasıl etkiliyor?

Aslında olumlu, zaten kadından istenen de buydu, değişmek, sosyalleşmek, her alanda kendini kanıtlamak, politikada kendini kanıtlamak. O yüzden de kadınlar gerçekten de destek sundular. Toplantılarımızda, mitinglerimizde bizi yalnız bırakmadılar. Yani onlar da artık feodal yapının yıkılması gerektiğini, kadın ve erkeğin eşit temelde, eşit bir şekilde her alanda faydalı olacağına inandıkları için olumlu karşıladılar.

Kadınların politikayla ilgilenmeleri evdeki ilişkilerini de etkiliyor mu?

Tabii, en azından kadın kendisine de zaman ayırabiliyor, yani ev işi dışında, erkeğe hizmet dışında kendisine de zaman ayırıyordu. İşin en güzel yanı, en sevindirici yanı da buydu zaten.

Mesela kadınlar toplantıya gittiğinde evde çocuklara erkeklerin baktığı gi-

Ayşe Karadağ

"Derik'te kadın aday olmaz, dediler"

Derik Belediye Başkanı Ayşe Karadağ, İstanbul Hadep İl Kadın Komisyonu'nda çalışıyordu. On dört yaşındayken evlenip ayrıldığı Derik'te şimdi belediye başkanı. Karadağ, güçlü bir aşiretin adayı olan en yakın rakibini iki misli oy alarak geçmiş.

Derik kadınların sokaklarda pek dolaşmadığı bir yermiş, seçilmenizi nebi durumlar oluyor muydu?
O şekilde değil, gelen bayan arkadaşlar zaten küçük çocuklarını getiriyorlardı, çoğunun zaten eşi çalışıyor.

ye bağlıyorsunuz?
Bir ağaç düşünün, etrafındaki toprak çatlamış, su veriyorsunuz, ağaç bir anda kendine geliyor, aynı öyle bir şey oldu. Kadınlar, gençler çok memnun oldular seçilmemden. Coşkuyla karşıladılar. Zaten ben seçim çalışmamı kadınlara giderek yürüttüm. Ev, ev dolaştım. Bir eve gidiyordum, diğer evlerden kadınlar geliyordu. Çok kalabalık toplantılar yaptık. Hepsi istiyorlardı seçilmemi. Öyle esnaf filan pek gezmedim ben. Asıl olarak kadınlarla konuştum.

Belki de ilk defa bir aday kadınlarla ilgilendi?
İlk defa gidildi, yani bir evin reisi ne derse o oluyordu, bu defa etkilenmediler, bana oy verdiler.

Peki sizin adaylığınızı erkekler nasıl karşıladı?
Halk için değişik bir şeydi, mesela aday olacağım zaman ilçeye telefon ettim, bu yarışta ben de varım dedim. İlçeden erkek arkadaşlar "Derik'te olmaz, burada feodalizm var, burası uygun değil," dediler. Yani aday olma, dediler aslında. Ama sonradan çok destek verdiler.

Derik'ten yıllar önce çıktığınızda bir gün burada bir kadının başkan olacağını hayal ediyor muydunuz?
Hiç aklıma gelmezdi, kesinlikle.

Peki ne oldu, ne değişti de bir kadına oy verildi?
Türkiye'de kadınlar bilinçlendi, okuma yazma bilmeseler de bilinçlendiler. Yalnız bu dönem değil, geçen dönemde de kadın aday olsa seçilebilirdi.

Kadınlarla ortak bir çalışma düşünüyor musunuz?
Şu anda belediyede bir bayan sekreter var, diğerleri erkek. Altı ay önce çok sayıda işçi almışlar, eğer yeni işçi alma şansımızı olsaydı kadın işçileri tercih ederdim.

Onun dışında katılımı sağlamak için bir şey yapacak mısınız?
Halk belediyelerinde her mahalleden birkaç temsilci çağıracağız, bu temsilcilerin içinde mutlaka kadınların olmasını da isteyeceğiz; kadınlar sorunları daha iyi dile getirebiliyor. Belediyede sorunları azamiye indirdikten sonra, yapabilirsek kadınlara iş alanı yaratmaya çalışacağız. Mesela diyelim ki küçük atölyeler... Sağlık konusunda seyyar sağlık hizmetleri düşünüyoruz. Programımızda sığınak da var.

Kadınların hayatında bir şey değişecek mi?
Kadınların hayatında birşeyler değişiyor bile, artık kadınlar da başkan olabiliyor diyorlar. Derik'te Hadep'in kadın üyesi olduğunu sanmıyorum. Geçenlerde bir kadın arkadaş geldi, önümüzdeki kongrede ilçe başkanlığına aday olacağını söyledi. Kadınlara cesaret geldi, bu önemli bir gelişmedir.

Sizin hayatınızda neler değişecek?
Benim hayatımda hiçbir şey değişmeyecek. Derik çok güzel bir yer. Beş yıl boyunca burada hizmet vereceğim.

Hadep'li kadınların seçilebilecek yerlerden aday gösterilmesini neye bağlıyorsunuz?
'95 seçimlerinde de listelerde pek çok kadın aday vardı, partimiz kadın aday gösterir, bu partimizin politikasıdır. Tabii bizim de mücadelemizin bir sonucu. Biz vitrin değiliz. Ayşe Karadağ evinde otursaydı, dosyasını kolunun altına alıp seçilemezdi. Mücadelenin içinde olmasaydık seçilemezdik; aday da olamazdık. Halkta ve partide kadınların kabul görmesi kadınların mücadeleye katılımıyla ilgili. Kadınlar politik mücadele için evlerinden çıktılar, bu arada kendi sorunlarının da farkına vardılar. Mesela bizim kadın komisyonuna gelen kadın, bir süre sonra duyduğunu, gördüğünü evinde de uyguluyor. Hayatını değiştirmeye çalışıyor.

Bölgede hem siyasal, hem ekonomik sorunlar çok fazla. Kadınların sorunlarının geri planda kalması riski yok mu? Mesela devletin baskısı varken, aile içi şiddetin tartışılması lüks gibi görülüyor mu?
Genel problemler çok yoğun ve bunları ortadan kaldırmak gerekiyor. Ama kadınların sorunlarını gözardı edemeyiz. Gelen gazeteci arkadaşlara, heyetlere kadınlar için iş alanları kurulması gerektiğini anlatıyorum.

Kadınlardan oy isterken bir vaatte bulundunuz mu?
Hiçbir şey vaat etmedim, sadece belediyeleri beraber yöneteceğiz dedim. Bir sorun olduğunda halk meclisleriyle karar vereceğiz dedim. Seçildiğimden beri tebrik için geliyorlar, hâlâ geliyorlar. Bir sorunları olduğunda hemen yanıma geliyorlar. Çoğu ilk defa belediyeye geliyor. Çok rahat bir şekilde gelip anlatıyorlar. Birbirlerini tanımayan kadınlar birbirlerini görüyor, tanışıyorlar. Kadınlar için ilktir bu.

Sizin de hayatınız yıllar içinde çok değişmiş, berdelle evlenmişsiniz değil mi?
Evet, ben küçüktüm, eşime ağabey derdim. Sonra onlar Diyarbakır'a gittiler. Beş sene görmemişim onu, ailelerimiz evlenmemize karar verdi. Nişana da gelemedi eşim, o olmadan nişan yaptık. Ben beş sene sonra eşimi ilk kez evlendiğim gün gördüm.

Berdelle ilgili ne düşünüyorsunuz?
Berdel iyi bir şey değildir. Bir karıkoca birbirini görmeden, anlaşmadan evlensin, olur mu? Sonra öbür tarafta bir anlaşmazlık olursa senin evliliğini de etkiliyor. Benim ağbim görümcemle evli, onlarda bir anlaşmazlık olduğunda eşimin midesi ağrırdı.

Filiz Koçali

Doğubeyazıt'ta Mukaddes Kubilay

1974'de evlenip ayrıldığı Doğubeyazıt'a belediye başkanı olarak dönen Mukaddes Kubilay, seçimlerde en yakın rakibinin iki katı fazla oy alarak, 6 bini aşan oyla başkan seçildi. "Kadınların kendini ifade güçlüğü vardır. Kadınlar benim adaylığımı büyük bir coşkuyla karşıladılar. Daha çok özgür olmak istiyor kadınlar. Bu açıdan seçimler sırasında beni bir kurtarıcı olarak gördüler," diyor.

Kızıltepe'de Cihan Sincar

Eşi DEP Milletvekili Mehmet Sincar'ı faili meçhul cinayette kaybeden Cihan Sincar, onun ölümünden sonra aktif siyasete atıldı, Hadep Parti meclisi'nde çalıştı. Yirmi iki yıl önce evlenip Nusaybin'den Kızıltepe'ye gelen Sincar, seçimlerde 30 bin seçmenin 20 bininden oy alarak belediye başkam seçildi. "Adaylığımla kadınlara bir güven geldi. Benden önceki başkan, 'Koltuğuma bir kadın mı oturacak?' diyordu. Öncelikle bunu gördü kadınlar. 'Biz de bir şey olabilirmişiz,' diyorlar. Onların ayakları üzerinde durması, kızların okutulması için elimden geleni yapacağım," diyor.

Elle gelen çağdaşlık

Dünyanın en çok satan kadın dergisi Türkiye'de! Bu heyecan verici haberi duyan ama alıp okuyamayanlar için, dünyanın beş kıtasında, 32 ülkesindeki 20 milyon kadından bir eksiğimiz kalmasın diye, dergiyi aldık... Baktık!

Elle dergisi çıktı, ihya olduk. Ben, çoktan çıkmıştır sanıyordum. Meğer yıllar önce balıkçı yaka kazaklı, bereli, renkli çoraplı zarif Fransız kızlarının modaya uygun giyimli (abilerim içinse giyimsiz...) resimlerini kesip sakladığımız birçok dergi gibi o da henüz Türk(çe)leştiremediklerimizdenmiş, ben bilmiyormuşum. Aciliyet sırası *Penthouse*'dan sonra gelerek de olsa çağdaş kadının bir dergisi daha oldu. Sahi *Hustler*'ın yerli versiyonu çıktı mı? kendi adıma merak etmiyorum, üniversite yıllarımda ansiklopedi satmaya çalıştığım bir komprador burjuva esnaf yupisi, "*Hustler* var mı bacım *Hustler*, bulabilin mi bize ondan?" diye kıvranmıştı da, onu hatırladım birden.

Elle'de öyle alt tabaka şeyler yok, ama kadın olmanın "yükselen değerleri"ne ilişkin taktik altyapı çalışmaları var. Yararlanabilene helal olsun, gözümüz yok, ama Türkiyeli kadınlar için genelde üzücü bir dergi. Bir kere moral bozuyor. Genç ve güzelseniz bile (ki bu tip dergilerin asıl telkini asla oradakiler kadar genç ve güzel olamayacağınız duygusudur) bir gün gelip bunu kaybedeceğiniz olasılığı kafanıza vurula vurula bakıyorsunuz sayfalara. Bakıyorsunuz, çünkü okuyacak bir şey yok! Eğer gençlik, güzellikten en az biri geride kalmışsa, ortanın üstü yaş ve selülit, varis, bel fıtığı, fibrokistik kist, ayak kemiği büyümesi, kırışıklık, buruşukluk gibi problemleriniz varsa, bunların hepsi size anımsatılıyor... Kadın hissettiği yaşta oluyor yani!

Bu dergi(ler) sizi kışkırtmıyor bile, gençleşmeye güzelleşmeye. Hiiiç şansınız kalmıyor. Bizim tamdık yerli güzellere fit oluyorsunuz, hani şu biraz uğraşırsak onlar gibi olabileceğimiz, hatta mahallenin filanca film artistine, filanca şarkıcıya, mankene benzetip bizi güzelleştirdikleri idollerimize... *Elle* benzerlerinden daha fena, kadın suretlerinin hepsi ecnebi... Hepsi cool, hepsi köye gelen turist kadınlar gibi, gün değmemiş, tüysüz, tüssüz. Helen Gordon Lazareff, (*Elle*'in yaratıcısı, 1988'de ölmüş) derginin tarifini verirken, "Biz iştah açmak için buradayız," demiş. Bu hâlâ geçerli tutulmaya çalışılmış; konu mankenleri de dekor yemekleri gibi, onlara benzemeye çalışırsak halimiz ufurukten teyyare. En iyisi bizim gazetelerin kelebekli, çiçekli, böcekli kadın ekleri, diyorsunuz sonunda.

Derginin tanıtım yazısında, sloganlar

peş peşe: "*Elle*'in önlenemez yükselişi!.. (O) sadece okunmakla kalmıyor, dünya kadınlarına öncülük ediyor... farklı kapılar açıyor... seçenekler sunuyor... ayakları yere basıyor... hayatı kolaylaştırıyor..." Aslında tam tersi, dergiyi okudukça, (pardon baktıkça!) hayat zorlaşıyor, olanaksızlaşıyor... O boy, o bos, o ten, o ayakkabı, o aksesuvar, o seçimler, o alıp yakıştırmalar, onulmaz olanaksız şeyler... Derginin tanıtım sloganı, "Gerçekçi ol imkânsızı iste," olsaymış olurmuş... Formül doğru: "Kadın olmanın keyfini çıkarın!" diyor ve bu konuda kadınlara (bana da mı?) her türlü kolaylığı sağlayacağına söz veriyor. Modayı, trendleri, ünlülerle ilgili en bilinmedik (ve en çok merak ettiğimiz!) detayları, modanın dama taşlarım, defilelerden kulis arkası dedikoduları, bu yazın odyssey'lerinin saç modellerini, feminen teknolojiyi, gidilebilecek mekânları, hatta 700. yılında Osmanlı'yı bile ve kim-neredeydi, ne vardı ne yoktu, bir bir yayıp dökülüyor. Hem de "Herkesle birlikte değil, herkesten önce öğrenme lüksü" ile... Ben de eşantiyon olarak şunun farkına varmanızı sağlayayım: Bu seçkin şıklık içindeki dizgi-yazım yanlışları, hoş, sosyetik bir hanımın evinde rastladığınız pasaklılıklar gibi, dolu... Sayfa 15'te, giriş yazısında ve hayatına giren kadınları "kurbağalar" diye anan Fikret Kuşkan röportajında, Helen Lazareff'in yaşam öyküsünde, Sayfa 76'da, 77'de bir sürü dizgi ve 108'de, 110'da tümüyle klavye yanlışları gibi... Sürüp giden yanlışları daha fazla veremiyorum, reklamlar ve top model fotoğrafları uğruna sayfa no'larını bulmak da ayrı bir lüks eziyet çünkü. Örneğin 186. sayfayı bulabilmek için ya 199'dan geriye ya da 162'den ileriye doğru saymanız gerekiyor.

Haksızlık olmasın ve param da boşa gitmiş olmasın diye, bakarsanız dergiye, eğlenmeye bile çalışabilirsiniz! Küçümsemeden! Bir kere minimalizmin ve doğallığın bu yıl moda olduğunu öğreniyorsunuz, 48. sayfadaki sevimli ikiliyle tamışıp gülümsüyorsunuz. Gerçek yaşamınızdaki şovunuza hazır olup olmadığınız soruluyor size. Bunun önemini, ardından da ne demek olduğunu düşünüyorsunuz. Ayrıca, seçkinlerin iletişim diliyle (Türkçesiyle!) tanışma, öğrenme fırsatı var: Ultra sportif fonksiyonel şıklık anlayışı (anlarsanız), militer etkileşimler taşıyan giysiler sezonun liderleri... (giyerseniz), Swissotel'in Japon restoranı Miyako'da otantik tatlar (yerseniz)... Bu yazın odyssey'lerinin saç modellerinin kuvvetli geometrik modellerle a la garson kesimin karışımı olduğu ve nostaljik takılmak isterseniz "isyankâr masumiyeti sevenler için hippi akımı"nın geri geldiğini öğreniyorsunuz. Dahası, bilgisayarda hacker klanları türemiş, Infinity Denizli açılmış, Osmanlı yeniden hayat buluyormuş (modada!..) ve Yasemin Kozanoğlu *Elle* ın Türkiye'ye geldiğine inanamıyorum..." demiş. Daha dahası, bazı şeylerin "artık çok kolay" olduğunu, bazı şeyler için "çok pratik öneriler" olduğunu da öğreniyorsunuz: Bronzlaşmak artık çok kolay, zayıflamak çok kolay, kırışıklıkları gidermek, selülitten kurtulmak, çok daha çekici olmak... çok kolay! Lezzet dolu bir piknik için pratik öneriler, yasaksız diyet için, sağlıklı saçlar için ve seksüel libidonuzu özgür bırakmakla ilgili pratik öneriler... "Hazır olun"lar, "kaçalım"lar, "nasıl mı?"lar, "ne kadar"lar: Kumsalda deri çizmelerle dolaşmaya hazır olun! Hafta sonu Palace Otel'e kaçalım! Şık görünmek mümkün... nasıl mı? Modayı ne kadar yakından takip ediyorsunuz?

Elle'i değil belki ama "kadınların hayal dünyasına yeni kapılar açan" her kadın için olduğu gibi, Helene Lazareff'i tanımak ilginç. Bizimki de keşke birazcık da Lazareff'in *Elle*'ine benzeseydi; snobiş bombardımanlar yerine aşk ve ilişkiler üzerine öyküler olsaydı, Colette'inkiler gibi... Kâğıt bebekler yerine gerçek kadınlar olsaydı. Türkiye'dekilerin, Helen'in şu sözünü atlamış oldukları kesin: "Öyle bir dergi çıkarmalıyız ki sadece zenginler değil, tüm kadınlar okumalı." Yerli *Elle* yeni ve başka değil, çoğunluk için hiç değil. Ama şık, parlak ve ağır: 340 sayfa ve 1 kilo 300 gram. Bez çantası hariç!

Suna Karakūçük

Pilavcı Cemil Çiçek!

Geçtiğimiz günlerde DSP Genel B
kan Yardımcısı Rahşan Ece
MHP'nin geçmişine atfen gazetel
bir demeç vermiş ve bu nedenle D
MHP koalisyonu tehlikeye girmi
Öteden beri kadınlarla ilgili "fark
görüşleri olduğunu bildiğimiz FP
nel Başkan Yardımcısı Cemil Çiç
bu konuda da farklılığını gösterdi
konuya değişik bir açıdan yakla
Rahşan Ecevit'in demecini, "Siyas
kadın parmağı girdi," şeklinde değ
lendirdi. Bir partinin genel başk
yardımcılığını yapan Çiçek'in, R
şan Ecevit'in DSP Genel Başkan Y
dımcısı olduğundan haberi yok h
halde.

Cemil Çiçek'in 17 Mayıs tarihli
bah Gazetesi'nde yer alan açıklan
sının devamı şöyle: "Osmanlı'nın
küş dönemine bakıldığında bu çöl
şün en büyük nedenlerinden birisi
kadınların devlet yönetimine ka
ması olduğunu görürüz. Hükü
kurma çalışmalarına da kadın p
mağı girmiştir." Seçim döneminde
kadın adaylarla ilgili sorulara hep
varlak sözlerle cevap vermişken,
çek'i, bu konuyla ilgili açık sözlü
günden dolayı kutlamak gerek! Si
si bir partinin kadınlarla ilgili düşi
celeri ancak bu kadar net ifade edi
bilirdi.

Geçmişte de flörtün fahişelik oldu
nu söyleyen Cemil Çiçek, bu nede
kadınlar tarafından düduk çalına
protesto edilmiş, hatta kadınlar
bir nevi "düdük" demişlerdi. Şu sı
lar verdiği demeçlerde konuyu an
türken sık sık pilav örneği veren
çek, belli ki "düdük" olmaktan sık
mış, "pilavcı"ya terfi etmiş.

16 Mayıs tarihli *Sabah* Gazetesi'n
Rahşan Ecevit'le ilgili bir karikat
atfen, "Rahşan Hanım'ın pişmiş
su katan karikatürü, hükümet kur
çalışmalarını çok güzel anlatıyor. P
miş pilava su katılmıştır. Bu suy
çekilmesi lazım. Yoksa pilav lapa o
yenmez," diyen Çiçek, yine aynı
rihli gazetede, DSP-ANAP-DYP m
deli için, "Liderlerin içinde bulunm
dığı bir hükümet karabibersiz pila
benzer. Karabibersiz pilav da y
mez," diyor. Kendilerinin içinde b
lunmadığı, bir koalisyon hüküm
için Çiçek'in böyle canla başla çırp
ması doğrusu göz yaşartıcı!

"Kızımın dokunması bardağı taşırdı"

Geçen sayımızda boşanmanın yasal gerekçelerinden söz etmiştik. Boşanmak ne kadar hakkımız da olsa, birçoğumuz değişik nedenlerle hayatımızı cehenneme çeviren evliliklere uzun yıllar katlanabiliyoruz, bıçak kemiğe dayanana kadar. S.Y.'nin boşanma hikâyesi de bu türden, inanılması güç bir hikâye.

Halen devam etmekte olan bir boşanma davanız var. Ancak ona değinmeden önce sizi biraz tanıyabilir miyiz, ne zaman evlendiniz?
1979 senesinde, on yedi yaşımda evlendim.
Kendi isteğinizle mi oldu bu evlilik?
Hayır görücü usulüyle evlendirildim. Öylesine gittim işte. Dört ay içinde oldu her şey. Önceleri istememezlik vardı. Birbirimizi hiç görmemiştik. Evlendiğimizde beyinr bana yatakta olsun, dışarda olsun sanki bir hayvan şeklinde gözüküyordu zaten. Sonra hamile kaldım. Bir ölü doğum yaptım, ondan sonra da ikinci çocuğumu yaptım. Beyim askere gitti, gelince üçüncü çocuğumu yaptım. Sonra da dördüncüsü, yani kızım oldu. Ama bu arada da adamın gözü dışarıdaydı. Zaten oldu bitti hep dışarıda gözü. Şunun karısı şöyle bunun karısı böyle, diye laflar ederdi sürekli. Bir ara ayrıldı; ben babamın evinde kaldım, sonra çocuklarım küçük diye döndüm geri.
Kocanızın ailesiyle beraber mi oturuyordunuz?
Evet, uzun zaman beraber oturduk. Çocuklarım orada doğdu. Bir ara beni, evimizi ziyaret eden bir arkadaşım vardı, onunla da aldattı. Daha sonra da sürdü böyle şeyler. Ben en sonunda çalışmaya başladım. Zaten eve de bakmıyordu doğru dürüst.
Hangi işte çalışıyorsunuz?
Temizlik işinde. Evlere temizliğe gidiyorum.
Kaç senedir?
On üç senedir çalışıyorum. Çocuklarıma bakıyordum, eve bakıyordum hatta ona da bakıyordum.
O çalışmıyor muydu?
Çalışıyordu ama pek sabit bir iş değildi onunki. Ben mutfak masraflarını, elektrik su paralarını ödüyordum, o da arada yardım ediyordu.
Size karşı şiddet uyguladığı oluyor muydu?
İlk zamanlar oluyordu. İlk evlendiğimiz zamanlar onunla yatmayı istemediğim için yani... Onun dayağını çok yedim. Vururdu, döverdi, ben istemezdim ama o yine yapacağını yapardı.
Peki kocanızın ailesiyle otururken, bu olaylar olduğunda onlar nasıl davranıyorlardı?
Onlar zaman zaman sahip çıkarlardı bana. Beni daha çok kollarlardı. Ama ben yine de dayanamayıp bir kere daha ayrılıp gittim evden. O sefer de kızım çok küçük olduğu için geri dönmek zorunda kaldım.
Kendi anne babanız nasıl karşılardı siz onların evine gittiğinizde?
Zaten benim ailem onu istemiyordu, kendisi uyum sağlayabilen bir kişi değildi. İdare ediyorlardı benim hatırım için. Bir de eve girip çıktığı zaman bizim genç kızlara da sarkıntılık yapıyormuş ama benim haberim yoktu.
Sizin çocukluğunuzda kendi ailenizle ilişkiniz nasıldı?
Çok iyiydi. Hiçbir kötü muamele yoktu. Benim babam, ben okula giderken saçlarımı tarayıp yollayan bir kişiydi.
Peki ama sizi görücü usulüyle evlendirmiş, o zaman karşı çıkma şansınız var mıydı?
Evet evlendirdi. Karşı çıkma... Bilemiyorum da aslında ben babamı kırmak istemedim. O, "Diğer kızlar kirada oturuyorlar, bu kız sessiz, hiç olmazsa evi barkı olur. kaynanası. kaynatası başında olur," diye düşündü benim için. Bu kadar kötü olacağım bilemedi herhalde. Ama sonrasında bana ağabeylerim olsun, annem olsun hepsi sahip çıktılar. Ben zaten kendi ailemde hiç öyle şiddet falan görmedim. Kocammkilerde ise bir yabancı aile topluluğu var gibi. Sevgi yok, kardeş kardeşle konuşmaz... Sonra ben de konuşmaz oldum onlarla zaten.
Ne olmuştu da konuşmadınız?
İşte ne bileyim, kaynana ne yapar bihrsin, bulur bir şeyler. O yüzden odaya kapanıp üç gün kuru ekmekle oruç tuttuğumu bilirim.
Kocanızın ailesiyle evleri ayırdığınız zaman da yemekler ortak yeniyormuş, siz mi yapıyordunuz herkesin yemeğini?
Hep ben yapardım. Önce sabah herkesi hazırlar gönderirdim. Sonra o bulaşık daha yıkanmadan öğlene yemeğe gelirlerdi. Ondan sonra da akşama

hazırlanırdım. Kendi ailem gelir bana acırdı yani.
Çalışmaya başlayınca değişti mi bir şeyler?
Kendim rahat oldum. Zaten dedim ki, hiç olmazsa çalışırım, elim para görür, hizmetçilik yaptıktan sonra gider başkasının hizmetçiliğini yaparım. Öyle düşünüp çalıştım.
Karşı çıktılar mı çalışmanıza?
Onlar benim ailemden çekinip karşı çıktılar ama ben ikna ettim. Kendi ailem karşı çıktı en çok, çünkü onlar bana kıyamazlardı en küçük kız olduğum için, çalışmamı istemezlerdi, ama oldu işte.
Aldığınız paradan kendinize ayırabiliyor muydunuz?
Elimden almazdı ama zaten evin masraflarını yapmaktan elimde para da kalmazdı.
Dayak, şiddet olaylarında ya da aldattığı zaman herhangi bir şikâyetiniz oldu mu?
Olmadı. Aldattığı zaman boşanmak istedim ama o bana, "Sen git aç davayı, ben açarsam boşanılmaz," diyerek kandırdı. Ben de evden gitmiştim ama açamadım davayı kendim o zaman. Bir de kızımı dövüyorlarmış, kızım "Anne gel, beni kurtar," diye ağlıyormuş, yine dayanamadım döndüm.
Yıllar sonra şimdi boşanma davası açtınız. Nasıl karar verdiniz bu davayı açmaya?
Bir gün yine işe gitmiştim. Eve geldikten sonra kızıma baktığımda halinde bir tuhaflık vardı. Yüzü bembeyaz olmuştu. "Kızım ne oldu, hasta mısın?" dedim. Bir şey söylemedi. Israr ettim, yine söylemedi. Ertesi gün hafta sonuydu, babası bizi pikniğe götürdü. Daha ertesi gün yine bir yerlere götürmek istedi. Ben de gezmeyi çok sevmem, "Kızım ben gelmeyim, sen babanla git," dedim. Kızım gelmem için ısrar etti. Gittik. Pazartesi olunca ben yine işe gittim. İşten eve döndüğümde bir de baktım kızımın bir gözü morarmış. Kaynanam dedi ki, "Kapıya çarpmış." Ben inanmadım, sonra da, "Bir oğlanla konuşuyormuş telefonda, onun için babası dövmüş," dedi. Neyse ben kızdım öyle şey olmaz, diye. Sonra kızıma sordum. Kızım, "Sen bu adamdan boşan," diyor başka bir şey demiyor. "Kalk bu evden gidelim, bizi dayım kurtarır," diyor. Sonra anlattı. Kızımı almış yatak odasına kapatmış, "Soyun," demiş. Kızım, "Sen benim babamsın nasıl yaparsın böyle bir şey?" diyor. Dinlemiyor, zorluyor, "Sana bir şey yapmayacağım, yalnızca okşayacağım," diyor ve sonra kızımın göğüslerim okşayıp pantolonunu indirip kendi eliyle kendini şey yapıyor. Kız ilk gün bana anlatmaya çok utanmış. Daha sonraki gün de aynı şeyi yapmaya kalkışınca kızım kaçmaya çalışıyor, o zaman da dövüyor. İşte bana o gün her şeyi anlattı.
Siz öğrenince ne yaptınız?
Sabaha kadar uyumadım o gece. Ertesi gün kalkıp gitmeye karar verdim. Ama hissettirmeden nasıl çıkacağımızı da bilemiyorum. Sabah kalkınca biz kızımla evden çıkmaya kalkarken, önümüze geçti, "Nereye gidiyorsunuz?" diye. Sonra biz kaçtık sokağa, o yukarı çıkıp ayakkabılarım giyene kadar biz yarı yolu ettik. Baktım peşimizden geliyor, eski çalıştığım bir yere girip kendimizi kaybettirdik. O günden beridir de ne o beni gördü ne ben onu gördüm.
Nerede kaldınız peki?
Önce teyzemde kaldık. Ailem iyi karşıladı. Şimdi kendi evimizi kiraladık. Çalıştığım yerlerdeki insanlar destek oldular, biraz da borçlandım. Oğlum, kızım, ben yaşayıp gidiyoruz. Daha rahatım, pişirirsem yiyorum, pişirmezsem ekmek arası yapıp yiyorunr. Yesem de yemesem de karışanım yok.
Hiç aklınıza gelir miydi böyle bir şey yapacağı?
Açıkçası onun için düşünmemiştim. Ben ağabeyinden beklerdim. Ağabeyi bali, tiner falan kullanıyordu. Ama o evde olduğu zaman kızımı dışarı çıkarırdı, kendimi kaybedip de bir zarar vermeyeyim diye. Asıl zararlısı o değilmiş de buymuş meğer.
Boşanma kararını verirken hiç tereddüt ettiniz mi?
Hayır. Ben bugüne kadar her şeyi affetmiştim. Ama zaten boğazıma kadar dolmuştum. Kızıma bunu yapmasını hazmedemezdim. İki dünya biraraya gelse ben onunla biraraya gelmem.
Dava açtınız. Ortak malınız mülkünüz var mıydı?
Yoktu. Ev eşyaları var. Ben hiçbir şey almadan çıktım evden. Şimdi onları istiyorum. Bir araba var, onu sattı, ondan para istiyorum, bir de nafaka ve manevi tazminat. Mahkeme nafaka bağladı ama onu da yarı yatırıyor, yarı yatırmıyor zaten.
Ceza davası açmadınız, neden?
Kızıma daha fazla zarar gelmesin diye istemedim. Aslında kızım hâlâ ısrar ediyor ama ben istemiyorum. İnşallah boşanma davası biter de kurtuluruz, kendi hayatımızı kendimiz yaşarız.
Oğullarınız nasıl tepki gösterdi?
Küçük oğlum zaten hep yanımda oldu, o hep inandı dediklerime. Büyük olan önce inanmadı, onlardan yana oldu ama ben peşini bırakmadım, arkadaşlarıyla da konuştum. Şimdi ilk zamanlardan daha iyi, görüşüyoruz, gelip gidiyor bana.
Kızınız için neler düşünüyorsunuz?
Evlendireyim, desem daha çok genç, on altı yaşında. Şöyle bir yirmi üç, yirmi dört olsun. Kimi isterse kendisi... Fakir zengin fark etmiyor.
İyi bir evliliği olmazsa, ezilirse diye düşündüğünüz oluyor mu?
Kızım sessiz ama bazen de cazgır. Zaten kendini ezdirseydi bu olayı da bana söylemezdi. Bu olayı herkese söyleyebildi, başkaldırabildi yani. Ben gurur duyuyorum onunla.

Filiz Kerestecioğlu

Arzu da değişiyor

Elleri, bakışları, omuzları, kafası...

Cinsellik deyince akla arzu geliyor, gönüllü ve iyi bir cinselliğin önkoşulu olarak düşündüğümüz arzu. Pek çok kadının cinselliği arzu duyarak yaşamadığını ve yine birçok kadının arzu duyduğu insanla sevişemediğini biliyoruz. Kadınlar neyi, kimi, nasıl arzuluyorlar? Arzularımızı içgüdülerimiz mi yoksa öğrendiklerimi mi yönlendiriyor? Hande, Fatma, Sevim ve Gamze arzuyu konuştular.

Sevim: Benim arzu duyuşum yaşla değişti. Daha önce ancak hayranlık duyduğum erkeklere arzu duyuyordum. Hayranlık duyduğum erkekler de entelektüel erkekler oluyordu. Kafadan geçmeyen bir şeye arzu duymayı bilmiyordum hiçbir şekilde. Ve uzun yıllar öyle oldu, bunun çok yeni yeni değiştiğini söyleyebilirim. Özellikle ilk gerçek ilişkimde tam arzu duymadım, sadece hayranlık duydum diyebilirim. O zaman arzumu uyandıran şey arzulanmak oluyordu daha çok, arzulandığını için arzu duyuyordum, kendi başına arzu duymayı bilmiyordum. Fakat erkeklere hayran olmam feminizmle birlikte büyük ölçüde imkânsızlaştı. Şimdi yine bir erkeğin aklı, kafası önemli benim için, ama arzu uyandıran kafası değil artık. Temas, bakış, ses tonu, bedeni... Çok daha çıplak bir şeye dönüştü arzu. Hiç arzulanmadan dahi arzu duyabilmek yani birini nesneleştirip ona arzu duyabilmek benim için dört beş yıllık bir şey. Kadınların aslında arzuyu ne kadar zor, ne kadar başka kılıklar altında, başka dolayımlarla yaşadığını, kendimde gördüm ben.

Gamze: On altı yaşımdayken kişilik olarak asla birlikte olamayacağım biriyle garip bir çekim yaşadım ben. Çocuk bana hiç uymayacak biriydi, mesela onunla konuşmak hoşuma gitmiyordu, yaptığı hiçbir şeyi beğenmiyordum, bunların hiçbiri yoktu, sadece hakikaten arzu denebilecek bir şey vardı sanırım. Ve ilk kez öpüştük, hayatımda bir daha hiç öyle bir şey olmadı, her yerim tir tir titredi, ona belli etmemek için üşüyormuş numarası yaptım ama benden biraz büyüktü, anlamıştır herhalde. Biz bir süre sonra ayrıldık, bir sene sonra tekrar biraraya geldik ve bir gece birlikte olduk. O zaman da çok etkilendim ama çok ileri gitmek istemedim. Bu bekâret kaygısından da kaynaklanmıyordu, buna rağmen ileri gitmek istemedim, korktum galiba. Arkadan başka bir deneyim yaşadım, benden epeyce büyük ve hayranlık duyduğum bir adamla birlikte oldum. Cinsel olarak hiç o kadar etkilenmedim, oysa ilk kez onunla sevişmiştim. Hatta bir süre cinsellik hoşuma gitmedi, sonra zaman içerisinde adapte oldum, zevk almaya başladım ama yine de öbürü gibi değildi. İlk ilişkimden sonra bende de hayranlıkla, kafa olarak uyuşmayla arzu birarada gitmeye başladı; yaşım ilerledikçe bu da biraz değişti. Ama yine de birini fiziksel olarak çok beğeniyorsun, cazip buluyorsun, diyelim ki biraz konuştuktan sonra adam hoşlanmayacağın biri çıkarsa cinsel arzu da bitiyor.

Sevim: Tabii, ben şunu söylemek istiyorum; arzuyu başlatan ya da dolayımı oluşturan şey o hayranlık ve akıl olmaktan çıktı benim için. Yoksa hakikaten anlaşamayacağın, kafa olarak uyuşmayacağın biriyle sürekli yaşamak çok zor ama geçici bir ilişki olabiliyor.

Hande: Ben geriye dönüp baktığımda çok gençken daha doğal yaşadığımı düşünüyorum. Âşık olmamı etkileyen şey arzu duymamdı, yani sevişme isteğimde kısmen bir nesneleştirme vardı. Erkeksi şeyler çekiyordu beni, birinin tavla oynayışı, birinin futbol oynayışı filan. Evliliğimden önce üç flörtüm oldu, bekâretime dikkat ederek seviştim onlarla. O zaman müthiş güvenliydim kendime ve arzulandığımdan çok emindim. Ama beni asıl kışkırtan arzulanmam değil, karşımdakinin herhangi bir şeyi oluyordu. Bakışı, gülüşü, duruşu, denize atlayışı, ellerini kullanışı filan ve arzumu belli ederken de hiç çekinmiyordum. Sonra, üniversite dönemimde çok püriten bir çevrede yer aldım, o zaman da birçok erkek dikkatimi çekiyordu, dokunma isteği hissediyordum ama bunu bastırıyordum. "Benim yaşıtlarım hiç böyle şeylere meraklı değil, ben erken başladım galiba, benim istek duymam biraz tuhaf herhalde," diye düşünüyordum. Bir anlamda arzularıma gem vurmaya başladım. Sonra evlendiğim kişiye âşık oldum. Ona âşık olmamda da arzu duymamın çok etkisi oldu. Daha çok fiziği, maço değil ama erkeksi davranışları etkiledi beni. Onunla birlikteyken belki püritenlikten etkilendiğim için arzulanmak daha çok kışkırttı beni. Bunu atlatmak da uzun bir zaman aldı. Kocamı hiç aldatmadım ama başka erkekleri arzuladığım oldu. Yıllar sonra hiç tanımadığım bir adamı beğenip arzu duyduğumu fark ettiğimde bundan mahçup olmadım. Benim için bu bir dönüm noktasıdır; bir teknede gidiyoruz, bir adam vardı; o anda o adamla ilgili orada hayal kurdum, inanılmazdı. Bunun üzerine daha sonra çok düşündüm, oluyor demek ki bir adamı sadece bedeni için istiyorsun. Belki onunla birlikte olsam ertesi güne bir şey kalmayacaktı ama o anda onunla sevişebilirdim. Kafasını bilmeden de bir adamı beğenebiliyorsun. Erkeklerin arzusunu kışkırtacak çok fazla şey var ama bir kadın arzu duyup duymadığını nasıl keşfedebilir, bunu nasıl anlayabilir? Arzularını sınırlayan o kadar çok şey var ki.

Fatma: Ben hayatta seksin varlığım öğrendiğimden itibaren kendimden büyük adamlarla aşk filan düşünmeden cinsellik fantezileri kuruyordum. Bunu fark ettiğimde küçüktüm, on dört, on beş yaşımdaydım. Mesela hiç unutmam, bir gün bir otobüste bir genç adam gördüm, inanılmaz etkiledi beni ve onunla olmak istedim. Onu hiç tanımak istemeden, âşık olmayı istemeden hissettim bunları. Bir çocuğa âşık olmuştum, onunla da sevişmek istiyordum ama o bana hep evlenilecek kız gözüyle baktığından onunla olamadık. Yıllar sonra, evlendikten sonra o genç yaşlarımdan itibaren erkeklere duyduğum arzunun aslında gerçek olmadığını düşünmeye başladım. Çünkü arzularımı hep kafamda yaşıyordum, gerçeğe hiç dokmediğim için kafamda çok büyütmüşüm. Gerçi hayal kırıklığı engel olmadı erkeklere sırf fiziksel arzu duymama. Beni ilk etkileyen fizik; yani geniş omuzlu olacak, uzun boylu olacak, poposu, göbeği yağlı olmayacak filan.

Sevim: Ben nesneleştirme derken sadece fiziği kastetmiyorum, tabii bende de var öyle omuz beğenisi gibi şeyler ama daha çok sesi, elleri gibi şeylerden bahsediyorum.

Hande: Mesela nahif, titiz bir adamın

beni heyecanlandırmasına, arzu uyandırmasına imkân yok. Biraz böyle erkeksi olacak, araba, tamirat gibi erkeklere ait konularda bilgili olacak, öyle çok sahiplenmeyecek ama seni kollayacak. Eşim böyle davrandığında çok arzuluyorum onu. Bir de ses ve koku etkiler beni. Bazen bir ter kokusu olur bu, bazen ona çok yakışan bir parfüm. Aşık olduğum her erkek ilk anda ilgimi çekmiştir.

Sevim: Aşkı düşündüğümde ben de öyle ilk anda bir şekilde ya sesinden, ya bakışından, ya ellerinden ya da bir tavrından etkilenmişimdir. Ama o fizik değil benim için, yani senden farklı.

Fatma: Aşk deyince bir erkek bir bütün olarak etkiliyor beni yani sadece bir ayrıntısıyla değil. Ama arzu duyarken ilk anda sadece fizik düşünüyorum, o dikkatimi çekiyor ve sadece sevişme aklıma geliyor.

Sevim: Seninki daha da bir çıplak nesneleştirme, daha erkeksi, daha hayvansı. Ben mesela androjen erkekleri güzel bulabilirim ama arzulamam.

Fatma: Bir de çok komik ve geveze erkekler bana çok itici gelir.

Gamze: Benim için bakış çok önemlidir, eller çok önemlidir, sahiplenici olmayan, kollayan erkek önemlidir.

Hande: Yirmili yaşlarda daha büyük erkekleri arzuluyordum, yaşıtlarım bana çekici gelmiyordu. Ama şimdi de yaşıtlarım bana çok büyük geliyor, çekici gelmiyor.

Fatma: Küçük erkekler, ne yapacağını bilmeyen erkekler bana çekici gelmiyor, daha tecrübeli ve ne yapacağını bilen erkek bana daha iyi geliyor düşündüğümde.

Gamze: Bazı kadınlar yatakta tecrübesiz erkeği tercih ediyorlar ama bende hiç öyle değildir. Bir de kılsız erkek bana cazip gelmez ama bunun yanında aşırı kıllı erkek de cazip gelmiyor. İkisinin ortası bir şey olması gerekiyor. Fakat tecrübede çok farklı olabiliyor. Yani bu bize öğretilmiş erkek değerlerine dayalı bir arzu var ya, aslında bununla arzularımız çok yönlendiriliyor. Bu nedenle bu tür şeyleri önemsiyoruz ama yatakta çok farklı olabiliyor. Yani iş somutlandığında sende arzu uyandıran şeylerin karşılığını bulamayabileceğin gibi, hiç arzulayamayacağını düşündüğün şeylerin aslında arzu uyandırabilecek, tatmin verebilecek daha gerçek şeyler olduğunu da görebiliyorsun. Bence bizim arzu ve cinsellik konusundaki çıkmazımız böyle bir şey biraz. Öğrendiğimiz şeyler var; onlar arzulamamıza sebep oluyor, belli şeyleri arzulayıp belli şeyleri arzulamamamıza sebep oluyor. Ama iş deneyime, pratiğe geldiğinde de o öğrendiğin şeylerden hayal kırıklığına uğruyorsun, ötekileri de denemiyorsun.

Hande: Aşkın en yüksek noktasında, yaşadığın cinsellik umduğun gibi gerçekleşmese bile aldığın haz, heyecan çok başka oluyor.

Gamze: Ben onun psikolojik bir zevk olduğunu düşünüyorum. Şimdi geriye dönüp baktığımda, ben çok âşıktım, harika bir cinsel ilişki yaşadım dediğim şeylerin aslında teknik olarak çok da beğendiğim şeyler olmadığını görüyorum.

Sevim: Benim için de yaşadığım en iyi cinsellik, "en âşık olduğum" erkekle yaşadığım cinsellik değil. Erkeklere hayranlık duymam azalınca o zamanki gibi âşık olmadım ama giderek cinselliği daha zevk alarak yaşamaya başladım. Aşk tersine döndükçe arzu ve cinsel doyum arttı benim hayatımda.

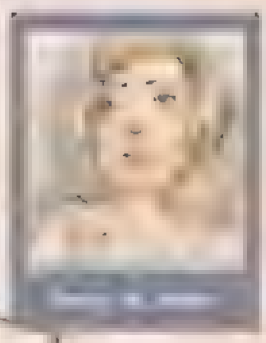

Fatma: Ben arzularımı hep kafamda yaşadım, evlendiğimde eşimle yaşadığım cinsellik, çok âşık olmama rağmen beni hayal kırıklığına uğrattı. Çünkü arzularımı kendim yaratıyordum ve kafada yaratılan cinsellikle gerçekteki elbette aynı olmuyor. Çünkü bunu kurarken hiçbir sınır, seni etkileyecek dış etkenler olmuyor kafanda. Böyle olunca hayal kırıklığına uğruyorsun. On yedi yaşımdayken bir çocukla flört ediyordum, aynı zamanda onu çok da arzuluyordum. Onunla ilgili kafamda fanteziler kurup duruyordum. Daha sonrasında sevişmedik ama öpüştük, o öpüşmeyle birlikte kafamda onunla ilgili kurduğum tüm cinsel fanteziler paramparça oldu. Çocuk çok ıslak bir biçimde öptü beni ve bu hiç hoşuma gitmedi. Arzu herhalde sadece kendi beynimizde kurduğumuz şeye göre şekilleniyor. Benim için arzulamak yine fantezimde, beynimde kalması.

Sevim: Bak bu çok ilginç, yine yaşla ve zamanla bende şu oldu; sevişmeden önce bir arzu bilmiyorum ben, ancak seviştikçe arzuluyorum bir insanı. Zaten fizik çok az önemli benim için, tavır ve davranışları daha önemli, ama sevişme o arzuyu ya artırıyor, gerçek bir arzuya dönüştürüyor ya da tümüyle yok ediyor; nasıl seviştiği benim arzumu çok belirliyor.

Gamze: Islak öpüşmesi ya da kafanda kurduğun şeyler gerçekte yaşadığın şeylerle örtüşmeyince seni hayal kırıklığına uğratıyor ama âşık olduğun zaman bu öyle olmuyor. Aşık olmadığın, sadece cinsellik yaşadığın adamın bir şeyi mutlaka batıyor, itici gelebiliyor. Yani aşkın gerçekten gözü kör herhalde, cinsellikte bile bu böyle.

Fatma: Ben daha hayvansı arzu duyuyorum, fizik çok önemli benim için. Ama bunu böyle yaşamam benim o arzu duyduğum erkekle gerçekte bir ilişki yaşamayacağımı bilmemden kaynaklanıyor. Yalnızca kafamda yaşadığım için de arzularım daha serbest daha nesneleştirmeye yönelik oluyor.

Gamze: Zaten hiç tanımadığın birini sadece arzuluyorsun diye birlikte olman çok zor çünkü sapık olabilir, zarar verebilir, bu bir risk sonuçta. Ya da bunun sosyal açıdan bazı bedellerini hesap etmek zorundasın. Dolayısıyla aslında asla arzuladığımız şekilde yaşamıyoruz. Arzularımızın gerçek hayatta bir karşılığı olmuyor. Bir erkek için durum aynı değil. O ilk kez gördüğü bir kadını arzuladığı zaman, ne zarar görme korkusunu ne de sosyal açıdan güç duruma düşme korkusunu bir kadının yaşadığı ölçüde yaşıyor. Arzularının peşinden gitmek bir erkek için daha kolay ve hak olarak görülen bir şey.

Ali Kırca'yı nasıl bilirsiniz?

Uzun zamandır kendimi Atv ana haberin karşısında tırnaklarımı yerken bulmaya başladığım için bu yazıyı yazmak ve önüme gelene şu soruyu sormak farz oldu: Ali Kırca hakkında ne düşünüyorsunuz?

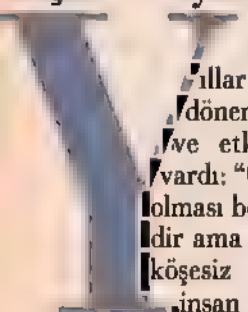

Yıllar önce staj yaptığım dönemde bana söylenmiş ve etkilendiğim bir söz vardı: "Çok sivri köşelerinin olması belki iyi bir şey değildir ama sakın hayatında hiç köşesiz ve yusyuvarlak bir insan haline gelme." Gerçekten de yıllar içinde, özellikle de "liberalleşme", "modernleşme", "globalleşme" vb. gibi safsataların izinde yuvarlana yuvarlana nasıl topalak bir hale gelindiğini görmek bazen öfkelendirici bazen de -söz konusu olan yakınlarınızsa- acı verici olabiliyor.

"'En büyük hayalim, tamamı güzel haberlerden oluşan bir ana haber bülteni sunmak,' diyen Atv'nin başarılı 'anchorman'i Ali Kırca..." diyerek devam ediyor bir gazete haberi. Bu "anchorman" nedir, diye önce Redhouse'a bakıp manalı bir karşılık bulamayınca, uzun yıllar İngiltere'de yaşamış bir arkadaşımı aradım ve "çapacı" cevabını aldım. Koskoca Ali Kırca kendisine çapacı demez ve dedirtmez, diyerek bu sefer İngilizce'den İngilizce'ye sözlüklere baktık ve "güven duygusu veren, sağlam kişi" karşılığını bulduk.

Bir röportajında, kendilerini yıldız olarak görmediklerini söyleyerek, "Biz yıldız değil güneşiz. Gezegenler etrafımızda dönüyor. Biz aydınlatma görevini görüyoruz," diyor, Ali Kırca. "Atv ana haber bülteni ile seyirci arasındaki güven olayını nasıl kurdunuz?" sorusuna verdiği karşılık ise şöyle: "Çok önemli bir olay yapıyorsunuz ve bunu üstelik her akşam yapıyorsunuz. Benim Türkiye'ye getirdiğim 'anchorman'lik sisteminin özü buydu zaten. Seyirciye veya karşıdaki insana, 'Bu haberi veren insan, bu haberi biliyor, bu haberin içinde ve bu haberi bize doğru olarak aktarıyor,' düşüncesini verebilmek."

Uzun zamandır kendimi Atv ana haberin karşısında tırnaklarımı yerken bulmaya başladığım için bu yazıyı yazmak ve önüme gelene şu soruyu sormak farz oldu: Ali Kırca hakkında ne duşunuyorsunuz?

• Tam bir jön gibi, sahte olan bir şeyler var onda.

• Çok güvenilir biriymiş gibi izlenim veriyor, bu yüzden de tehlikeli buluyorum çünkü bana hiç güvenilir gelmiyor.

• Objektif habercilik, deyip duruyorlar ama son seçimlerde kesin DSP'ye oy verdi, neredeyse zil takıp oynayacaktı.

• O her devrin adamı. Tarafsızlık böyle bir şey mi allah aşkına?

• DSP-MHP-ANAP koalisyonunun meclis başkanı olur ondan. Değişti, diye tutturdukları MHP ile gül gibi geçinip giderler.

• Aşk filmlerinin unutulmaz aktörü. O ne öyle yan dönüşler, seyirciyle flört etme halleri.

• Ben onunla herhangi bir "hayatı paylaşmak" istemem açıkçası, o yüzden haberleri de paylaşamıyorum uzun zamandır. Artistlikleri hep vardı ama yaklaşımları da ciddi biçimde değişti artık.

• Onun yüzünden Barış Manço'dan soğumaya başladım.

Bunlar benim bu yazıyı yazmadan önce yaptığım bazı kamuoyu araştırmaları. Ciddi bir istatistik vermem söz konusu değil; "sen, ben, bizim kız"dan başka. Zaten ciddi bir istatistiksel çalışmaya değer olduğunu da düşünmüyorum konunun ya da konu mankeninin. Olumlu görüş belirtenleri de ilgili kişinin kendisi bulup araştırsın, zira ben onlarla ilişkimi kestim.

"...Kamuoyu bütün verilere sahip olacaktır, bir olayın bütün renklerini öğrenecektir. Neticede yargıyı kendisi verecektir, yorumu da kendisi yapacaktır. Anchorman'in, yani benim uzun yıllar Amerika'da g ö z l e m l e d i ğ i m odur." Yani sanırsınız Atv'den değil de BBC'den söz ediliyor. Bir olayın iki rengini bile öğrenebilsek renkli diyecek duruma geldik. Ancak haksızlık etmemek lazım; Barış Manço'yla ilgili bütün renkleri, verileri topladık (tabii Ali Kırca'nın bize sunmayı tercih ettiği renkleri ve verileri); nerede ağdalı bir sunuşla duygularımızla oynanacak bir "haber" var, o haberi "hiçbir yorum katmadan" ağlayana kadar izleme olanağını sunuyor bize değerli haber dairesi başkanı. Sağa-sola adeta ayarlanmış dönüşler, o acıklı yüz ifadesi, haberin okunuşunda birden yavaşlayarak bir ritm düşüşü ve gözaltı torbalarının dahi yavaş yavaş aşağıya doğru yol alışı yorumdan sayılmıyor biliyorsunuz. Anchorman!!! bunları da Amerika da mı öğrenmiş bilemiyorum. Ama NATO'nun yaptıklarını görüp ağlayamıyoruz. Yalnızca Kosova'ya ağlamamız isteniyor. Meclisteki siyasi parti yöneticilerininkinden gayrı izleyebildiğimiz tek bir görüş, toplumsal, siyasal haber vs. yok. Ve o "güvenilir, sağlam kişi" görünümüyle Reha Muhtar'dan, Hakan Aygün'den farklı olduğunu kendinden çok emin haliyle düşünüyor Ali Kırca. Gerçekten de tehlikeli olan bu, çünkü birçok kişi güvenilir haber izlediğini, daha doğrusu haber izlediğini düşünüyor.

Fiziğinin, izlenme oranını artırdığı iddia edilen (ben gazetelerin yalancısıyım) Ali Kırca kadınları çok seviyor. Haberlerinde, Siyaset Meydan'larında, yazılarında bunu anlıyoruz. Bir röportaj sırasında aşk konusundaki düşünceleri sorulduğunda "...Ben bir çırpıda aşka inananlardanım. Bu çok sayıda aşk yaşadığım anlamında değil tabii ki. O sayının fazla kabarık olduğunu söyleyemem. Hatta tek diyebilirim..." diyor. Ben pek anlayamadım ne demek istediğini burada ama, çırpı çırpı âşık olduğuna dair rivayetler muhtelif. Aşk konulu bir *Siyaset Meydanı*'ndaki o hülyalı konuşmaları ve halleri nasıl hafızalardan silinebilir: Konukları arasında da, konu aşk olduğu için sarmaş dolaş olup ne kadar âşık olduklarını gösterme mecburiyeti var zannıyla oturan birtakım çiftler bulunuyordu.

Kadın sevgisine örnek olması açısından, "Umut Kadında" başlıklı bir köşe yazısından, (mideme kramp girdiği için) "yorumsuz" olarak birkaç "dize" yi aktarmak isterim sizlere. Yazı, kadınların siyasete ağırlığını koymasıyla ilgili olarak yazılmış.

"...Kadınlar çözecek bu kördüğümü. Üstelik 'erkek' İskender'in hep yaptığı gibi; baltalı eliyle 'Gordion'u kanatarak değil. İnce ve duyarlı parmaklarıyla hayata dokunarak çözecekler.

Niye derseniz, 'niye'si apaçıktır. Kadınlar, erkekten daha düşkündür özgürlüğüne... Kadınlar daha sadıktır. Daha tutkuludur sevdiklerine. Aşkın değerini daha iyi bilirler, harcamazlar bozuk para gibi işporta tezgâhlarında. Saklamazlar gözyaşlarını hicran anlarında... Çok çabuk inanıyorlarsa şayet her şeye, inanmak istediklerindendir hayallere. Çünkü gizli hayalperest, gizli maceraperest, lakin o ölçüde açık 'saadetperest'tirler. Türkiye'nin bugünlerde cesur 'saadetperestlere' ihtiyacı vardır. Ve onlar kadınlardır. Bizim kadınlarımız..."

Yanlış anladığınızı sanmayın konu gerçekten siyasi mücadeleyle ilgili. "Neden biz?" diye ben de düşündüm ve herhalde o her şeyi "gizli hayalperest, gizli şu bu" gibi gizli yaşamamız nedeniyle gizli ve sağlam bir örgütlenmeye daha müsait görülmüş olabiliriz kamısına vardım. Böyle bir örgütlenmemiz varken ara sıra hicran gözyaşları akıtsak da zarar gelmez.

Televizyoncu, köşe yazarı, anchorman'in iyi bir "teşbih ustası" olduğunu da kabul etmek gerekir. Yine eski bir köşe yazısında (darbe yapma olasılığı olanlara mı, yoksa ona karşı durmayan meclistekilere mi, yoksa ona yol açan meclistekilere mi kızdığını anlayamadığım) "...Kendisine dokunmayana dokunmayacak 'iyi huylu' yeni bir 'ailenizin darbesi'nden söz edilirken, 'evde kalmış demokrasi bakireleri'nin kapıları pencereleri tecavüze açık tuttuğunu söyleyince... Asıllarından ses çıkmadı ama; 'Teşbih'e isyan satırları döktürüldü. Teşbih insafsız olunca, yazı da 'evde kalmak'tan kurtuldu. Teşbih kuruntu ve kurguydu oysa. Aklının ucundan geçmezdi yazarın, incitmek bu ülkenin kadınlarını..." diyor. Bu kadar devrik cümle içinde "Ne söyleniyor?" diye anlama çabasına girmeyin. Kısaca kadınlara "sövülmüş", bunu eleştirenler olmuş, o da cevap veriyor ki kadınları aslında incitmek istemezmiş.

Evet, televizyonun parlak, fiziğiyle izlenme oranını artıran sayın sunucusu; televizyonunuzda izlediğim yegâne haber programını, *Son Durak*'ı kaldırdınız, ya da kaldırılmasına göz yumdunuz. Yalnızca size zikredileni haber yapıyorsunuz. Köşeler tek tek gidiyor, aynaya akseden yüzünüzün ve ifadenizin bile yıllar içinde değiştiğinin ve bu kadar "ince duygularla yüklüyken" artık belki hiç samimi olamavacağınızın farkında değil misiniz?

Filiz Kerestecioğlu

Takılarımız, takıntılarımız

Kadınlar olmasa, inci taneleri istiridyenin kusmuğu olmaktan öte bir şey olabilir miydi? Altını kunduzlar yer, deniz kabukları da, parlak taşlar da sakıt olur kalırdı. Hepsi kadına yakıştı. Takıp takıştırmakta, yakıştırmakta erkeklere beş çekeriz!

Sanal sevgilisine, "Tak takıştır, sür sürüştür, muhallebiciye gel," demiş şair. Bir şairle buluşmaya giderken ne takılır, muhallebiciye giderken ne takılır? Şairlerden korkarım, yoksul, hüzünlü ve genç ölen şairlerden daha çok korkarım. Boş ve pırıltısız gidilmez, ama çerçi gibi de gidilmez. Şapka, atkı yetmez; onda da aynısı var çünkü, Corc Sand gibi kravat taksam; irkinç olur, kadınlık adına üzünç olur, pahada ağır bir şeyler olmaz; şair yoksul çünkü, imitasyon da olmaz; şair sahte değil... Ama bir şeyler bulmak lazım, bir fetiş nesnesi, bir uğur getirecek nane, bir taç lazım! En çok/çabuk âşık olunabilecek adamlar şairler olduğuna göre ve şairler ne giyindiğinizi eteklerinizin uçuşması dışında pek bi hatırlamadıklarına göre, üzerinizde bir kalp, bir göz, bir el, bel, boyun, bir ses olmalı. En azından bir fısıltı...

Giyim gücünü kaybediyor, o gözden düştü. Artık hiç önemli değil... Tek tipe ve tek renge, siyaha indi, doğa bitti, giyimin ütopyası kalmadı. Yerine, bedenimizi "aksesuvar"lar ele geçirdi, saçımızın ucundan ayak bileklerimize kadar. Bedenimizin bittiği yerde, ruhumuzla taşımaya başladık bu "ayrıntı"ları... En sade/düz kadının bile bir "ayrıntı"sı hep oldu. Ninem çatkısının ucuna reyhan çiçeği takar, eğilip öpen de kokusunu alırdı. Hem de kolye, yüzük, bilezik, küpe... bize asla yetmez. Tasma bile takarız! Hotoz bile takar, kuyruk bile taşırız, dişimizi boyarız, delinebilecek her yerimizi deler, kafamızın üstünde çömlek, gerekirse de yedi tül taşırız... Kadınlar takılarıyla denize bile girerler... Ve bu bir zaferdir ki tarihte kadınlar hiçbir zaman takısız kalmamıştır. Bize ilişik birtakım "eşya"lar hep olmuş. Çünkü bu bir dil! Anlayana! Ve kadınların çok/güzel konuştuğunu kamu âlem bilir.

Erkeklerse ya susarlar, ketumluklarından değil, lal olduklarından. Ya da, kadınların binbir gece masalları gibi

görüntülerinin albenisine kapılıp bizim cinsiyete kaçarlar. Çoğunun sırf takı takmak, süslenmek için döndüklerini düşünüyorum. Bir jartiyer, bir fular, her parmağa bir yüzük en azından bir küpe takmak için çıldırıyorlar. Ne pipisinden ne küpesinden vazgeçemeyenler de var ve onlara pek kimse dokunmuyor. Ama öyle gizli gizli "takıp", hem bıyık bırakıp hem gerdanlık taşıyarak idare edilebilecek gibi değilse incik boncuğun çekiciliği, o zaman erkeklik fora! İktidarınız da, otoriteniz de, neslin dedeniz de ceddin babanız da sizin olsun, ben "takmak" istiyorum, diyor adam... bu olup bitenler yüzünden takı-aksesuvar piyasası pazar payını ona katladı. Yaşasın!

Oscar Wilde (kendisi Lord Douglas'ın sevgilisidir aynı zamanda), biraz da kıskançlıkla, "Kadının kendisi zaten süs niteliği taşıyan bir cinsiyettir," demiş. Aklı sıra başka niteliğiniz yok demeye getiriyor... Kadınlar olmasa, inci taneleri istiridyenin kusmuğu olmaktan öte bir şey olabilir miydi? Altını kunduzlar yer, deniz kabukları da, parlak taşlar da sakıt olur kalırdı. Hepsi kadına yakıştı. Takıp takıştırmakta, yakıştırmakta erkeklere beş çekeriz! Belleri ince olsaydı da aynalı kemer taksalardı, kıllı olmasalardı da gerdanlık, kolları nazik olsaydı da hoş bilezik takıp camdan pabuç giyselerdi... Onların süslenmesi ya risk ya kayıp! Süs de kaybediyor, süslenen de...

En güzel arkadaşım (son mohikan) hiç takı takmazdı. O bütün bu söylediklerime karşı çıkardı... Takıların, süslenmenin, hele abartılıp bir dile dönüştürülmesine, tuzak gözüyle bakardı. Hele mücevherler bir kement, bir kurt kapanı, bir kelepçe, bir boyunduruk idi. Gümüş halhal bence, bir kadın icadı ve usul boylu kadınların dağ taş gezip durması, yani özgürlük tınısı idi. O, erkekler kadınların nereye gittiğini anlamak için düşünüp bu çareye başvurmuşlar, diye, lafı bekâret kemerlerine getirirdi. Ben kuyumcu vitrinlerine yapışıp, "Bu ülkede hiç güzel takı yok ya..." diyerekten bakarken, o altınlarda kızılderili atalarının lanetini görürdü... Takı faşizmi! Evde kalacaksın, hiç ışıldamıyorsun, hiç şıkırdamıyorsun diye diye zorla taktığımız küçük küpeleri saçlarıyla saklar, zincir kolyesini kazağının içinde taşırdı. Yıllarım ona nazire olsun diye güzel takılar bulup güzel güzel takmaya çalışmakla geçti. Sonunda, ölümünden üç beş yıl önce sahteci bir adamın taktığı altın yüzüğe razı oldu. Onu hep parmağındaki halkaya dalgın dalgın bakarken anımsıyorum. Günümüz çağdaş kadınının takısı cep telefonu, data bank, lap top... imiş. İşte tam ona göre takılar. Şimdi ona sorabilseydim: Bunlar çok mu masum? Ayrıca bu son cep telefonlarının makyaj aynası da varmış... Ve artık etrafta iki türlüsünü de (daha fazlasını da) taşıyan/taşıran kadınlar görüyorum: Burma bilezik, pırlanta set, aynalı telefon, mavi lens, sarı postiş...

Bence kadınlar ne takarsa taksın, isteyen istediğini, ama gözlük mutlaka taksın. Bir kere, gözlük kadınlara yakışıyor. İki: kadınlar erkekler gibi (güneş) gözlüğünün arkasına gizlenip etrafı dikizlemiyorlar, gözlüklerinin önünde duruyorlar. Neye baktıkları, nasıl baktıkları, üzüldükleri, sevindikleri belli. Üç: Kadınlar daha işlevsel zekâlı oldukları için, bir gözlükten ruj aynası, saç tutacağı, ipli kolye, çocuk oyuncağı türetebiliyorlar. Erkeklerinki sadece hakeme gözlük... Onlar nişan, nikâh yüzüklerini de sevmezler zaten, bir zaman sonra hiç sevmezler... Kadınların ise en korktukları ama en sadık kaldıkları altın "tebeşir dairesi"ni, biz onlar gibi gömlek cebinde beşer onar tane taşımayız! İlla kötüleşmek istiyorsak bunu da, bizi cadılaştıran takılar vardır, onlarla yaparız... Peruk takarız ya da fermuvarlar, düğmeler, zımbalar, ziller, eldivenler, hele dirseklere kadarsa... fularlar, mendiller, hatta gözyaşlarımız... Üstümüz başımızda yer kalmamışsa kuşumuzun, kedimizin, köpeğimizin boynuna takarız, kapı üstlerine, çanta saplarına, perdelere çıngırak, yün çorap, kelebek, ne bulursak takıştırır, yakıştırırız... Tutar da. Bir bakarsınız moda olmuş...

Hadi, haklarım yemeyelim, en güzel takımız/takıntımız da erkeklerdir... Neremize mi takarız? Tokadan başka bir şey takmayacaksın, dediğimiz yerimize!

Suna Karaküçük

Ramize Erer:

"O zaten kötü!"

Daha önceleri mizah dergilerinde bir görünüp bir kaybolan ama yaklaşık son on beş yıldır sürekli çizen Ramize Erer'in üçüncü kitabı *Kötü Kız 1* çıktı. Onu Biz Bıyıksızlardan, Eşi Nadide'den, Tüpçü'den, *Gırgır*'dan, *Hıbır* dan ve tabii *Pazartesi*'den tanıyorsunuz. *Eşi Nadide* ve *Bir Bıyıksız*'dan sonra, *Radikal* gazetesinde çizdiklerini kitaplaştıran Ramize, hafta sonu için eğlenceli bir tip olsun diye başladığı *Kötü Kız*'ı artık daha sık çiziyor. *Kötü Kız*'ı giderek daha çok sevdiğini söyleyen Ramize Erer, "Kötü kız beni çok rahatlatıyor. Söyleyemediğim bir sürü şeyi *Kötü Kız* aracılığıyla söylüyorum. O zaten kötü olduğu için, çok müsait, herhangi bir sınırlama gerekmiyor. İstediği kadar kötülük yapabiliyor," diyor. *Leman*'dan çıkan kitabın daha birincisi bu. *Kötü Kız 2* de gelecek.

Feyhan Güver'den

Bayır Gülü 2

Feyhan Sofrası ve *Bayır Gülü 1*'den sonra şimde de *Bayır Gülü 2* çıktı. *Pazartesi* çizerlerinden Feyhan Güver, *Leman* da çizdiği karikatürlerini Parantez Yayınları'ndan çıkan *Bayır Gülü 2*'de topladı. Kitapta neler var? Bildiğimiz Bayır Gülü işte, kadınlar ve onların erkekleri var. Aşk, evlilik ve cinsellik... Arkadaşı Aycan'a "İlle söyletecen abazanım işte," diye bağıran şehirli kızla, "Bu melakenin vücudunda şehir şebekesine yetecek kadar ceryan toplanmış... Önüne çıkan ilk adama verecek, o olacak," diye annesine öfkelenen köylü kızın ortaklığı var.

"Depişten sonra bazan beyle manda malağı gibi yayılırsen, bazan da bizim katır kadar aksi oliysen... ", diyen köylü erkekle, cinsel haz için ot arayan entel erkeğin hikâyesi var. Hilmi, Cemile, Ummügül, Kadriye, Kenan, İrfan, Fatma Abla, Tankut, Berkan, Zale, Gülperi, Haceli Nine, Kızıl Esma, Ragıp, Berkay... Kadınlar ve erkekler işte... Bir de Feyhan'ın ilk karikatürleri var.

"Evet... İtiraf ediyorum, bu bir aşktı... Aradan tam 8 koca yıl geçti... Belki artık ilk başladığım zamanlardaki gibi tarama ucunu çini mürekkebine batırırken ellerim titremiyor... Ama ben onu hâlâ seviyorum..." diyen Güver, kitabında ellerinin titrediği zamanlara ait karikatürlerine de yer vermiş.

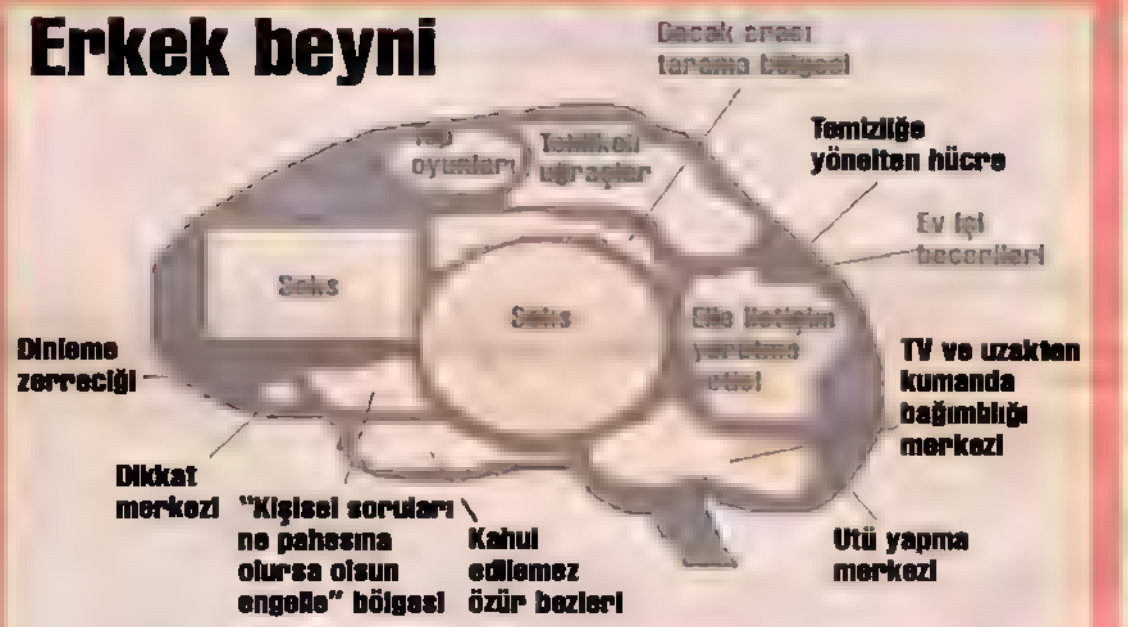

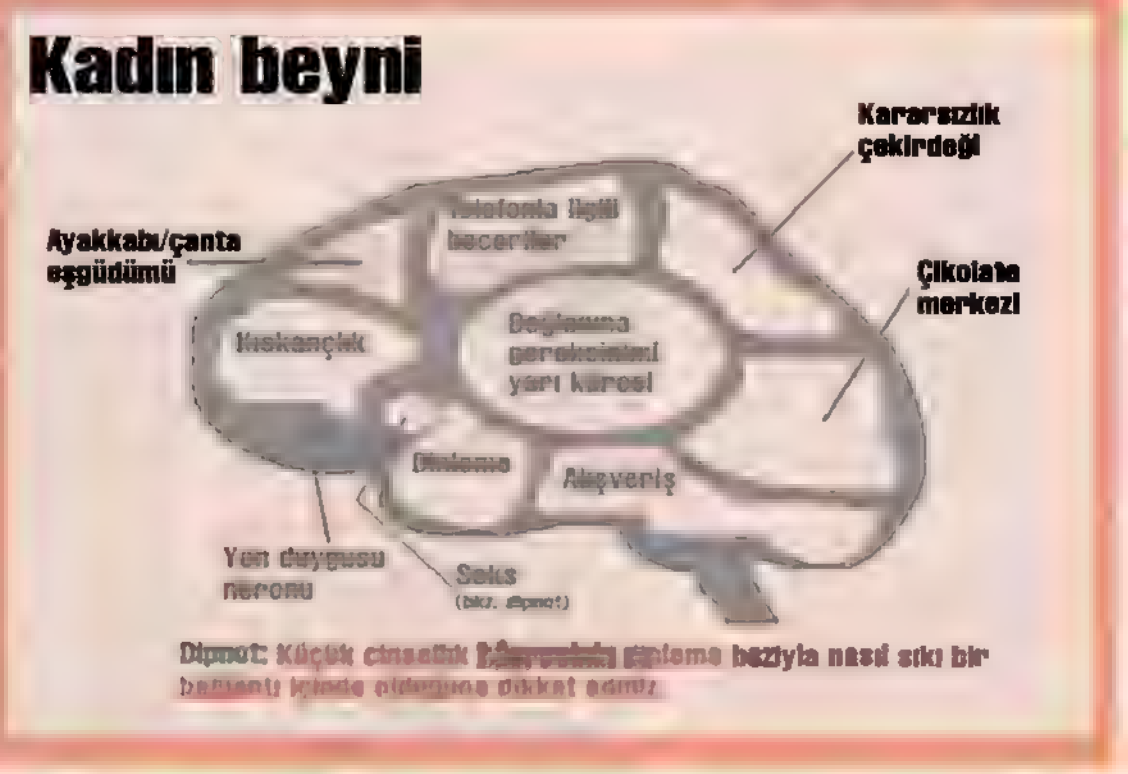

TÜRKÜLERİMİZ — **SEMRA CAN**

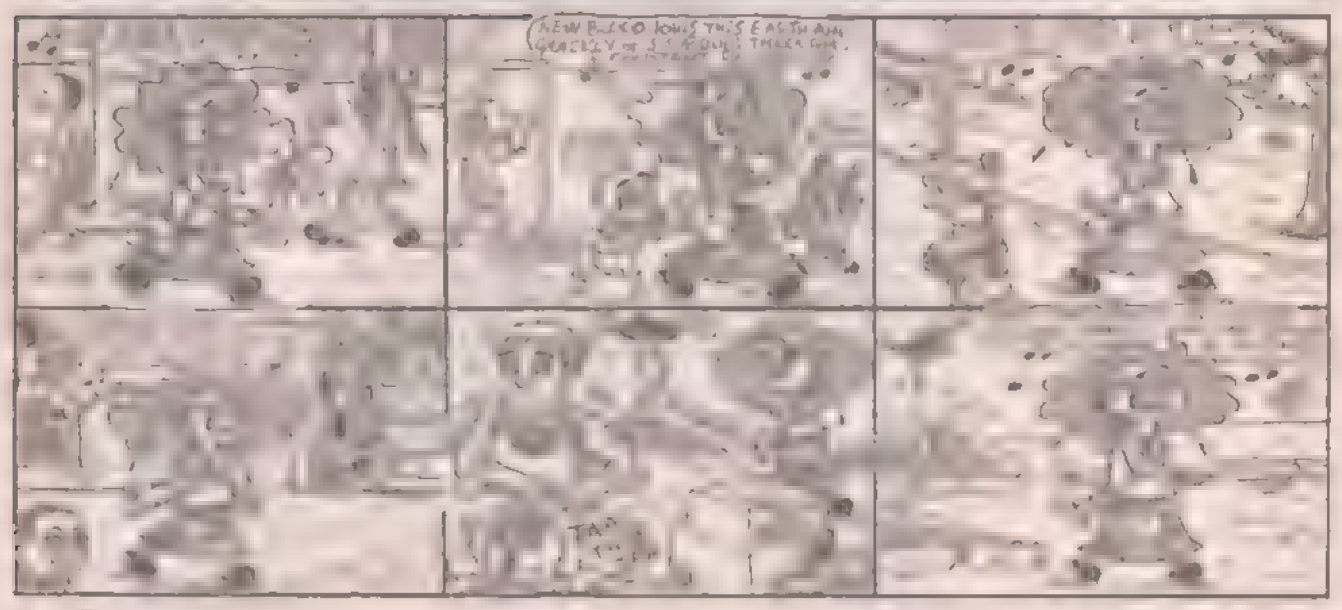

Kadınlardan erkeklere

• Bazen sütyenimizle külotumuzun renkleri uymuyorsa laf etmeyin. Biz sizin gibi değiliz, çamaşırlarımızı düzenli olarak değiştiririz.
• Yatakta çektiğimiz başağrıları sizin banyo yapmanızla ters orantılıdır.
• Beğendiğimiz bütün erkek film yıldızlarının eşcinsel olduğunu anlatmaktan vaz geçin. Aldırmıyoruz.
• Bizimle dışarı çıkarken lütfen bizim en sevdiğimiz giysilerinizi giyin, kendi en sevdiklerinizi değil. Böylece çay lekeli tişörtünüz ve aşınmış pantolonlarımız daha uzun süre dayanır.
• Göz teması omuzlar üzerinden yapılır, belin aşağısından değil.
• Biliyoruz, tamam, en ünlü aşçılar erkeklerden çıkar, peki neden evde bir kere olsun yemekleri siz pişirmiyorsunuz?

AŞKIN BULAŞIKLARI — **FEYHAN GÜVER**

Erkekler hakkında...

• Kendi cinsim için hiçbir yardım istemiyorum. Erkek kardeşlerimden tek istediğim, ayaklarını omuzlarımızdan çekmeleridir.

Sarah Moore Grimke

• Erkekler genellikle başka kadınların baskı gördüğünü kabul ederler, ama sizin değil.

Sheila Rowbotham

• Kadınların zincirlerini anatomi değil, erkekler imal etmiştir.

Estelle R. Ramey

• Pek çok ortak noktamız var. Ben onu seviyorum, o da kendisini.

Shelley Winters

• Bir erkek hiçbir zaman nasıl elveda denildiğini bilemez; bir kadın ise asla ne zaman elveda diyeceğini bilemez.

Helen Rowland

• Erkek ancak en zayıf zincirle bağlanabilir; onu istediği zaman kırabileceği düşüncesiyle, oyun olsun diye bağlı kalır.

Maria Edgeworth

• "Kolay", erkeklerin cinsel ahlakına sahip olan kadınları tanımlamak için kullanılan sıfattır.

Nancy Linn-Desmond

• Tanrı'nın cezası erkekler, Tanrı'nın cezası otobüsler gibidirler. Bir yıl beklersin, birisi yaklaşır yaklaşmaz, iki üç tanesi daha görünür.

Wendy Cope

• Erkekler ve kadınlar, kadınlar ve erkekler. Bu iş yatar.

Erica Jong

• Bazı kadınların sorunu, bir hiç uğruna heyecanlanmalarıdır. Sonra da gider onunla evlenirler.

Cher

• Karılarla kocaların birbirlerini anlamamalarının nedeni farklı cinsten olmalarıdır.

Dorothy Dix

• Bir erkek size anasının ahçılığından söz ettiğinde aldırmayın. Çünkü erkekler 12-21 yaşları arasında ne bulsalar yiyebilirler ve bunu hissetmezler dahi.

Sarah Tyson Rorer

• Erkeklere güçsüzlükleri için özür dilemeleri öğretilir, kadınlara güçleri için.

Lois Wyse

• Erkekler gebe kalsalardı, kürtaj kutsal bir ayin olurdu.

Florience Kennedy

• Erkek jinekolog, hiçbir zaman araba sahibi olmamış bir oto tamircisi gibidir.

Carrie Snow

• Bir erkek "Seni arayacağım," demiş ve aramamışsa, bil ki seni unutmamıştır, numaram kaybetmemiştir, ölmemiştir. Sadece canı seni aramak istememiştir.

Rita Rudner

• Erkeklerle ilgili sorun iki yönlüdür. Zor gerçekleri bir türlü öğrenemez, kolayları da hemen unuturlar.

Rebecca West

365 Women's Reflections on Men adlı kitaptan alıntılayan, S. Aylin Ozdemir

Geçen sayımızda kocası tarafından aldatılan Gül'ün mektubunu yayımlamıştık. Otuz yıllık evliliği boyunca her yaşadığı sorunu sineye çektiğini ama artık daha fazla dayanacak gücünün kalmadığını söyleyen Gül, kocasından boşanıp boşanmamakta kararsız.

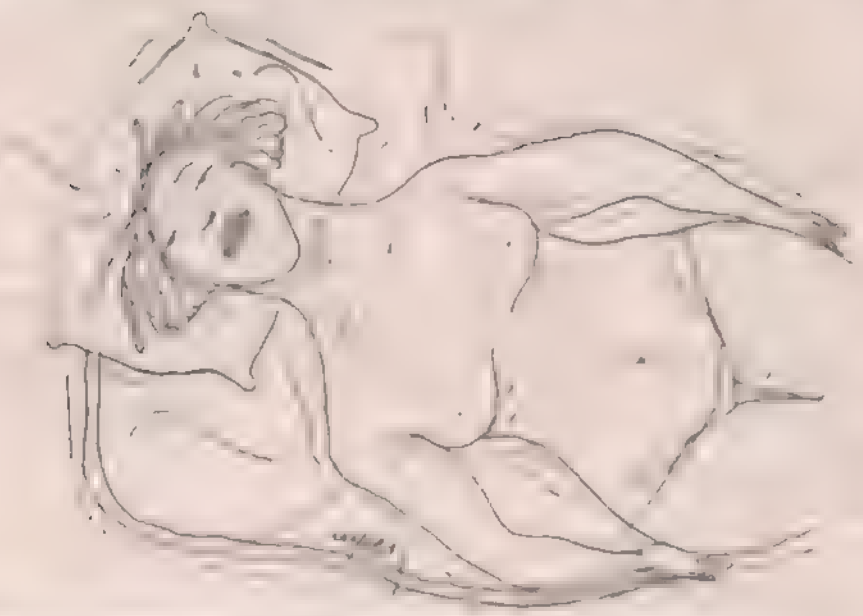

Güçlü olduğunu göstermelisin!

Sonuçta aldatılmışsın, kiminle olduğu hiç önemli değil tabii ki, ama eşinin bunu bu kadar yakınında ve size hizmet eden biri ile yapması iyice çileden çıkarıcı. Rahim ameliyatı olman sana bunu yapmasını gerektirmez. Oğlunun verdiği ataerkil cevap şu aşamada sana yardım edemeyeceğini gösteriyor. Kızından maddi ve manevi destek alarak açtığın davayı sonuçlandırmalısın. Ve artık eşine güçlü, kararlı bir kadın olduğunu göstermelisin. Eşinin yaptığını çok normal gördüğü ve sana kendini affettirme çabasında bile olmadığı yazdıklarından anlaşılıyor. Unutma sen onsuz yapabilirsin ama o sensiz yapamaz. Hayata onu taşımak için gelmedin, lütfen artık kendine sahip çık...

Seda

Aldatıyorsa bitmiş demektir

Sevgili Gül, çoğu zaman düşünürüm biz kadınlar neden evleniyoruz diye? Elbette ilk başta evlenmek üzere yetiştiriliyoruz, yani bir bakıma robot gibi kuruluyoruz. Ama bunun dışında da sevdiğimiz için, âşık olduğumuz için evleniyoruz. Üzerimize inanılmaz yükler alıyoruz, kendimizi parçalarcasına fedakârlıklar yapıyoruz. Ne için; bir gün gelip de bizi aldatsın diye mi? Elbette sana kocandan boşan diyemeyeceğim çünkü önemli olan senin hissettiklerin. Bu yaşadıklarından sonra onunla olmayı becerebileceksen, ondan nefret etmeden birarada yaşayabileceksen mesele yok! Ayrıca şunu bir düşün; bir kere yapan bir daha yapar, hele affedilirse daha fazlasını da yapar. Aynı azarlansa da sevildiğini ve affedileceğini bilen yaramaz bir çocuk gibi! Sevgiler...

Hülya, İzmir

Hiçbir erkeğe değmez...

Yaşım sizden hayli küçük. O nedenle lütfen bu yazdıklarımı size akıl veriyor gibi görmeyin. Henüz ve iyi ki evli olmadığım için kendimi şanslı sayıyorum. İleride de evlenmeyi düşünmüyorum, çünkü zaten evlenmeden de erkeklerin aldatabildiğim görüyorum. İlk gözlemim kendi anne ve babamda olmuştu; babam gece hayatına ve kadınlara çok düşkün biriydi, anneme çok çektirdi. Sanıyorum annem babamı çok seviyordu, onu inanılmaz derecede kıskanıyordu. Hatta bu kıskançlık onu yatağa bile düşürdü. Bütün bunlara rağmen babam annemi başka bir kadın için terk etti, anneme en büyük darbe de bu oldu. Annem gözümün önünde ruhsal olarak da fiziksel olarak da eridi gitti. Neyse annem şimdi iyi sayılır ama dizini çok dövüyor, hiçbir erkeğe değmediğini söylüyor. Bunları sizi üzmek için değil bir yararı olsun diye yazdım. Umarım her şey yararınıza olur...

Feza, Ankara

Belki de pişmandır

Otuz yıldır birlikte olduğunuzu yazmışsınız, bu oldukça uzun bir süre. Elbette aldatılmak çok kötü bir şey ama dünyanın sonu değil. Tabii çok istiyorsanız ve eşinizi affedemeyecekseniz ayrılın ama bence bunu ilk çözüm olarak düşünmeyin. Hemen ayrılmak yerine bir süre eşinizden ayrı yaşayın ve onu deneyin. Ayrı kaldığınız süre içinde sizinle ilgilenmezse, kendini size affettirmek için uğraşmazsa o zaman ayrılın derim. Birgün huzurlu olmanız dileğiyle...

Şefika

"Başım dertte!"

Yirmi üç yaşındayım, liseyi bitirdikten sonra öğrenimime devam etmedim. Bilgisayar kursuna giderek kendimi geliştirdim ve şu anda iyi bir şirkette sekreterlik yapıyorum. Ailem ve çevrem çok fazla tutucu olmasa da belli değerlere ve geleneklere önem veren bir yapıda.
Bu yaşıma kadar hiçbir erkeği kendime çok yaklaştırmadım, hep flört düzeyinde ilişkilerim oldu. Ama birkaç senedir seksi çok düşünüyor ve merak ediyordum. Buna rağmen ilk ilişkimin sıradan ve herhangi biriyle olmasını istemiyordum. Aslında kendimi hep âşık olup evleneceğim kişiye saklıyordum.
Bir süre önce şirketin departmanlarından birine yeni birini aldılar. Birbirimize âşık olduk, sürekli birlikte olmaya başladık. İlişkimiz ilerledikçe ikimiz de ellerimizi birbirimizden ayıramaz olduk. Bir gün aileme mesaiye kalacağımı bahane ederek onun evine gittim ve birlikte olduk. Aslında ilk başta onunla evleneceğimi düşündüğüm için çok rahattım ama zaman geçtikçe bundan çok da emin olmadığımı anladım. Öte yandan bu durumu aileme ve çevreme kabul ettirmem mümkün değil, kızlık zarımı diktirmeyi bile düşündüm. Çok kötü durumdayım ve ne yapacağımı bilemiyorum...

Nazan

Bir dergi okudum, hayatım değişti

97'de Mart sayısını aldığım *Pazartesi Dergisi*'nden bahsediyorum. O günden beri feminist olmaya çalışıyorum. Ailemde, arkadaşlarım veya bir şekilde tanıştığım insanlar arasında hiç feminist yok. Bu yüzden feminizmi konuşarak değil okuyarak anlamaya çalışıyorum. Feminizmle ilgilenmeye başladığımdan beri kadına dair pek çok kitap, yazı okudum. Birçok isim ve terim aklımda kalmadı. Zaten beni ilgilendiren isimler değil o isimlerin anlatmaya çalıştığı şeylerdi.
Ben feministim, diyebilmeyi insanlar, "Bize kendinden bahset," dediklerinde farklılığımı ortaya koyabilmek için ya da deyim yerindeyse marjinal olabilmek için istemiyorum. Sadece inandığım ve uğruna beyinsel ve fiziksel anlamda mücadele edebileceğim bir şeyler olsun istiyorum.
Tanıdığım birçok kimse, feminizmi boşa harcanacak zaman, feministleri ise evde kaldıkları için erkeklerden nefret eden ve zaten çoğunluğu lezbiyen olan yaşlı, çirkin kadınlar olarak görüyor. Onlar küçümsedikçe içimdeki öğrenme hırsı daha da artıyor. Feminizmin bana öğrettiği çok şey var. Her şeyden önce kendimi, bedenimi sevmeyi öğrendim. Feministim, dediğim zaman insanların bana bir cüzzamlıymışım gibi davranmalarına, (özellikle erkeklerin) erkek arkadaşımın lezbiyen olduğumdan şüphelenmesine rağmen inatla bu kelimeyi söylemeye devam edeceğim.

Güzide Özdemir, Ankara

Internette aşk

Sevişmeye başladığımızda artık her şeyi unutmuştum. Kocamla bile böyle açık havada, ağaçların altında sevişmemiştim. Sanal sevgilimle yaşadığım bu ilk deneyim harikaydı.

White Bat, Green Apple'a yani bana ilk çağrıyı yaptığında gece yarısı saat iki idi. Yine kocamı internetle aldatıyordum. Hafta sonları sabahladığını gecelerden biriydi. Bir yandan internette sörf yapıyor bir yandan da *net meeting*'den bana çağrı yapanlarla konuşuyordum. White Bat nick'i ilginç geldiği için çağrısını kabul ettim. Mikrofondan gelen sesi çok tok ve hoştu. Nick'in anlamını sordum, doktormuş ve geceleri hep *chat* te olduğu için bu adı almış. İlk önce, "Evli misin, kaç yaşındasın," gibi soruları sormadan *icq*'yu bilip bilmediğimi sordu. Ve birbirimize *icq* numaralarımızı vererek *icq*'nun yeni versiyonunun ilginç noktalarını birlikte keşfettik. Birbirimize sesli e-postalar ve kartlar yolladık. Hafta sonları bu buluşmaları iple çekmeye başlamıştım. Çünkü internet gibi bir ortamda ciddi konuşabilen, karşısındakini rahatsız etmeyen bir tipti. Birbirimize fotoğraflarımızı yolladık. Artık sadece hafta sonları bana yetmiyordu, arada kocamın eve geç geldiği gecelerde hemen bilgisayarımın başına geçip *icq*'da White Bat hatta mı diye bakmaktan kendimi alamıyordum. Bana *mirc* kullanmayı öğretti. Yolladığı programlarla arşivim genişlemişti. İki ay gibi bir süre sadece yazarak ya da konuşarak birbirimizi arar hale gelmiştik. Siyah ekranda çıkan cümleler doğrudan beyine geçtiği için karşımdakini algılamak tarifsiz bir duyguydu. Hele bazı konularda aynı şeyleri düşünüp aynı anda yazmamız beni çok etkiliyordu. Sonunda cep telefonumu da verdim. Gündüz ev işlerini yaparken aramasını bekliyor ve sesini duyduğumda çok heyecanlanıyordum. Evde çocuklarıma karşı çok anlayışlı olmuştum. Hayata başka türlü bakmaya başlamıştım. Benden 500 km. uzaklıktaki sanal sevgilim yaşamımda en önemli olaydı. Çok neşeli, devamlı olumlu düşünen, günlük ev işlerinden bile şikâyet etmeyen biri olmuştum. Ev kadınıydım ama artık benim de kendime ait bir aşkım vardı. Onunla yazışmak için günün bitip gecenin başlamasını bekliyordum. Ara mesafedeki bir şehirde buluşmamızı teklif ettiğinde hemen kabul ettim. Çünkü o şehirde bir arkadaşım vardı ve günübirlik arkadaşıma gitme bahanesiyle onunla buluşacaktım. Kocamdan izin alıp çocukları da bir arkadaşa bıraktıktan sonra, sabah heyecanla erkenden yola çıktım. Öğlen saatlerinde bir pastanede onu beklerken heyecandan ölmek üzereydim. Kapıdan girip karşıma geldiğinde çok önceden birbirimizi tanımanın verdiği rahatlıkla konuşmaya başladık. Sonra yemek için sakin bir yere gittik. Balıklarımızı söylediğimizde ben artık kendimi tanıyamıyordum. O güne kadar rakı ve sigara içmeyen ben bir başkası olmuştum. Yemek çok güzel geçti. Gözlerimiz birbirinden ayrılmadan zaten interneti kurmuş gibi konuşuyorduk. Yemek bittiğinde elini tuttum ve içimdeki elektriği hissettim. O gün Hıdırellezdi ve bulunduğumuz yerde herkes piknik yapıyordu. Yabancı bir şehirde hiç tanınmadan yabancı insanların arasında el ele yürümek çok hoş bir duyguydu. Sanki yürümüyor bulutların üstünde koşuyordum. Sık ağaçların arasına girdiğimizde bana, elektriğimizin tuttuğunu, kimyamızı da öğrenmemiz gerektiğini söyledi ve ceketini çıkararak yere serdi. Yan yana oturduğumuzda beni öptü.. İçimdeki sıcaklık çoğalmıştı. Sevişmeye başladığımızda artık her şeyi unutmuştum. Kocamla bile böyle açık havada ağaçların altında sevişmemiştim. Sanal sevgilimle yaşadığım bu ilk deneyim harikaydı. Yaşadığımız şehirler çok uzak ama arada böyle buluşmalıyız, dediğinde hemen kabul ettim. Akşamüstü ayrılmamız çok zor oldu. Hemen eve gidip gece internette buluşmak üzere sözleştik. Yolda eve dönerken bugünü yeniden yaşayıp ben bunları nasıl yaptım, diye düşündüm. Ne dersiniz, beni çağırsa yine ona gider miyim?

Green Apple

Bu sayfaya yazan, tanıklıklarını, deneyimlerini, ilişkilerini bizimle paylaşan okurlarımıza teşekkür ederiz.

Tacize uğradım

Sürekli kâbus görüyordum. Kâbuslarımda zayıf kalıyor, tepki veremiyor ve sonu tecavüzle biten sahneler görüyordum.

Geçtiğimiz yaz ev bulamadığım ve yurttan da atıldığım için bir arkadaşımın evinde yaşamaya başladım. Çok iyi anlaştığım bir arkadaşım olduğu için ev bulana kadar onunla kalabilecektim. Ancak arkadaşım mesleğinden dolayı sık sık mesaiye kalıyor, eve ya çok geç geliyor ya da hiç gelmiyordu. Ben de galiba biraz minnet duygusuyla eve çekidüzen veriyor, yemek yapıyor ve ders çalışıyordum. Bu güzel ve rahat yaşam neredeyse ev aramama bile engel olacakken eve arkadaşımın bir arkadaşı geldi. Gayet güzel konuşan, ağzı iyi laf yapan, öğütler veren ve kadınlar konusunda tecrübelerini anlatmayı seven bir "Abi"ydi benim için. Ama bunun benim salaklığımla ilgili bir tanımlama olduğunu fark etmem uzun sürmedi.

Arkadaşım evde yokken eve daha sık gelen bu "Abi" eve geldiğinde ben daha yoğun ders çalışmaya başladım. Bana tek yararı bu oldu sanırım. Çok uzatmayayım. "Abi"miz, bariz bir şekilde bana asılmaya başlayınca benim de kâbusum başladı. Arkadaşıma bir şey söyleyemedim çünkü o adamla yıllardır arkadaştı ve kardeş gibiydiler. Eve özellikle arkadaşımın olmadığı zamanlar geliyor, bana hediyeler alıyor, evin içinde en son benim bir odaya girip kapıyı kilitlememle son bulan kovalamacalar yaşanıyordu. Sevgilime bile bahsetmeden geçirdiğim on beş-yirmi gün sonunda arkadaşıma ev bulduğumu söyleyip eşyalarımı alıp evden çıktım. Ama olaydan çok kötü etkilenmiştim. Sürekli kâbus görüyordum. Kâbuslarımda zayıf kalıyor, tepki veremiyor, cesur davranamıyor ve sonu tecavüzle biten sahneler görüyordum. Gazetelerde tecavüz edilen kadınları gördüğümde onlar için üzülmüyor, cesaretlerine hayran kalıyordum sadece. Çünkü ben yaşadıklarımı anlatmaktan korkmuştum. Çünkü ben her yerde, "Bak işte bu..." diye başlayıp devam eden dedikodu muhabbetlerinde adım geçecek diye korkmuştum. Kendi içimden bir yandan korkaklığımla, zayıflığımla uğraştım, hâlâ da devam ediyor. Bir yandan etrafımda yaşanan haksızlıklara daha kolay müdahale edebildiğimi, iş bana gelince sinip kaldığımı gördüm.

Bu olayı derginize göndermeyi planlarken bazı arkadaşlarıma da anlattım. Anlattıkça rahatladım. Ve benim gibi birçok kadının benzer problemler yaşadığım, sesini çıkaramadığını gördüm. Kadın arkadaşlarımla yaşadıklarımızı tartışırken inanılmaz güçlü ve güvenli hissettim kendimi. Çünkü sevgilimin geniş omzunda ağlamaktan daha çare getirir bir paylaşım oldu benim için.

Sihirli bir değnek dokunmuş gibi güçlü, kendine güvenen bir kadın oldum artık, diyemeyeceğim ama şimdi başka kadınların hayran olduğum cesaretiyle birbirimize destek olursak bütün kadınların bu cesarete sahip olabileceğini düşünüyorum.

Feride Öz

Flora Tristan

Bir paryanın yolculuğu

Flora Tristan, sosyalist feministlerin öncülerindendir. Tristan için işçinin ve kadının kurtuluşu iç içe iki temel sorundur. Ancak toplumsal bir devrimin, özgül kadın sorunlarının tümünü çözemeyeceğinin farkındadır. Ona göre, kadın erkek eşitliği gelenekler ve düşünce tarzı değişmeden gerçekleşemez. "Baskı altında olan erkek, bir başkasını baskı altına alacaktır. Bu da karısıdır. Kadın bir proleterin proleteridir." diyerek erkeklerin başka bir rol dağılımını kabul etmek zorunda olduklarını vurgular.

Flora Tristan, Fransız Devrimi'nin kazandırdığı birçok hakkın geri alındığı bir dönemde yaşıyordu. Erkeklerin hakları genel olarak güçlendirilmiş, buna karşılık kadınlarınki geriletilmişti. Yasaya göre koca her bakımdan karısından sorumluydu; kadın da ona itaat borçluydu. Koca karısının velisiydi. Çocuklar geç yaşlarına ya da evlenינceye kadar, ailenin vesayeti altındaydılar. Bu da erkeğin kadınlar ve çocuklar üstündeki karar verme hakkının bir ifadesiydi. 1792 yılının yasasında, boşanma konusunda yedi ayrılma nedeni varken, yeni çıkan yasayla birlikte gerekçeler üçe indirilmişti. Bunlar: Onur kırıcı bir suçtan dolayı hüküm giyme, yani yurttaşlık saygınlığı ve hakkının kaldırılması; şiddet kullanma ve evliliğe ihanet etme (koca karısının sadık olmaması halinde, hemen ayrılma hakkına sahipken, tersi olduğunda, kadının boşanması ancak, koca sevgilisini ailenin oturduğu eve getirirse olanaklıydı. Bundan başka kadın kocasına ihanet ederse, iki yıl hapis cezasına çarptırılırken, ihanet eden erkek için böyle bir ceza yoktu.) Bunlarla birlikte Fransa'da yavaş yavaş modern anlamda işçi sınıfı da oluşmaktaydı. İngiltere'de, sendikaların ve yardımlaşma birliklerinin bildirileri ve grevleriyle isteklerini vurgulayan bir işçi hareketi oluşurken; Fransa'da sadece eleştirel toplumsal analizler ve sosyalist teoriler ileri sürülüyordu. Fransa'da ütopist sosyalizmin temsilcisi Fourier (1772-1837), burjuva toplumunun en sert eleştirmenlerinden biriydi. Ayrıca Fourier, kadın sorunuyla da ilgileniyordu. O, hem doğada hem de toplumda bir gelişme yasasının varlığına inanıyor, kadınların ve işçilerin kurtuluşunu, daha yüksek bir toplumsal düzene geçilmesinin kesin, gerekli bir işareti olarak görüyordu. Belirli bir toplumda kadın kurtuluşunun derecesinin, genel kurtuluşun ölçüsü olduğunu ilk defa açıkça söyleyen odur. Tristan ile Fourier aynı dönemde yaşıyorlardı; fakat aralarında tam bir görüş birliği yoktu.

Flora Tristan, sosyalist feministlerin öncülerindendir. Tristan için işçinin ve kadının kurtuluşu iç içe iki temel sorundur. Ancak toplumsal bir devrimin, özgül kadın sorunlarının tümünü çözemeyeceğinin farkındadır. Ona göre, kadın erkek eşitliği gelenekler ve düşünce tarzı değişmeden gerçekleşemez. "Baskı altında olan erkek, bir başkasını baskı altına alacaktır. Bu da karısıdır. Kadın bir proleterin proleteridir," diyerek erkeklerin başka bir rol dağılımını kabul etmek zorunda olduklarını vurgular. 1848 Devrimi sırasında Paris'te bir grup sosyalist, Flora'nın düşüncelerini benimser. Karl Marx'ın Fredrich Engels ile yazmış olduğu *Komünist Manifesto*'da da Flora'nın düşüncelerinden yararlanılır.

Flora, İspanyol asıllı Perulu bir baba ile Fransız bir annenin evlilik dışı ilişkilerinden, 7 Nisan 1803 tarihinde Paris'te dünyaya gelir. Dört yaşındayken babası ölür; ancak evlilikleri Fransa yasalarına göre geçerli sayılmadığından, Flora'nın annesi kocasının servetinden yararlanamaz. Flora'nın çocukluğu fakirlik içinde geçer. Evlilik dışı doğmuş bir çocuk olduğundan, babasının mirasından yoksun kalmasının yanı sıra, çevresi tarafından da aşağılanır. On yedi yaşındayken, bir atölye sahibi olan bakır ustası Andre Chazal'ın yanında desen işçisi olarak çalışmaya başlayan Flora, 1821 yılında ailesi tarafından patronuyla evlenmeye zorlanır. Evlendikten sonra ilk kızını, iki yıl sonra da ikinci kızı olan Ernest Camille'i dünyaya getirir. Kocası sarhoş, despot, karısını fuhuşa zorlayan bir adamdır. Flora bu duruma dayanamaz. O dönemde, bir kadının kocasından ayrılması yasal olarak imkânsız olduğundan, üçüncü çocuğuna hamileyken evden kaçar ve 1826 yılında İngiltere'ye giderek, hizmetçilik yapmaya başlar. Orada kızlık adı olan Tristan'ı kullanır. Bu arada ressam Gaugin'in annesi olacak olan kızı Aline Marie'yi doğurur.

1833'te Flora, Peru'ya giderek babasından kalan mirası istese de, yasal olmayan bir evlilikten dünyaya geldiği için hiçbir şey alamaz. Evliliği konusunda orada da haksız görülür: "Bir kadın ki, evinin ocak başından kaçmış, evliliğin meyvaları olan çocuklarını da beraber almıştır, toplumda ona yer yoktur; o, bir paryadır." Bunun üzerine Flora Tristan, kızma, parya sayılmayacağı daha iyi bir dünya için savaşacağına söz vererek Fransa'ya döner. 1834'te *Yabancı Kadınlara İyi Davranılmasının Gerekliliği* başlıklı bir broşür yayımlar. Bu broşür, kadınlar arası ilk dayanışma eylemidir. Karşılıklı yardımlaşmaya dayalı bir toplum yaratmak ister. "Tarih göstermiştir ki, her çağda reformlar ancak toplumun acı çeken ve değişiklik gereksinimi duyan kesimlerinin birleşmesiyle ortaya çıkar," demektedir. Buradaki pratik öneriler, Tristan'ın kadınların örgütlü eşitlik mücadelesi düşüncesinin ilk nüvelerini içerir.

1836 yılında on bir yaşındaki kızı Aline, kocasının isteği ve mahkeme kararı ile babasına verilir. 1837'de Tristan, Paris Milletvekilleri odasına, *Bir Paryanın Anıları ve Yolculukları* (*Pérégrinations d une Paria*) adlı yazısı ile başvurur. Yazının konusu, özgür bir kadının, bireysel kurtuluşuna karşı olan bir toplumla mücadelesidir. Onun paryalığı, dünyaya gelişinin yasadışı kabul edilmesiyle başlamıştır. Kanunlar ve polis tarafından sürekli korunan kocasından yasal yolla boşanamadığında ise toplum nezdinde ikinci kez parya olmuştur. Flora'nın saygınlığa kavuşturmak istediği, aslında aşağılanan ve ezilen "parya kadın"dır. Aynı eserinde boşanma yasasının yeniden düzenlenmesini ve kadının aile reisi olmasını da savunur. Tristan'ın ancak, kocasının kızma cinsel tacizde bulunduğunu öğrenip bunu mahkemeye şikâyet etmesinden sonra, mahkeme onların ayrılmasına karar verir. Ve çocuklar annenin vasiliğine geçer. Kocası bu olaylardan sonra da Flora'yı rahatsız eder. Onu iki kez öldürme girişiminde bulunur. Tutuklansa da hak ettiği cezayı almaz.

1838 yılında Flora'nın tek romanı

Bir Paryanın Seyahatleri'nden

Flora Tristan, babasından kalan mirası istemek için çıktığı Peru yolculuğuyla ilgili anılarını bir kitapta toplamıştı. Aşağıdaki bölüm, 1987 yılında AFA yayınlarından çıkan* Feminizm *adlı derlemede, Gülser Öztunalı Kayır'ın çevirisiyle yayınlandı.

Çocuğumu düşünmeye cesaret edemiyor, sürekli onu kafamdan atmaya çalışıyor, bir konuşma sırasında ondan söz ederken dahi kendi kendimi ele vermekten korkuyordum. Ah! Yaşamın sekiz yılının unutulması ne zor, özellikle de analık vasfının unutulması! Joaquina kızımın yaşındaydı, çocuksu konuşmaları bana Aline'imi anımsatıyordu. Böyle düşünürken gözlerim yaşla doldu ve çocuğun oyununu bozarak büyük bir acıyla oradan çıktım. Yalnızca bir annenin anlayabileceği, duyabileceği bir durumda eve döndüm. Mutsuz kızım benim! "Ben ne yaptım?" diye sordum kendi kendime. Acılar beni korkak yaptı, yapımı değiştirdi, çektiklerimin ağırlığını kaldıramadım, kaçtım ve kızımı yabancılara bıraktım. Mutsuz kızım, belki hastadır, belki de ölmüştür. Hayal gücüm tehlikeleri büyütüyor ve büyük bir umutsuzluğa kapılıyorum.

Etrafımdaki her şey acılarımı çoğaltıyordu. Artık çocuklarla konuşamaz oldum, onları görünemeyi tercih ediyordum. (...) Babamın doğmuş olduğu, şimdi de benim olması gereken bu evde kendimi yabancı hissediyordum. Misafirperverliklerinin bedeli çok ağırdı. Aldatılarak elimden alınmış olan bu korkun yeri terk etmemi gerektiren hiçbir tehlike veya üzüntü yoktu. Fransa, çektiğim acıları, hüzünleri hatırlatıyordu bana. Ne olacağımı, nereye kaçacağımı bilmiyordum. Yeryüzünde sığınacağım, dinleneceğim bir yer yoktu. Ölümün uzun zamandır bana yakınlaştığını sanmış, Tanrının bir lütfu olarak beklemiştim. Hiçbir umudum kalmamıştı. Acılarımı anlatabileceğim, içimi dökebileceğim kimsem yoktu. Karamsar, melankolik bir duygu kaplamıştı içimi. Suskundum ve bir sürü hüzünlü proje vardı kafamda. (...) Yaşam, altında ezildiğim bir yük olmaya başlamıştı. Böyle durumlarda kendimi değiştirmek için savaş verirdim. İntiharı hiç düşünmedim. Acılara, katlanamamamın güçsüzlüğü olarak görüyordum intiharı. Acı çekilince, yaşamın yanılgıları bana o kadar doğal geliyordu ki, bir korkak gibi intihar etmeyi düşünemezdim. Ama, acının da öfkesi vardır ve beynin, bir dayanağı yoksa, direnemeyecek kadar zayıf olduğu zamanlar vardır. Demek ki, insan aklına ve sağduyusuna inanıyordum. (...) Olaylarda Tanrının bana verdiği sesi dinleyerek geleceğin mutlu ya da fırtınalı görünmesine göre ümit etmek ya da acılara kendini kaptırmak. Bu yaşam bıkkınlığını aşabilmek için büyük savaş verdim. Duyduğum ölüm arzusu sanki varolduğum sürece çektiğim ve de önümdeki yeni umutsuzlukları ve acıları kalbime eliyle bastıran bir hortlaktı. Sekiz gün, sekiz gece bu duygularla yaşadım ve ölümün donmuş elini vücudumda hissettim. Ama, sonunda bu hesaplaşma yerini akıl gücüne bıraktı.

olan *Mephis* yayınlanır. Ertesi yıl tekrar İngiltere'ye gider; orada fabrikalarda, gecekondularda ve meyhanelerde röportajlar yapar. İmalathaneleri gezer, işçi sınıfının tam bir yoksulluk içinde olduğunu görür. Günün 15 saatini makine başında geçiren kadın işçilerle tanışır. 1840'da fahişeleri savunan, varlıklı aristokratları. fabrika sahiplerini betimleyen ve bunlarla işçi mahallerinin sefaletinin çelişkisini vurgulayan, Chartist hareketi ve İngiliz işçi yaşamını anlatan, *Londra Gezileri* (*Promenades des Londres*) adlı eserini yayımlar. Flora Tristan'ın amacı, evrensel işçi birliğinin temelini oluşturmaktır. "Bugün eylem günüdür. Varlığınız yolunda eyleme geçmek size, yalnızca size aittir. Yaşam... veya ölüm... sizin içindir. Öyleyse! Birleşin!" der. 1789 yılı Fransa'sındaki savaşları anımsatır. İşçilerin devlet güçleriyle nasıl çatıştıklarını hatırlatır. Bu silahlı eyleme dayanan devrim anlayışı Tristan'ı Fourier'den ayıran görüş farklılıklarının başında gelir. *Londra Gezileri* Paris'te yayımlandığı zaman, yayın dünyası içinde büyük başarı kazanır. 1840'taki iki baskıyı, 1842'deki iki baskı izler. İngiltere'de ise bu yayın pek fazla ilgi çekmez. Yalnızca Friedrich Engels'in çalıştığı Robert Owen'e bağlı yayınlar bu eserle ilgilenirler.

Kurtuluşun işçilerin kendilerinden geleceği düşüncesi çok erken bir tarihte onun kafasında oluşur (bir görüşe göre Marx'tan da önce.) Londra'dan dondükten sonra, sömürülen işçi sınıfının hayat koşullarını düzeltmek için, teorik bilgileri somut önerilere ve önlemlere dönüşturme kararını alır. Çağının toplumsal eleştiri kitaplarını inceledikten sonra, bunların yetmeyeceği inancına vararak, 1843 yılında *İşçi Birliği* (*L'Union Ouvriere*) isimli kitabı kaleme alır. Bu çalışma, işçi sınıfının kurtuluşunu, bütün çalışanların birleşmesi ve kendi kendisini yönetmesi ile ilgili gören ve bu amaca nasıl ulaşılacağı konusunda somut öneriler getiren ilk çalışmalardan biri sayılır. "İşçi erkekler ve kadınlar, ...artık söylenecek ve yazılacak hiçbir şey kalmadı. Çünkü sizin sefaletinizi herkes biliyor; yapılacak sadece bir tek şey kaldı; Charta'da yazılı haklar için güç kullanmak. Artık eylem zamanı geldi. Sizlere, sadece sizlere düşer kendi işlerinizle ilgilenip ona göre hareket etmek..." Tristan, işçilerin örgütlü mücadelesini savunan ilk insanlardan biridir. Daha iyi çalışma koşulları ve ücret, kadın ve erkek işçilerin büyük kitleler halinde örgütlenmesini, kendi aralarında bir fon oluşturmalarını ve bu fonlarla, içinde çocuklara ve yetişkinlere meslek dersi verilecek kuruluşların yer alacağı işçi saraylarının kurulmasını önerir.

İşçi Birliği adlı eserinin bir başka yanı da, işçilerin kurtuluşuyla kadın sorununu birlikte düşünmesidir. Tristan, *Londra Gezileri* adlı eserinde fuhuşu kapitalizmin bir sonucu olarak gösterir. Bu kitapta bir adım daha ileri gider, bütün kadınların haklarının yenmesinin erkek mantığından kaynaklandığını ve bunun altı bin yıllık bir lanetin sonucu olduğunu söyler. Fakat Flora'nın önerdiği, kadının herhangi bir cins üstünlüğü değildir. "Siz zavallı işçiler, sizi geliştirmek ve eğitmek için yalnızca anneniz var. Sizlerden yaşamasını bilen erkekler yaratmak için de yoksulluk ve cehalet arkadaşlarınız olan kendi sınıfınızın kadınlarından başka dayanacak gücünüz yok," diye seslenir. Çamaşırcı kadınları görünce de, "Kız kardeşlerim, sizleri kurtaracağıma söz veriyorum. Kadınlar da kendi 1789'larını yapmalı, kendi sınıflarını oluşturmalıdırlar," der. O, işçilerin durumu ile kadınlar arasında bir koşutluk kurar. Her ikisi de zulme uğramış, ezilen taraftır. Ona göre herkese gerekli olan şey, doğrı iş, doğru örgütlenme, eğitim hakkı ve cinslerin eşitliğidir.

Tristan, *İşçi Birliği*'nin basılması için gerekli parayı çevresinden toplar. Bunu yaparken de bazı insanlar tarafından alaya alınır. Fakat broşür, yayımlandıktan sonra büyük yankı uyandırır. Tristan, Toulon, Lyon ve Bordeauxlu işçilerden görüşme çağrıları alır. Bunun üzerine bir Fransa turuna çıkar. Bazı kentlerde yöneticilerin kötü davranışlarıyla karşılaşır. Sonunda Bordeaux şehrine gelir ve orada beyin kanaması geçirir. 14 Kasım 1844'de kırk bir yaşındayken ölür. Tristan'ın cenazesine kalabalık bir işçi grubu, yazarlar, hukukçular ve dönemin aydınları katılır. *Fransa Turu* başlığını koyduğu, işçi sınıfının durumuyla ilgili Fransa gözlemlerinin yer aldığı kitap, manevi oğlu Blanc'ın oğlu Petrus Blanc tarafından aynı isim altında derlenir, ancak 1973'te basılabilir.

Tristan, kısacık ömrüne pek çok şey sığdırmaya çalışmıştır. Ölümünden sonra kadm işçiler, Paris'te işyerlerinde ve kulüplerde aktif olmaya başlarlar, kendi aralarında örgütlenip gazete çıkarırlar. Fakat bu çabalar 1848 yılma kadar sürer. 1848'de lider kadınlar tutuklanır ve sürülür. Flora Tristan'ın kitapları bir daha yayımlanmaz. Ancak torunu Paul Gaugin öldükten sonra, Fransa'da Tristan tekrar anımsanmaya başlanır. 1970'de günlüğü ve mektupları terekesinde bulunur: *Le tour de France* (*Fransa Turu*), *Journal 1834-1844* (*Günlük 1834-1844*). Almanya'da Clara Zetkin, *Zur Geschicte der Proletarischen Frauenbewegung* (*Proleter Kadın Hareketinin Tarihi*) adlı kitabında Tristan'a bir bölüm ayırır. Berta Rahm, 1971'de Flora Tristan'ın biyografisini yayımlar. Engels'in Tristan'ın görüşlerini ölümünden sonra eleştirmenlere karşı savunmuş olmasına karşılık, adı, Marx ve Engels'in yapıtlarının yazar adları dizgesinde, "küçük burjuva ütopist sosyalizmin Fransız yazarı" olarak geçer.

Günlüklerinden anladığımıza göre, aşk yaşamında Flora büyük acılar çeker ve sonunda en büyük aşkın insanlık ve kardeş sevgisi olduğuna karar verir. Flora sosyalist düşüncenin Fransa'daki temsilcilerinden Fourier ve Saint-Simon'un, İngiliz sosyal reformcularından Owen'in çağdaşlarından olmasına ve bu insanların düşüncesinden etkilenmesine rağmen, kadın hakları mücadelesinde Marv Wallstonecraft'a hayranlık duyar ve kendini "Ben ne Fourier'ci, ne Saint Simon'cu ne de Owen'ciyim" şeklinde tanımlar. Tristan, kadın kurtuluş mücadelesini sosyalizmle bütünleştirerek kendi yolunda cesaretle yürür, düşüncelerini ödün vermeden savunur ve kendisinden sonra gelen sosyalist ve sosyalist feministlerin yolunu açar. Ancak sosyalist düşünce ile ilgili bu kadar kitap yazmasına rağmen çağdaşları Owen ve Fourier kadar bile tanınmamaktadır.

Feryal Saygılıgil

Kaynaklar:

- *Feminizm*, Çev: Gülser Oztunalı Kayır, Afa Yayınları, *Kadın 2*, Temmuz 1987.
- *Kadın Filozoflar*, Rulmann, Marit vd., Çeviren: Tomris Mengüşoğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1996.
- *The Macmillan Dictionary of Women's Biography Uglow*. Ed.: Jennifer S., Macmillan Press London, 1982-1984.
- *Çizgilerle Feminizm*, Watkins, Susan Alice-Rueda, Marisa-Rodriguez, Marta, Milliyet Yayınları, Haziran 1996.

KOSOVA

Tecavüz kurbanlarına Vatikan fermanı

Mülteci kamplarındaki yardım görevlileri Kosovalı kadınlara karsı işlenen suçları bütün boyutlarıyla ortaya koymakta zorlanıyor. Kadınlar kendilerini aşağılanmış hissettikleri için tecavüze uğradıklarını gizli tutmayı tercih ediyorlar.

Sırp polisi Nisan sonunda Kosova'nın batısındaki köylerden Dragacin'e ulaştığında yalnızca kadınlarla çocukları buldu. Erkekler ya UÇK'ya katılmış ya da kaçmışlardı. Sırplar köydeki 150 kadını çocuklarıyla birlikte üç eve doldurdu. Gece gelip el fenerlerini kadınların yüzlerine tutarak kimin güzel olduğunu tartıştıktan sonra aralarından birkaç kadını seçip götürdüler. Götürülen kadınlar saatler sonra geri geldiler; hiçbir şey olmadığını, Sırplar'ın yalnızca kendilerine kahve servisi yapmalarını istediklerini söylediler. Bazıları çocuklarına çikolata getirmişti. Sonraki günlerde de bu böyle devam etti, ta ki içlerinden 20 yaşında bir kadın ağlayarak tecavüze uğradığını söyleyene dek.

Sırplar kadınları gemiyle Arnavutluk'a gönderdiklerinde mayıs başıydı. Kadınların çoğu, gelir gelmez, hamilelik testini beklemeden vakumla acilen kürtaj olmayı talep ettiler. Bazıları son üç gün içinde tecavüze uğramıştı; onlar BM'nin özel üretimi olan *morning-after** haplarından aldılar. O sıralarda Vatikan, kadınlar ne kadar umutsuz durumda olurlarsa olsunlar, çocuk düşürmeye yönelik bu türden çabaları mahkûm ettiğini bir kez daha tekrarladı. *Morning-after* hapları kullanmak da kürtaj sayılıyordu. Kosovalı tecavüz kurbanlarının çoğunun Müslüman olmaları da kilisenin tavrını değiştirmedi.

Ote yandan, yardım görevlileri Kosovalı kadınlara karşı işlenen suçları bütün boyutlarıyla ortaya koymakta zorlanıyor. Kadınlar kendilerini aşağılanmış hissettikleri için sorunların çoğunu gizli tutmayı tercih ediyor. Aile şerefi anlayışları nedeniyle Arnavutlar tecavüze uğrayan kadınları dışlıyor. Rehberlik görevlileri, morarmış gözler, yara bereler ya da psikolojik belirtilerden kadınların tecavüze uğradıklarını anladıkları halde onları konuşturmayı başaramıyorlar. Makedonya'daki mülteci kamplarında kadınlarla görüşen bir insan hakları görevlisi, "Önceden planlanmış, sistematik bir tecavüzün kanıtları" olduğunu söylüyor.

NATO'nun iddiasına göre, Sırplar'ın Bosna'nın etnik temizliği sırasında da kullanmış oldukları "tecavüz motelleri" var. Dragacinli 150 kadından bazıları, Sırplar'ın kendilerini Pec kentindeki Karagac otelinde hizmetçi olarak çalıştırdıklarını ve çıplak servis yapmalarını istediklerini iddia ediyor. Bu kadınların çoğu aşağılandıklarını ama tecavüze uğramadıklarını söyledikleri halde, Arnavutluk'a ulaşır ulaşmaz doktora gitmek istemişler.

Kosovalı kadınların çoğu ya topluca ya da art arda tecavüze uğramışlar. Bu hamilelik riskini artırıyor. Görevlilerin ifadesine göre, hamile kalan kadınlar için en büyük kâbus babalarını, kocalarını ya da kardeşlerini öldüren Sırplar'ın çocuklarını dünyaya getirmek.

Vatikan aynı fikirde değil. Papa'nın yakın danışmanlarından biri olan Sgreccia, "Şiddet eylemi ile, dünyaya gelişleri konusunda denetimi olmayan yeni insanlar gerçeğini birbirinden ayırt etmeliyiz," diyor. Papa Bosna savaşı sırasında da, Sırplar tarafından tecavüze uğra-

yan kadınlar konusunda benzer bir tavır almıştı. Kosova'da kilise daha da ileri giderek, *morning-after* hapını da kürtaj sağlayan bir yöntem olarak açıkça mahkûm etti. Dünya Sağlık Örgütü ve hekimlerin çoğu ise, bu hapın bir kürtaj aracı değil, doğum kontrol yöntemi olduğu konusunda ısrarlı. Çünkü hap döllenmiş yumurta rahim duvarına yapışmadan önce etkili oluyor. Vatikan yapay doğum kontrol yöntemlerine kesinlikle karşı olduğu halde, 1960 ayaklanmaları sırasında eski Belçika Kongosu'ndaki rahibeler için bir istisna yapmıştı. Sgreccia bu istisnayı şöyle savunuyor: "Kongo'daki gerçek bir tecavüz olasılığına karşı bir savunmaydı. Ama bu durumda söz konusu olan savunma değil, sonradan düşünülmüş bir şey; hamilelikten, yaşamın başlamasından sonra." Vatikan'ın bu açıklaması kürtaj karşıtı grupların harekete geçirdi.

Bosnalı kadınlardan sonra Arnavut kadınlar da savaşın ve tecavüzün dehşetini yaşıyor. Yaralarını sararken kimden yardım görmeyecekleri ise açık.

***Newsweek*'ten derlendi**

* Hamilelik riski taşıyan ilişkinin ertesi günü alınan önleyici haplar

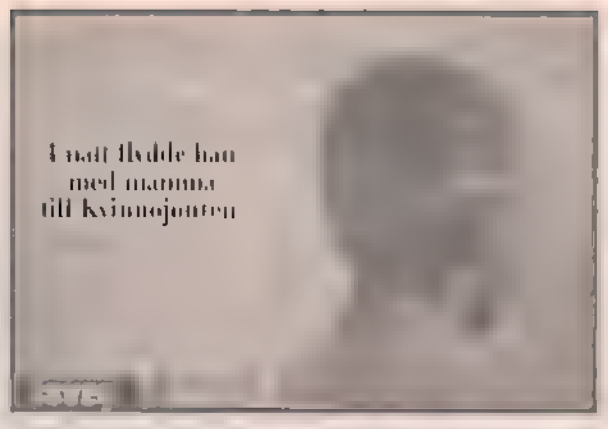

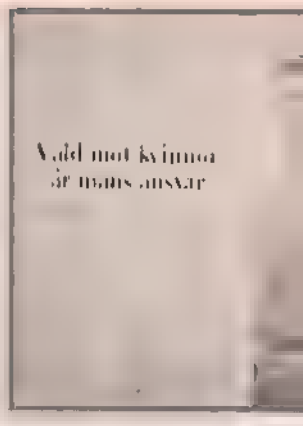

"Cennet böyleyse!"

Politikada görünürde bu kadar önü açılan kadınların çalışma yaşamında en çok öğretmenlik, hemşirelik gibi mesleklerde yoğunlaştığı, "iş dünyası"nda ise işin sahipliği ya da yöneticiliğini değil, sekreterliğini üstlendikleri" görülüyor. Kimi çevreler, politikadaki kadın "fazlalığının", erkeklerin sermaye egemenliğini sürdürmeye verdikleri önemden ayrı değerlendirilmemesi gerektiğine dikkat çekiyorlar.

Stockholm'e yarım saat bile çekmeyen Fjaderholm adasından dönüyoruz. Gemiler bizim Beşiktaş'la Üsküdar arasında gidip gelen motorlara benziyor. Kaptanın arkasında bir boşluktan hem insanlara bakmak hem de resim çekmeye çalışmak iyi fikir demeye kalmadan kaptan duruma el koyuyor. El kol hareketlerinden anlaşıldığına göre, orada durmak yasak. Çünkü kaptanın arkasındaki geniş boşluk bebek arabaları ve de engelli kişilerin tekerlekli sandalyeleri için park yeri... Günlerden Cuma, bu kadar çok kadın, hem de çocuklu, nasıl da geziyorlar, şaşırmamak elde değil. Aynı günün akşamı bir grup kadın metroya binmek üzereyken çocuklu kadın, arkadaş grubundan ayrılıyor. O sırada İstanbul'da olsanız o koca bebek arabasını üç beş kadın kucaklayarak merdivenlerden indirmeye hazırlanırsınız. Oysa, metroya tekerlekli girişler için asansör var...

İstanbul sokaklarına bakınca, pek çocuklu kadına rastlanmadığından nüfus artış hızı sıfır gibidir, engelli insan sayısı da neredeyse yok denecek kadar azdır, bunca trafik kazası ve savaş koşullarına karşın bravo doğrusu! Biz onları eve kapatmışız, kim nereden bilsin!

İsveç'e sadece bu iki nedenle bile "cennet" demek mümkün. Kadınlar ve engellilerin özgürleştirilmesi için elden gelen yapılıyor sanki... İsveç istatistikleri de, hükümetin yüzde 50, Parlamento'nun yüzde 43, şehir meclisi üyelerinin yüzde 48 ve belediyelerin yüzde 41'inin kadınlardan oluştuğunu gösteriyor. Kadınların yüzde 70'i ev dışında çalışıyor. Kadın ve erkek, ebeveynlik ve ev sorumluklarını yasalara göre paylaşmak durumunda.

Kadın için bunca "parlak" bir tablonun oluşturulduğu bir ülkede, bilboardlar, dil bilinmese de insanı meraklandırıyor. İşte bir oğlan çocuğu resminin altındaki yazı: "Bu çocuk dün akşam annesiyle birlikte Kadınlar Evi'ne kaçtı."

Resmi kurumlar, gonullu örgutler ve işverenlerin ortak yürüttüğü, "Kadına Huzur" kampanyasında "Kadına karşı şiddet erkeklerin sorunudur", "Kadına karşı şiddet suçtur," sloganları göze çarpıyor.

İsveç Sol Parti Genel Başkanı Gudrun Schyman.

Eşitlik Kurumu, aile içi şiddet ve toplumda cinsel tacizin önemli bir sorun olmaya devam ettiğini söylüyor. Kurumun çalışmasına göre, ilkokullarda "cinsel taciz" yüzde 47 oranında yaygın ve tacize uğrayanların yüzde 1-3'ü oğlan çocukları. Bu problemler doğrultusunda, okullarda özellikle yetişkin çalışanlara eğitim veriliyor.

İsveç'te özellikle işyerlerinde "tecavüz" ve "cinsel taciz"e karşı alman önlemler sürekli sertleştiriliyor. Onlemlerin alınmasından en başta işverenler sorumlu. İsveçli kadınlar bu önlemlerden memnun olmakla birlikte, İsveç'in, nere-

İsveç'te kadınlara yönelik şiddet hiç de az değil. İlkokullarda da çocuk tacizi yaygın. Tacize uğrayanların yüzde 1-3'ü erkek çocukları. Şiddet ve tacize karşı yaygın kampanyalar sürdürülüyor.

deyse flört etmenin bile imkânsız hale geldiği söylenen Amerika Birleşik Devletleri'ne benzememesine de çalışıyorlar. Aradaki "ince çizgi" nedeniyle, işin zorluğuna dikkat çekiyorlar.

Tacizin yaygınlığı erkek eğitiminin önemini ortaya çıkarmış. Erkekleri bilgilendirmek için sanal ortamda bir ağ oluşturmaktan, sendika, yerel yönetim, sigorta şirketleri tarafından bu konuda kişisel kampanya açmak isteyenlerin parasal olarak desteklenmesine kadar her yola başvuruluyor. Diğer Avrupa Birliği ülkelerinde de var olan bu resmi Eşitlik Kurumu'nun en yoğun çalışanının ve sonuç alanının İsveç'teki olduğu söyleniyor. Devlet, bu alandaki muhalefeti de içine alarak kendi kontrolünde geliştiriyor, demek mümkün. Bu Eşitlik Kurumu azınlıklar, engelliler için var olan eşitsizliklerle de ilgileniyor ama ister istemez kadınların hayatın her alanında yaşadıkları eşitsizlikler hayatıyor. Kadınla erkek arasındaki ücret eşitsizlikleri tartışmasının geldiği boyut şimdi bir ebenin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) taşıdığı mücadelede somutlaşıyor. "Eşit işe eşit ücret"in sağlanmasının eşitsizlikleri gidermediği iddiasından yola çıkan ebe, maaşının bir teknisyenle eşitlenmesine karşı çıkıyor. Teknisyen bir makineyle, ebeyse bir canlıyla çalıştığına göre işin değerinin farklılık yaratıp yaratmadığı AİHM'nin kararıyla belirlenecek.

Kadınların çalışma yaşamında en çok öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekte yoğunlaştığı, "iş dünyası"nda ise işin sahipliği ya da yöneticiliğini değil, sekreterliğini "üstlendikleri" görülüyor. Kimi çevreler, politikadaki kadın "fazlalığının", erkeklerin sermaye egemenliğini sürdürmeye verdikleri önemden ayrı değerlendirilmemesi gerektiğine dikkat çekiyorlar. Konuştukça, İsveç'te kadınların işinin ne kadar zor olduğu ortaya çıkıyor, dahası insan kendi ülkesindeki durumu bile unutuyor. Ne var ki, sorunlar onları fark ettikçe, konuştukça, üzerindeki o kalın örtüden kurtulup önce çoğalıp sonra azalmıyor mu? İsveç Sol Parti genel başkanı Gudrun Schyman "NATO bombardımanı"na ve "etnik temizliğe" karşı düzenlenen mitingde konuşurken, mültecilerin sayılar değil, hayatlar anlamına geldiğine dikkat çeken ilk politik liderdi, ki bir tek bu bile kadınların politikada yer almasının ne kadar yaşamsal olduğunu gösteriyor.

Nadire Mater

ALMANYA

"Kadınların sorunları parlamentoya taşındı"

Annette Goerlich Alman Parlamentosu'nda Yeşiller Partisi'nin ve Stuttgart'ta Eyalet Fraksiyonu'nun kadın sorumlusu olarak görev yapmış. 1997'den beri İsrail'de, Tel Aviv'de yaşıyor. Ailesiyle İsrail'e gelip çevresinden, evinden, arkadaşlarından koptuğu için kendini tam anlamıyla "yalıtılmış" hissettiğini söylüyor. "Evde yaşayan kadınların durumunu anladım böylece. Gündelik ev işlerine ne kadar enerji harcandığını ve günün sonunda yaptığın şeyden geriye hiçbir şey kalmadığını anladım." Anette İbranice'yi tam öğrenemediği için İsrail'i yeterince tanıyamamış. İsrailliler'le Filistinliler'in arasında olup biten üzerine fazla yorum yapamıyor ama İsrailli kadınların Filistinli kadınlarla ilişkisini sorduğumuzda üzülerek İsrailli kadınların hemcinslerini pek umursamadıklarını söylüyor. Biz de daha çok Almanya üzerine konuştuk Annette'le.

Almanya'da kadınlar ortak hareket etmek için ne zaman biraraya geldi, hareketin çıkış noktası ne oldu?

1970'lerin başında kürtajla ilgili tartışmalar sürerken başladık. Bu konudaki genel görüş çok muhafazakârdı. Tabii değişen sosyo ekonomik koşullar kadınlara özgüven kazandırdı. Birçok eğitimli kadın bu tartışmalar etrafında biraraya geldi. "Biz hep daha iyi bir dünya, daha iyi bir toplum için savaştık, Vietnam'daki savaşa karşı çıktık, Şili için savaştık: Peki neden kendimiz için savaşmayalım?" dediler. Ve odaklanılan konu kürtaj oldu. Bu konu toplumu fazlasıyla ilgilendiriyordu. Fakat diğer yandan da doğrudan özel hayatla ilgiliydi, kişisel yaşam tercihleri sözkonusuydu. Direniş çok güçlü oldu. Nihayet kendimiz için bir şey yapmıştık ve herkes çok ateşliydi. (Gülüyor.) Daha sonra diğer konularla da ilgilenmeye başladık.

Peki kürtaj ne oldu?

Kürtajın serbest olması için verdiğimiz mücadele çok zordu ve sonuçta başarılı da olmadı. Şu an eskisine göre daha iyi bir çözüm var ama o da yeterli değil. Kadınların kürtaj olmak için bir kuruluştan izin almaları gerekiyor. Bu kuruluş kadınların talepleriyle pek de ilgilenmiyor. Eğer şehirde yaşıyorsanız izin almak kolay oluyor ama şehir dışında hiç de kolay değil. Bulunduğunuz sosyal çevreyle çok ilgisi var. Bu savaşı kaybettik, hem de sadece birkaç yıl önce. Uzun zamandır savaşıyorduk ve yorulmaya başlamıştık. 70'lerde başlayanlardan çoğumuz devam ettik. Bu sefer uğraştıklarımız kadınlara karşı şiddet, çocuk istismarı, işyerinde taciz gibi konular oldu. Tabii iş hayatındaki ayrımcılığı ortaya koymak hayli çaba gerektiriyor ve kadınlar için çok önemli. Ayrımcılık üzerine çok ilginç teorik çalışmalar ve tartışmalar yaptık. Şu anki durum üzerine tahliller yaptık, gelecekte ne olacağı üzerine tartıştık. Bir de okulumuz vardı, üniversiteye bağlı bir feminist okul. Tabii tek tartışma alanımız burası değildi. Feminizm geniş bir alanda tartışılıyordu. Kadınlar ilk defa, "Biz baskı altındayız ve hayatlarımız zor, ama buna karşı yapacak bir şeyimiz var," dediler.

Sürdürdüğünüz mücadele günlük yaşamı ne kadar etkiledi?

Çok büyük etkisi oldu. Çünkü toplumdaki pek çok modeli değiştirdi.

Genç kadınlar hareketle ne kadar ilgili? Yeşiller Partisi'nde ne gibi çalışmaları var?

Partide örgütlenmiş durumdalar, çok güçlüler, kendilerine güvenleri var. Siyasetle uğraşmaya başlayıp partilere girdiklerinde, "Biz kota falan istemiyoruz, kota öteki kadınlar için. Bizim yeteri kadar gücümüz var ve bunu beceririz," diyorlardı. Kotayla seçilmiş kadınlar olmak istemiyorlardı. Bunu istemedikleri için gururluydular. Biz deli olduklarını söyledik, bunu kabul ettirmek için yıllarca savaşmıştık ve onlar istemediklerini söyleyip öylece bir kenara atıyorlardı bu fikri. Birkaç yıl sonra olmayacağını anladılar. Geldiler, onlarla tartıştık. Şimdi gençlik kollarında kotaları var. Onlar farklı bir yerden başladılar ve yürütüyorlar da. Birçok deneyimli feminist bunun böyle olmasını istemiyor, onlara göre gençler de kendilerine katılmalı. Ama bunun imkânı yok, onların kendi sorunları var. Biz de şimdi kadınları etrafında toplayabilecek yeni mücadele alanları arıyoruz. Kadınları biraraya getirmek ve harekete yeni bir ivme kazandırmak için.

Parlamentonuzda kadın milletvekili oranı birçok ülkeye göre oldukça yüksek. Bu durumun parlamentonun siyasal üretim sürecine ve kadın hareketine yansıması nasıl oldu?

Yüzde 27 oranında kadın milletvekili var parlamentoda. Kadınların sorunları böylece parlamentoya taşındı. Bazen bir şeyin sonuna geldiğinde ilk başta istediğinin ne olduğunu hatırlayamazsın. Bu trajik bir durum. Ama bu parlamentoda işler boyler yürüyor. Bazen, "Benim istediğim bu değildi, bırakıyorum," demeye gücünüz olmalı. Bunu yapmak zor, çünkü bebeğini bırakmak gibi bir durum. Sonunda kalkıp, "Hiçbir şey hatırlamıyorum," demek zor. Parlamentoda yapılan şiddet karşıtı bir konuşma üzerine parlamentodaki erkekler çok acayip davrandılar. Cinsiyetçi düşüncelere kapıldılar. Bu başlangıçtı. Bazen skandal haline getirerek, bazen de sıkı bir çalışmayla kadın sorunları gündeme gelir oldu. Farkına varılması için her gün dikkat çekmemiz gerekiyordu. Orada kadınlar olmadıkça sorunlar da unutulacaktır. Bu Yeşiller Partisi için de geçerli, çok akıllı adamlarımız var ama biz onlara hatırlatmadıkça unutuyorlar. Ben hoş bir deneyim yaşadım, sosyal demokrat bir bakanımız Tel Aviv'e bir toplantı için gelmişti. Alman demokrasisi hakkında konuşuyordu, hareketin annelerinden ve babalarından söz ediyordu. Genellikle babalardan söz ediyordu, çünkü annelerin sayısı azdı. Ama annelerden biri çok önemliydi, eşit haklar için savaşmıştı ve başarılı olmuştu. Bu müthiş bir şeydi. O an benim için Alman bir dışişleri bakanının yapılanmanın annelerinden ve babalarından bahsettiğini duymak çok güzeldi. Bir dışişleri bakanı kadınlardan söz ediyor. Biz daha önce o bakanla çok mücadele etmiştik, partiden kotayı kaldırmak istiyordu, tabii içten içe. Partinin iki başkanı olmalı, diyoruz, Biri erkek, diğeri kadın. O bunun bir etkisi olmayacağım savunuyordu. Başta iki kişinin olması eşitlik yaratmıyormuş. Diğer parti tarafından dikkate alınacak olan erkek olacak, parti içinde etkili olan da. Bu sadece bir sembol. Biz buna dokunamayacaklarını söyledik. Birkaç ay önce birkaç kişiyle de beraber bu sisteme müdahele etmeye kalktı. Bir gün kotayı tartışırsınız, bir gün kadınların temsilini. Bu kürtaj tartışması gibi, her zaman geri gelecek bir sorun. "Geçit yok beyler," demeye hazır olmalısınız. Böyle davrandığınız sürece istediğinizi alırsınız!

Çiğdem Öztürk

"Türkiye'nin yeniden keşfedilmesi gerek"

Yeşim Ustaoğlu yönetmenliğini ve senaryo yazarlığını üstlendiği *Güneşe Yolculuk* filmiyle 49. Berlin Film Festivali'nde iki ödül aldı. Berlin Film Festivali'nin yarışma bölümüne on bir yıldan sonra ilk kez bir Türkiyeli film katılma hakkı kazanmıştı. *Güneşe Yolculuk* İstanbul Festivali'nde dört ödül aldı. Yeşim Ustaoğlu daha önceki filmleri *Otel* (kısa metrajlı) ve *İz* ile de uluslararası alanda başarılı olmuştu. Yeşim Ustaoğlu'yla kendi yaşamı ve *Güneşe Yolculuk*'u üzerine konuştuk.

Berlin Film Festivali'nde aldığınız iki ödül, Mavi Melek Ödülü ve Barış Ödülü neye göre veriliyor?
Ana jürinin verdiği altı ödül var. Marlene Dietrich adına verilen, Altın Melek diye adlandırılan, aslında en iyi Avrupa filmi ödülü bu. Ana jürinin ana ödüllerinden biri. Barış ödülü ise ana jürinin değil, Heinrich Böll Vakfı'nın verdiği ödül. Ayrı bir jüri veriyor bu ödülü. Festivale katılan yüzlerce film içinden seçiyor, yalnızca yarışmaya katılanlar arasından değil. Heinrich Böll savaşa karşı yazılar yazmış, önemli bir yazar. Onun adına veriliyor.

***Güneşe Yolculuk*'ta görülen kadın karakterleri nasıl anlatabilirsiniz?**
Film iki erkeğin, Berzan ve Mehmet'in üzerine kurulu gibi görünse de, aslında üç kişiyi ön planda tutuyor. Berzan ve Mehmet'in yanı sıra Arzu. Berzan ve Mehmet Türkiye'nin farklı yerlerinden, farklı kültürlerinden geliyorlar. Arzu ise Almanya doğumlu bir kız. Kapalı bir ailede yetişmiş ama kendi kişiliğini erken bulmuş bir kız; Almanya'da doğmanın verdiği açıklıkla. Çalışan, nahif ve nahifliğin yanı sıra zıtlıkları taşıyan biri. Çok güçlü bir karakter. Erkek karakterlere göre kentli kimliğini daha fazla taşıyor. Yasakları delip kendi kurallarını koyabiliyor. Çabuk keşfeden, çok soru sorabilen, çabuk teslim olmayan biri. Çok ciddi bir sorumluluk duygusu var. Çok genç olmasına rağmen, çok güçlü bir kişilik. Onu çok severek geliştirdim. Bir de Semra var. Çok sessiz bir karakter. Çok az konuşmasına rağmen, Arzu'yla yakın ilişkilerinde önemli bir rol oynuyor. Çok fedakâr. Çok kapalı bir kız Semra ama Arzu bütün küçük yalanlarını onunla paylaşıyor. Filmin bir yerinde Arzu evden kaçıyor, Semra onun sıkıntısını paylaşıyor. Hep birlikte okkamn altına gidiyorlar. Bir bakıyoruz, Semra da onun yanında. Arzu cesaret gösteriyor ama Semra yanında duruyor. Çok saf bir cesaret duygusu taşıyor. Arzu'ya, "Şimdi babana ne diyeceksin?" derken, aslında kendi babasına ne diyeceğini düşünmesi lazım. Semra'yı da çok seviyorum filmin içinde. Sessizliğini, sessizliğinin içinde başkaldırışını, dayanışmacılığını çok seviyorum. Onların patronu, çamaşırhane patronu Hülya, onda da çok renkli bir kişilik var. Otoriter bir kadın. Fakat inanılmaz nükteli. Bir tarafı da çok anaç. Kızları sürekli haşlarken onları kolunun kanadının altına almaya da çalışıyor. Bildiğimiz anne özellliklerine sahip. Kızları koruma altına alıyor. Bunların yanı sıra filmin içinde yol boyunca pek çok kadın karaktere rastlıyoruz. Bunlar hiç de güçsüz, kendi varlığını başkasına teslim etmiş kadınlar değil. Yöresel karakterler. Bunlar oyuncu da değil. O yörelerde yaşayan kadınlar. Kendileri gelip kendilerini oynadılar.

Film suyla başlayıp suyla bitiyor. Su sizce neyi simgeliyor?
Bütün filmin alt temalarında da var su. Su hayat ve ölüm ilişkisini gösteriyor. Girdiğimiz bütün mekânlarda suya rastlıyoruz. Su büyük bir kültürü, bir köyün bir parçasını kaplıyor, alıp götürüyor.

Filmde yolculuk teması var, tersine göç teması var. "Kendi yaşamınızda da gezer göçer bir haliniz olduğundan," sözetmişsiniz bir söyleşide.
Evet. Sarıkamış'ta doğdum. Babam tayin olduğu için çok dolaştık. En son Trabzon'da bitti bu dolaşma. Ailem İstanbulluydu. Hep bir ayağım İstanbul'daydı tabii.

Üniversite sırasında, mimarlık okurken mi başladınız sinema alanında çalışmaya?
Evet. Bir meraklı olarak başladım. Merak etmek pek çok şeyi öğretiyor insana.

Sinema okumayı düşünmediniz mi?
Sinema insanın içinden gelen bir tutku. Onun da eğitimle pek ilgisi yok. Okulun öğreteceği şeyler var, öğretemeyeceği şeyler var. Kendiniz öğrenmeniz gereken şeyler var. Sinema tekniğini öğretebilir okul. Ama bunları kendi kendinize de öğrenebilirsiniz.

Mimarlık okumanın etkisi oldu mu çekimlerde mekânlarla çalıştığınızda?
Evet, bu hemen herkesin fark ettiği bir şey. Benim mekânı algılama ve tasarlama biçimimi belirledi belki. Mekânın birinci kullanıcısı insandır. Mimarlık eğitiminin içinde insanı tanımak da vardır. Binaya verdiğiniz fonksiyonu kime yönelik tasarladığınızı düşünerek ele almalısınız. Ben ne zaman insan ararsam, özellikle asistan, hep kadınlar çalışıyor. Çok iyi kadın yönetmenlerimiz de var. Ben bir ayrımcılıkla karşılaşmadım. Bu belki benim kişiliğim yüzünden. Ama dünyada pek çok yerde kadınların dışlandığını, ezildiğini, ayrımcılığa uğradıklarını biliyorum. Pek çok insan farklılıkları, milliyetleri, ırkları yüzünden ayrımcılığa uğruyor zaten. *Güneşe Yolculuk*'ta da buna değindik.

***Güneşe Yolculuk* için çok uluslu bir film deniyor. Yabancı kuruluşlardan destek almış. Bu desteği sağlamak zor olmadı mı?**
Elinizde çok sağlam bir proje varsa, destek buluyorsunuz. Karşılıksız yardım sağlayan fonlar var. Bunlar tamamen sinemanın gelişmesi için kurulmuş. Bunların komiteleri devletlerden bağımsız, sinemanın içinden insanlar. Bütün dünyaya açık. Önce sağlam bir proje geliştirmeniz gerekiyor. Bir filmin ortaya çıkması için minimum üç yıl çalışıyorsunuz. Çektiğiniz zaman da iş bitmiş oluyor. Ne çekmişseniz o kalıyor. Sonrası işin özür faslı. Böyle olmasaydı, öyle olsaydı. Ben oyunculuk kısmında özrü kabul etmiyorum. Bir yıldan fazla oyuncularla çalıştım. Mezopotamya Kültür Merkezi'nden oyuncularla çalıştım. Amatör oyuncuları ama tiyatro ve folklorla ilgiliydiler. O bir yıl her şeyin içine girdiler. Ezberin ötesinde bir çalışma çıkardılar.

Daha önceki filminiz *İz*, aldığı ödüllere rağmen gösterime girmedi. *Güneşe Yolculuk* Türkiye'de gösterime girecek mi?
Ben popüler sinema yapmıyorum zaten. *İz* çok popüler bir film değildi. O dönemde dağıtımcılar Türk filmlerine ilgi göstermiyorlardı. Şimdi durum değişti. Biz de Türkiye'de gösterilmesi için çalışıyoruz. Şimdi belli başlı festivallerden davet aldı film. Pek çok ülkede gosterilmek üzere. Yakın bir zamanda ABD'de ve Japonya'da gösterilecek. Bu çok kolay rastlanacak bir şey değil. Dağıtımı olan bir film. Berlin'de açıldı, çok yoğun ilgi gördü. Seyircinin ilgisini tutamazsınız, filmi tamtan odur.

Filmdeki baş karakterlerden birinden söz ederken, "Türkiye'yi yeniden keşfeden Mehmet," diyorsunuz. Türkiye'nin yeniden keşfedilmesi gerekiyor mu sizce?
Evet, çoğunluk üzerinde duşunursek eğer. Daha milliyetçi bir oluşum içinde yer almış ya da suva sabuna dokunmadan yaşamış insanlar için özellikle. Türkiye'nin yeniden keşfedilmesi gerek.

Gamze Deniz

Kadın oyunları

İtalyan tiyatro yazarları Dario Fo ve Franca Rame'in Açılım Yayınları tiyatro dizisinde yayımlanan yapıtlarından dört tanesi özellikle kadınların dünyasına yoğunlaşmış oyunlardan oluşuyor.

Siyaset, aile, din, moda, demokrasi, gençlik, güzellik... Sistemin bütün kurumlarının içinde savrulup duran kadınların yaşam serüvenleri. Kimisi çatışmalı-dramatik oyunların işçi kızı Armida'sı, *Sıradan Bir Gün*'ün Giulia'sı gibi. Kimisi tutkulu ve komik kadınlar; demiryolu bekçileri, estetik yaptırıp "donakalan" kadınlar, kızının çocuğunu doğurmaya kalkan annenineler, bir aileyi toz duman eden, bizim yedi kocalı Hürmüz'ün İtalyan ikizi "umutsuz kadınlar", yaşamın ve kadınlığın keyfini çıkarıyor oyunlarda. Elbette ki bu kadın dünyalarının erkek oyuncuları da var! Kızları, karısı ve kendisi aynı günlerde hamile kalan adamlar, tüp bebek baba adayları, tecavüzcüler, bir doğum günü partisinde elektrik kesintisiyle ve birbirleriyle uğraşıp duran karıkoca... Yani Franca da, Dario da var yazdıkları oyunların içinde.

İkilinin neredeyse tek kişilik kadın dünyalarını anlatan oyunları, dizinin yedinci kitabı olan *Kadın Oyunları II-Açık Aile* ile devam ediyor. (Türkçesi: Füsun Demirel) Kitap, Antik çağları duyumsatan lirizmin Fo'ya, dinamik, alaycı, canlı anlatımın Rame'e özgü olduğunu sandığım bir dilin (sayısız dizgi, dilbilgisi yanlışlarına rağmen) güzel Türkçesiyle, *Kadın Oyunları I*'dekine benzer kadın öyküleri sunuyor. Yine ev kadınları, işçi kadınlar, anneler, fettan kadınlar, yataktaki kadınlar ve bu kadınlara sunulmaya (yutturulmaya) çalışılan sözde özgürlük formülleri anlatılıyor. *Hepimizin Öyküsü* duygusuz sevişmelerin kadınlarda uyandırdığı histeriyi anlatıyor. Yatakta "Erotik çığlıklar atan bir salakçık" olunamıyor, çünkü, "Gebe kalıyorum!.. Hapları almadım!" korkusu içindeki kadının, "otomatik olarak kurulmuş" erkeği artık eş, sevgili değil, "çukunun partneri, faşist maganda" olarak görmeye başladığı sevişme(me)ler var. Fahişe muamelesi yapılıp fahiş fiyatlar alınan hastane odaları, eski kürtajlar, doğum anıları... Oyun kadının doğurduğu kız bebeğe anlattığı masal-sanrılarla sürüyor: Kötü kırmızı kedi, kukla bebek, cücecik...

14. yy. bir ortaçağ soytarı gülmecesi *Tek Kişilik Dialog* ise "kadının fendi camlara tırmanan âşığı nasıl yendi," dedirten cinsten. Bir kadın, bir erkek için "yatağı" nasıl cehenneme çeviriyor? Adamı yağmurun altında bekletiyor pencereden ateşli fısıltılarla, kışkırtıcı davetlerle, "Annem duyar, babamı uyanır"larla bir güzel dalgalandırıyor... Sonra da hapşırıklar, yalvarmalar, gıdıklanmalar ve "gizlilik!" içinde "bütün kışla uyanıyor!" Sabah; herkes her şeyi bilseydi oyun bu kadar eğlenceli olmazdı...

Çarmıhtaki Meryem Ana ve sonraki üç oyun acılı kadınları anlatıyor. Bakire Meryem, İsa'mn anası olmakla kutsal ve mutlu bir kadın mı, yoksa oğlunun çarmıha gerili halini gören yazgısız bir kadın mı? Bu sonu bilse İsa'yı yine doğurur muydu? Ve dünyanın dört bucağındaki ortak yazgılı kadınlar: Anti faşist kadınlar... *Togni Ana* da oğlu faşistlerce öldürülünce meydanlara inmiş analardan biri. *Nada Pasini*, işkenceyi, tecavüzü ve özgürlük günlerini görmüş bir partizan kadının öyküsü. "Faşistleri kovaladıktan sonra ne yapacağız! Devrim yapmayı becerebilecek miyiz?" *Bir Ana* ise, oğlunu, şiddetin her türlüsüne karşı çıkarak, hep yanında olarak, hiç baskısız büyütüyor, aman terörist olmasın diye diye... Ve sonra oğlunun nasıl olup da bir terörist olduğunu "tek başına mücadeleyi başaramayan, gözü kapalı et kafalı halk için, azrail gibi kanatlanıp adalet dağıtmaya koyulduğunu" anlayamıyor. Tıpkı uyuşturucu bağımlısı evladı olan öteki anne gibi... Bu iki kadın da bebeğini yargıçlara teslim edip öldüren annelerin trajedisi.

Ve Türkiye'deki tiyatro seyircisi için bildik bir öykü, tanıdık bir oyun: Bir orta sınıf apartman dairesinde bir kadın, bir erkek, (karıkoca) ve tabii bir sevgili (erkek) arasında geçenler, bizim evli-entelektüel çiftlere hiç de yabancı değil. Ülkemizde devlet tiyatrolarında *Açık Evlilik* adıyla sahnelenen oyun, eşlerin rahatça başkalarıyla ilişkiye girebilecekleri aile/evlilik tipini, başka bir deyişle "açık ikililer zinciri"ni tartışıyor. Belli ki erkeklerin suçluluk kompleksine girmemeleri için, hem de kocası tarafından önerilen bu saadet(!) zinciri içinde sürekli aldatılan Antoina'nın intihar girişimleri ve kocasının intihar nedenlerini artırmaktan başka bir işe yaramayan, engelleme çabaları... Adam ya alaycıdır: "Sarı hapları yutma, onları astım için kullanıyorum!" "Tamam haklısın, ben itin biriyim, ama söz veriyorum..." "Has..., (tabancanın) henüz ruhsatı yok, beni tutuklatmak mı istiyorsun!" Ya da revizyonisttir: "Senin asla anlamak istemediğin şey benim bir kadınla ilişkiye girerken, aynı zamanda seninle dost kalabileceğimdir. Sana sevgi duyuyorum, şefkat... saygı." Antonia: "Sen bu duyguları git babaannene armağan et!" der, "Ben âşık olmak istiyorum..." Sonunda açık aile tek taraflı değil de iki taraflı açık olmaya başlayınca ortalık karışır ve Antonio "kambur"undan kurtulur: "...artık sevmeyen bir koca karşısında neye dönüştüğümüzü bilirsiniz. Hüzünlüüüü, çirkiiiin! Ağlamaklını... hatta biraz kambur kadınlar oluruz!" Eğlenmek, tartışmak ve değiştirmek için, seyretmek üzere!

Suna Karaküçük

bosna savaşına milliyetçi bakış

ayşe kulin'in yeni romanı bosna savaşı üzerine. kitaptaki boşnak milliyetçisi ve sırp düşmanı yaklaşım irkiltici.

ayşe kulin'in ikinci kitabı *sevdalinka* bu yılın şubat ayında basılmış. kitabın benim okuduğum dokuzuncu basımı ise mart ayında yapılmış. ayşe kulin'in ilk kitabı *adı: aylin* de farkındasınızdır, uzun zaman, son okuduğunuz kitap sorusuna en sık verilen cevaptı. (kullandığı parfüm montana, son okuduğu kitap *adı: aylin*, saçlarını etiler'deki eti's de yaptırıyor... hatırladınız.)

ikinci kitabında da çok satacağı garanti bir konuyu seçmiş kulin. bosna-hersek'i anlatıyor. tam da sırp zulmünün kosova münasebetiyle yeniden hatırlandığı şu günlerde basılmış kitap.

kitap, televizyonda çalışan ve kocasıyla hırvat sevgilisi arasında kalmış boşnak nimeta'nın hikâyesi üzerine kurulmuş. ama bosna'nın, balkanlar'ın tarihine sık sık geri dönülüyor. kitaptaki diyalogların çoğu inandırıcı gelmiyor insana. nimeta ve onun kadın arkadaşlarının hayatlarını anlatırken yazarın içinden hepsinin mutlu bir yuva kurmasını istediğini kolaylıkla seziyorsunuz. ancak meslek sahibi kadınların çelişkileri, gizli bir ilişki yaşayan nimeta'nın hissettiği suçluluk duygusu, hele annesi raziye hanım'la olan ilişkileri başarılı bir biçimde ele alınmış.

kitabın aktardığı bir sürü tarihsel bilginin doğruluğunu değerlendirecek birikime sahip değilim. ancak kulin, saraybosnalılar'ın kendilerine de saldırılmasını beklediklerini ve bunun için hazırlandıklarını anlatıyor. bildiğiniz gibi bundan on ay kadar önce handan'la bosna'ya gitmiş ve *pazartesi*'ye savaşla ilgili bir yazı yazmıştık. bu gezimiz sırasında görüştüğümüz herkes, feministler, çeşitli parti liderleri vb. böyle bir savaşı beklemediklerini ve bu sebeple hazırlıksız yakalandıklarını anlatmışlardı. bu açıdan kulin'in gözlemlerine katılmıyorum. bosna, uçk'nm yıllardır örgütlendiği kosova'dan çok farklı.

bunlar romanın değerini azaltan şeyler değil. ama kulin'in bosna'nın yakın tarihi ve savaşın sebepleri konusundaki yaklaşımını dehşet verici buldum. tito döneminde yugoslavya'daki çeşitli halklar arasında sorunlu bile olsa bir kardeşlik yaşandığı hemen herkesin teslim ettiği bir gerçek. kulin, hem bunu, hem de milliyetçiliğin yükselişinde serbest piyasa ekonomisine geçişin etkisini tamamen reddediyor. tam aksine, neden tam şimdi patladığını açıklamadığı savaşın kökenini asırlar öncesindeki bazı düşmanlıklara dayandırıyor. kitapta 1100'lere kadar gidilmiş, varın siz hesap edin. *aksiyon* dergisiyle yaptığı görüşmede ise şunları söylüyor: "Fatih buraları fethettiği zaman, tıpkı bugünkü televizyon ratingi yaklaşımıyla, demiş ki; 'Benim defterlerime Müslüman olarak geçerseniz, sizin dininize karışmam.' Eğer Hıristiyan olmayı tercih etseler, defterlere ya Ortodoks ya da Katolik olarak geçmeleri gerekecekti. Tercihlerini Müslümanlıktan yana kullanıyorlar ve 100 yıl içinde hepsi Müslüman oluyor. Karşılığını da görüyorlar ve Osmanlı döneminde oranın efendileri Boşnaklar oluyor."

böyle objektif bir tarih anlayışına denecek laf yok. kulin'in bu yaklaşımının, kral lazar'ın kemiklerini mezarından çıkarıp bütün sırbistan'da gezdiren miloşeviç'ten ne farkı var? bir tanesi sırp milliyetçiliği, ötekisi boşnak. (ayrıca bosna'da bile kulin'inki kadar keskin bir boşnak milliyetçiliğine rastlamadık.) bunlardan birinin içinde bulunduğumuz anda saldırgan olması genel olarak milliyetçiliğin balkanlar'da oynadığı yıkıcı rolü ortadan kaldırıyor mu?

milliyetçiliğin türkiye'de ne kadar güçlü olduğunu biliyoruz. sırp düşmanlığı balkanlar a temel yaklaşım halini aldı. böyle bir düşmanlık bosnalılar arasında bile yaygın değil. ve önümüzdeki günlerde kosova'ya yapılabilecek bir müdahaleye türk askerlerinin de katılması ancak bu yaklaşımla doğrulanabilecek. o yüzden ayşe kulin'in bosna savaşına bakışını çok tehlikeli bulduğumu ifade etmek istiyorum. kulin, *aksiyon*'a "böyle şeyler hıristiyanlara yapılsa dünya ayağa kalkardı," diyor. şimdi istediği oldu ve kosova'da olanlar yüzünden dünya gerçekten ayağa kalktı. hıristiyan sırplar'ın üzerine yine hıristiyan amerika'nın bombaları yağıyor. türkiye'de de çok yaygın olan balkanlar'ı, müslüman-hıristiyan çelişkisiyle açıklama yönündeki bu anlayış nato bombardımanını nasıl açıklayabiliyor acaba?

ayşe düzkan

Haykıran çılgın: Nazan Öncel

Türkiye ona hazır değil!

Nazan Öncel, kimseye benzemediğini anlatmak için çıp çıp çırpınıp dururken o kadar çok şeye benziyor ki, gerçekten demir leblebileşiyor. Sıradan bir pop albümünü araya iki kelime sokup bize müthiş yıkıcı, tabu deviren, benzersiz başyapıt diye kakalamaya çalıştıkça, iyice yenilip yutulmayacak bir şeye dönüşüyor.

Genç kızlar arasında 1980'lerin sonunda bir "anket defteri modası" çıkmıştı. Büyük boy, harita metod defteri alınır, defterin sayfalarının çeşitli yerlerine *Blue Jean* dergisinden kesilen resimler ve edimlen çıkartmalar yapıştırılırdı (*Blue Jean* dergisinin Özal dönemi gençleri üzerindeki çarpıcı etkileri anlatmakla bitmez...). İşin anket kısmım da, çoğu, "Bütün gün musluklardan su yerine kola aksa ne yaparsınız?" türünden ipe sapa gelmeyen sorulardan oluştururdu. Yakın arkadaşlar arasında dolaşan bu defterlerin hazırlanış amacı, yetmişlerin hatıra defterlerininkine benziyordu. Ama farkı; artık mani yazmak, "Kalbin kadar temiz bu sayfayı bana ayırdığın için teşekkür ederim," demek yerine kendi zevklerinizden söz etmeye başlamanız, çok önemli bulduğunuz fikir ve fantezi dünyanızı arkadaşlarınıza teşhir edecek kadar önemli bulmanızdı. Daha o yaşlardan kendinizi en gereksiz yönleriniz nedeniyle önemsemeye başlıyordunuz, sanki ayakkabı numaranızı ve en sevdiğiniz artistin adım bir yere yazmak bir haltti. Bu anket defterlerinde, (basımda çıkan röportajlarda da zaman zaman rastladığımız) bir soruya muhakkak yer verilirdi: "Şu ana kadar yaptığınız en büyük çılgınlık nedir?" sorusu. *Pazartesi*'de, Ayşe'nin bir yazısında, bu "çılgınlık" kavramının nasıl içinin boşaltıldığım okuduğumu anımsıyorum, o zaman nasıl başımı sallıyordum, evet, işte bu, anket defterlerinde sözü edilen çılgınlık. Benim kuşağının mahkûm olduğu, cazibesine taptığı kavram. Anket defterlerinde bu kadar ısrarla karşımıza çıkması, bize, "Hiç çılgınlık yaptınız mı?" filan diye sorulmadan, çünkü muhakkak ki yapmışızdır, en büyüğünün ne olduğunun sorulması... Yaşamım, başarıyı garantilemek kaygısı üzerine kuran 12 Eylül sonrası insanlarının şirin yaramazlıklarına uygun bir şeydi artık "çılgınlık" kavramı. Ama çoktandır, özellikle de Sezen Aksu biraz kendine çekidüzen vermeye başladığından beri pek duyulmaz olmuştu. Şimdi Nazan Öncel'in yeni albümü çıktı ve bu sarsıcı kavramla yine burun burunayız.

Bir arkadaşım Nazan Öncel'in yeni albümünün çıktığım duyduğunda, "Bu kadının bir TV programında Sezen Aksu'yla bir muhabbetine tanık oldum," dedi. "Ay, sen çılgınsın, yok sen daha çılgınsın, diye birbirlerine iltifat ediyorlardı. Eh, saçına toka takan, çılgın sayılıyor." "Ama, bir dakika, haksızlık ediyorsun," dedim. Nazan Öncel'in tek yönü "çılgınlığı" değil ki. O çok çok bambaşka bir müzisyen. "Batı'daki söz yazarlığı geleneğinin Türkiye'deki takipçisi". Üstelik asla o kadarla kalmaz. Hakkında yazılıp çizilenlere, kendini tanımladığı röportajlara bakıyorum, şu sıfatlarla karşılaşıyorum: "Seksi, özgür, güçlü, yaratıcılıkta sınır tanımayan." Bunlara bir de "çılgın"ı ekleyin. Beşi bir yerde. Artı bir de ufku Batı'ya doğru, dosdoğru geniş bir müzisyen olması, Cem Özer'in programında eski eniştesiyle nikâhlanışı filan var. Anlat anlat bitmiyor. Yeni Türkiye'nin gecikmiş fenomeni karşımıza çığlıklar, alkışlar, şımarık çocuk vokalleriyle çıkıveriyor. Nazan Öncel yılların müzisyeni. Saygı duyulacak çabalardan ve emeklerden sonra *Aynı Nakarat* adlı parçasıyla ünlendi. Kendi halinde, hatta hoş bulunabilecek bir pop şarkıcısıydı. *Gitme, Kal Bu Şehirde* diye çok güzel bir parça yapmışlığı vardı. *Börekler Açayım* gibi, Mustafa Sandal'm *Bu Kız Bana Kazak Ormeli* şarkısına kadınca bir karşılık verebilecek bir parçayla şenlendirdi kulakları. *Göç* adlı albümüyle masum denilebilecek arayışlara yöneldi. Başka bir şeyler peşindeydi, bu kesindi ama, "Dünyayı sallarım, Türkiye'nin gerçek tabu deviren şarkıcısıyım, ben çook farklıyım, farklı!" iddiası yok gibi görünüyordu. Sonra bir anda camiada salgın durumdaki "Kendini olduğundan farklı" gösterme hastalığına yakalandı. *Sokak Kızı* albümü işte bu hastalığın en şiddetli dönemine rastlıyor. O albümden sonra da bir daha iflah olmadı, oysa artık nekahat dönemine girmesini bekliyorduk. Şimdi piyasaya çıkan son albümünden anlıyoruz ki, bu hastalık Nazan Öncel'de müzminleşmiş. Şimdi kendinden üçüncü tekil şahıs şeklinde söz eden pek çok pop şarkıcımızla birlikte, "Ticari başarıyı iplemeyen, anlaşılamamış, büyük küresel pop yıldızı" rolünü kasım kasım kasılarak oynuyor.

Nazan Öncel'in bu rolü, büyük büyük konuşması nüanslarla da olsa bana Mustafa Sandal'ı anımsatıyor bazen, ama Sandal'm entelektüellere, solculara filan yaranmaya çalışmayan kaçık halini daha bile sevimli bulabileceğimi söyleyebilirim. "Olmak ya da olmamak, meşaj ya da masaj" meselesine takılıp sokak çocuklarının yaralarına suya sabuna dokunmadan parmak sokmaya çalışmak her yiğide nasip olamaz. Nazan Öncel'in *Sokak Kızı*'m duymuşsunuzdur. "Ekmek çaldım fırından, dayak yedim abimden, polis koştu peşimden," diye sözleri vardı şarkının. Klibinde ise büyük olasılık Akmar Pasajh bir genç kız, üzerinde Monkeys'ten aldığı metalci tişörtüyle dikenli teller arasında görünüyordu. Günahı klibi çekenin boynuna diyeyim, ben o tişörtü alıp giyen kızın ekmek filan çalacak durumda olmadığına kefillik edebilirim. Düpedüz iftira. Klipteki öteki erkek çocuk belki ama o kızın sokakla ilgisi yok, olsa olsa "Cadde"yle ilgili. Olay ABD'de geçiyor olsa, bir nebze anlayacağım. Hoş, dünyanın her yerinde rock'n roll yaşam tarzım sürmek epey para istiyor, gerçek sokak kızları metalci değil, fahişe filan oluyor. Türkiye'de biliyoruz ki, polis komünist gençler dururken metalcilerin peşinden koşmuyor. İsterse, "Gitsin yatsın biriylen." (Yeri gelmişken, Öncel'in bir klibinde de vj Bülent'i dövmüşlüğü var, sanırım bugüne kadar yaptıkları içinde en takdir edilmesi gereken hareket bu, mahsusçuktan da olsa, elleri dert görmesin.) Yine aynı albümde *Erkekler de Yanar* diye bir parça vardı. Nazan Öncel röportajlarında hep Türkiye'de, "Napcaz şimdi ahh, yatcaz şimdi ah," sözlerinin nasıl karşılanacağından söz ediyordu. Soruyorlardı, anlatıyordu. Nazan Öncel, biliyorsunuz çılgın, bir tabuyu yıkıyordu, tek ayıp(?) söz yazan oydu. Ülkemiz belden aşağı hiçbir lafı kaldıramazdı, o yüzden televoleler çok izleniyor. Peki Türkiye Nazan Öncel'e hazır mıydı?

Nazan Öncel müziksel arayışlarını enstrüman seçimleri ve besteleriyle de gösterdi. *Demir Leblebi*'de eteklerindeki taşları bir bir dökmüş görünüyor. Funda Sanlıman'ın muazzam övgülerle bezeyip hazırladığı basın bülteninde *Demir Leblebi* nin, "modern-rock tınılarının, Anadolu ezgilerinin, Ortadoğu nağmelerinin, Hip Hop'un, 70'li yıllarla, 90'ların incelikli bir birleşimi" olduğu belirtilmiş. Albüme adını veren *Demir Leblebi* ensest üzerine yazılmış bir hip hop şarkısı. Herhalde albümün en ilginç ve kayda değer şarkısı da o.

Yazık ki beste, sözlerin düşündürücülüğünü siliyor. Çıstak, çıstak, masif atak. Öncel parçayı yayık vokalleriyle söylüyor, "Dimirdeğn leblebi, dimirdeğnn" diyor. Fonetik olarak yazmak zor. *Kız Bebek*'te de kız çocuğu istemediği için eve uğramayan bir babadan söz ediyor. "Önce insanım sonra kadın," diye kelimenin tam anlamıyla haykırıyor. (Hep böyledir ya, önce insan hakları, "özelde kadın hakları".) Ama enerjik ya, durmak bilmiyor. Sondan ikinci şarkı *Sokarım Politikana*'da başlıktan da anladığınız üzere tam bir erkek ağzı göze çarpıyor. Beni kızdırtma, sokturtma, meselesi. "Sokmak", ayıptır söylemesi erkekliğin ispatı. Peki kızınca, kadın halimizle bile sokmaya kalkacaksak, erkeklerin farklı "sokucu" davranışlarına maruz kaldığımızda nasıl eleştiri getireceğiz onlara? Nazan Öncel bitirim ağzım en erkek biçimiyle kullanıyor, ağzını yaya yaya erkekleşiyor, kabadayı oluyor, maço oluyor, bir türlü tutarlı olmuyor, olamıyor. İnsanın en feminist hali bile bu duruma isyan ediyor. Kadınlık meselesinden söz etmesi de bu tutarsızlığı yüzünden ucubeleşiyor. Daha önce solcuları hoş tutmaya yönelik bir "Haydi denize, haydi güneye," diye şarkı yaptığım da anımsıyorum. Siyasi görüşü Deniz (Gezmiş) ve (Yılmaz) Güney'e indirip olaya Antalya'da tatil tadı katmak çok şirin bir buluştu. *Kadınca* dergisine, "Politikayla hiç ilgilenmem, aynı şekilde sporla da," deyip işten sıyrılmak da apayrı bir cinlikti.

Nazan Öncel fenomeninin bir başka boyutu da -değinmeden geçemiyorum- Sezen Aksu'yla aşk-nefret ilişkisiydi. Bir kere Hülya Avşar'ın programında, "Siz Sezen'e benziyorsunuz," filan denince stüdyoyu terk etmeye kalkmıştı. Sonra basın toplantısı düzenleyip "Sezen'le ben aynı dilden konuşan insanlarız," demiş, Hülya Avşar'ı birikimsizlik ve kültürsüzlükle suçlamış ve Okan Bayülgen'le karşılaştırmak yoluyla küçümsemişti. Sezen Aksu onun *Erkekler de Yanar* parçasına geri vokal yapmıştı, birbirlerini seviyor gibi görünüyorlardı. O günlerde cidden benzeştikleri yerler vardı, Nazan hormonlu Sezen gibiydi, onun daha taşkını, daha az kurnazı, daha dökülüp saçılanı. Geçenlerde *Demir Leblebi*'yle ilgili konuşurken Rumeli Hisarı konserlerine, "Bir kadın şarkıcının taş koyması," yüzünden çıkamadığım ima etmiş. İşte, bir ipte iki çılgın oynamaz.

Nazan Öncel her şeye rağmen kendini gizlemiyordu eskiden. Antrenmansızdı. Altyapısızlığını, özentilerini, tutarsızlığını ince çorabın kaçık taraflarını gibi gizleyemiyordu. Her nabza göre şerbet verip konuştuğu dergiye ve muhabire göre makyaj yapmıyordu. Ama zamanla kurnazlaştı. Bu son albümünün tanıtım çalışmaları sırasında bunu iyiye görüyoruz. Öyle iyi oynadı ve kazandı ki, şimdi onun için "Popun demir leblebisi" deniyor. O da eski kocasıyla evlenip yaşamından sildiğini söylediği kızkardeşinin müzikle uğraştığım ama kendisini çekemediğini söylerken, "Allah Nazan Öncel olmayı bana nasip etti," diyor. Allah devamını nasip etsin. Nazan Öncel, kimseye benzemediğini anlatmak için çıp çıp çırpınıp dururken o kadar çok şeye benziyor ki, gerçekten demir leblebileşiyor. Sıradan bir pop albümünü araya iki kelime sokup bize müthiş yıkıcı, tabu deviren, benzersiz başyapıt diye kakalamaya çalıştıkça, iyice yenilip yutulmayacak bir şeye dönüşüyor. Arkadaşları, *Sokak Kızı*'nı yaptığı günlerde, "Türkiye buna hazır değil," demişler ona. Ama görülen o ki bu ülke böylelerine fazla fazla hazır, albümleri, o ne kadar ben ticari çalışmıyorum dese de, (Ölüyorum ticari çalışmadığım iddia edip halkla ilişkiler uzmanlığında mastır yapanlara) gayet güzel satıyor. Zaten Kral TV'de klibi görünüp ticari değilim, demek çok etkileyici geliyor kulağa değil mi?

Amerikalı sokak kızlarım ve Amerikalı ensest mağdurlarım, bilindik ezberlendik pop nidaları arasında, Levi's kotlar misali bir hakikilikle ve orjinallikle kurtaran bu şahane ozanımızın bundan sonra hangi çılgınlıklara yelken açacağım merak etmemek elde değil. Onun kadar kurnazlaşamayıp kendini ve yerini bilen, büyük büyük konuşarak entelijansiyamızın ayran gönlüne yelken açmaya kalkmayan öteki şarkıcılarımızın da saflığına gülmemek elde değil.

Gamze Deniz

Uçan Süpürge
2. Kadın Filmleri Festivali

Uçan Süpürge 2. Kadın Filmleri Festivali 30 Mayıs'ta Devlet Opera ve Balesi'ndeki açılış töreni ile başlıyor. Açılış töreninin TRT 2'den canlı yayınlanacağı festivalin bu yılki kadın yönetmeni Türkan Şoray.

Beş kadın yönetmenin katılacağı festivalde uzun metrajlı film gösterimleri, kısa film ve belgesel filmler, yönetmenlerle söyleşiler, paneller, sergiler ve dinletiler yer alacak. Festivalde 27 uzun film, 42 kısa film, 13 belgesel film, 6 Türkan Şoray filmi ve Türk Sinema tarihinden 6 film olmak üzere toplam 90 film gösterilecek. Uzun metrajlı filmler Kavaklıdere Sineması'nda, kısa metrajlı ve belgesel filmler Alman Kültür ve Fransız Kültür Merkezleri, Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi ve Yenimahalle Belediyesi tiyatro salonlarında ücretsiz olarak izlenebilecek. Her yıl değişik bir ülkeden bir kadın yönetmenin filmlerini seyirciye tanıtan festivalde bu yıl Alman kadın yönetmen Jeanine Meerapfel var. Malou, *La Amiga* (Arkadaş), *Die Verliebten* (Hatırlanası Günler) ve *Desembarcos* isimli filmleri gösterime sunulacak olan Jeanine Meerapfel'ın yanı sıra festivalde Alman sinemasının kadın yönetmenleri Dorris Dorie, Margaretta von Trotta, Helga Sanders-Brahms, Nina Grosse, Helke Missewitz'in filmleri de gösterilecek. Ayrıca Münih Film Okulu (HFF) toplu gösteriminde 11 film yer alacak.

Çeşitli ülkelerden kadın yönetmenlerin film gösterimlerinde ise, İngiliz yönetmen Sally Potter'ın *Tango Dersi*, Çek yönetmen Vera Chytilova'nın *Tuzaklar*, Polonyalı yönetmen Agnieszka Hollan'm *Kadınsı Duygular*, İskoçyalı yönetmen Coky Giedroyc'm *Stella'nın Numaraları* ve Uzakdoğu'dan Clara Law'ın *Sonbahar Ayı* yer alıyor.

Bir hafta sürecek olan festivalde [illegible] seansın bilet satışlarından elde edilecek gelir savaşta her türlü şiddete maruz kalan Kosovalı kadınlara aktarılacak. Ayrıca ilk kez bu yıl düzenlenen ve kadınlar tarafından üretilmiş toplam 108 eserin katıldığı Ulusal Kısa Film ve Belgesel Film Senaryo Yarışması'nın sonuçları da açıklanacak.

PANO

• Yurtiçi ya da yurdışı geziye çıkanlar, dünyanın neresinde olursa olsun mekân arayanlar, aile yanında, ekonomik konut isteyenler bizi arayın. İstanbul Konut Paylaşım Merkezi. Tel, faks: 0212 256 84 73. e-mail: itwohnzentrale@superonline.com

• Komple ev eşyası acele satılıktır. Akşamları, 0212 289 17 28.

• Piyano hocası aranıyor, öğrenci de olabilir. Elif, 0212 252 97 91.

• Ankara Batıkent'te gündüz hafta içi, çocuk bakıcısı aranıyor, Fatma Gürses. Tel: 0312 252 01 18.

• Evi olan birine ev arkadaşı olmak istiyorum. Gülseren Yurttaş. Tel: 0212 288 36 42 (iş).

• İstanbul'da ayakta durmaya çalışan, çevresine duvarlı ve eğlenceli üç öğrenci bayanız. Acıbadem'de 3+1, sitede, asansörlü, kaloriferli, 5. kat evimizin boş kalan odasına ev arkadaşı arıyoruz. Tel: 0532 674 18 75.

• Feministler feministlerle tanışmak, tartışmak istiyor. İlişkiye geçmek isteyenler çarşamba günleri 12.00-18.00 saatleri arasında, 0212 292 07 39'u arayabilir ya da internet: femtartis@hotmail.com. adresine yazabilirsiniz.

• Sevgili Zeki Yaş, gönderdiğiniz kitabı aldım. Size bir kart yolladım ama belki elinize geçmemiştir. Tekrar teşekkür ediyorum. Kitabın fotokopisini çektirip geri göndermemi istersenız bize yazın. Nesrin.

Dağıtımımızda problemler var. Siz de *Pazartesi*'yi zor bulanlardansanız abone olun, bulamayanları abone edin. *Pazartesi* ayağınıza kadar gelsin.

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU
Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 3.600.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.800.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM, altı ayhk: 25 DM.
Döviz hesabı: Semra Emre, Türkiye İş Bankası, Parmakkapı Şubesi, İstanbul.
Hesap Numarası: 1042 / 103502

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay *Pazartesi*'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

Hangi ceza öfkemizi yatıştıracak?

Yaşları henüz 13 ve 10 olan Y.S. ve S.S., Erzurum Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nda kalıyordu. Öğretilebilir zihinsel özürlü olan iki kardeş, yurtta aşçı yardımcılığı yapan Mustafa Balcı ve müstahdem Sadrettin Kınaş'ın elle tacizine maruz kaldı. Ardından, Temuçin Çağlar, Osman Urhan, Gültekin Devletoğulları ve Rafet Akçelik isimli dört adamın tecavüzüne uğradılar.

Suçlarını itiraf eden dört sanık tutuklanırken, "Sadece tacizde bulundum," diyen iki yurt görevlisi, tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı!

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)

Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura.
(Görsel Yönetmen) Semra Emre.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Berİ Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kereslecioğlu,
Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç,
Meltem Ahıska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun,
Nevin Cerav, Nural Yasin, Sonat Zelyüt,
Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer,
Semra Can. (İllüstratör): Rana Mermertaş.
Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel, faks: (0212) 292 07 39, 249 59 59,
292 07 47, 244 23 94
e-mail: pazartesidergi@superonline.com
Ankara faks: (0312) 215 34 82
Renk ayrımı: Mondo
Baskı: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık ve Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Dağıtım: Bir-Yay